

ועל זאת השלמות נאמר לו ואעשך לגוי גדול ... אמר לו אני בורא אותך בריה חדשה" (תורת המנחה דרשה ח)

מיילת ששלימה

ברית מיילה כהלכתה

- הלכות מיילה ואומנותה •
מומחשות באיורים
- פסקי מיילה •
מאות תשובות חדשות מפוסקי דורנו
- מדריך להורי הנימול •
דינים, מנהגים ותזכורות מהלידה ועד השלישי למילה
- סדר הברית והתפילות •
סגולות ושמירות לילד ולילודת
- פניני מיילה •
מאות פנינים יקרים באגדה ובמחשבה המשולבים 'בין הפרקים'

מיוסד על ספרי הפוסקים והשו"ת, ראשונים ואחרונים
גאוני אשכנז וספרד בכל הדורות

נערך בחסדי הבורא יתברך ויתעלה
החונן לאדם דעת
ע"י שלמה בלאאמו"ר הר"ר שמעון ב"צ זצ"ל שוחט

- תקציר -

ללמודי מסכת יבמות במסגרת הדף היומי

פעיה"ק ירושלים תובב"א
ה'תשע"ה

תקציר מיוחד ללומדי מסכת יבמות בדף היומי לקט קצר מתוך הספר 'מילה שלמה'

זאת למודעי, כי 'חוברת' זו אינה מהדורה מקוצרת של הספר אלא מעין 'דוגמית' ובבחינת 'טעימה' בלבד. בחומר שלפניכם נעשה נסיון של הצצה בעלמא לכמה מפרקי הספר תוך מתן עדיפות לביאור המושגים שבפרק הערל (ציצין, הפריעה, נולד מוהל, משוך, הטפת דם ברית וכיו"ב), והנגשתם לציבור הלומדים, משום כך ישנם דילוגים והשמטות של עמודים רבים ויש לתת על כך את הדעת בשימת לב למס' העמוד.

במהדורה זו הובאו רק חלק מאיורי הספר הנלוים לביאורי המושגים הנ"ל, והמעוניין בהשלמת הנושא יתכבד נא לעיין במקור – בספר עצמו. למותר לציין כי חלילה לפסוק הלכה מהספר וק"ו מהמהדורה המקוצרת.

על מהות הספר ותכליתו – ראה בעמודים האחרונים של קובץ זה

אזהרת הרבנים שליט"א

אין לבצע ברית על סמך הלימוד בספר זה בלבד
(ללא שימוש אצל מוהל מומחה וכתב הסמכה כמקובל),
תכלית האיורים והסבריהם היא אך ורק להמחשת הלימוד

© כל הזכויות שמורות למחבר ולמשמרת ברית קדש

בספר זה הושקע הון רב ויגיעה רבה, לכן עפ"י דין ותנאי התוה"ק ולהבדיל א"ס הבדלות, עפ"י החוק והזכויות הבינלאומיות, אנו אוסרים בכל תוקף להעתיק, לצלם, לשכפל, להקליד, לתרגם, לאחסן במאגר מידע בכל דרך ובכל אמצעי כולל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או בכל דרך אחרת, כל חלק מהחומר הנמצא בספר זה, בין מהטקסט ובין מהאיורים, ללא אישור בכתב מראש מהמחבר והמו"ל, ושארית ישראל לא יעשו עולה.

ניתן להשיג את הספר

מודיעין עילית	ירושלים
הריטב"א 12/1	אשר גולאק 24/31
089760652	054-8435730

הערות והארות יתקבלו בברכה לכתובת

משמרת ברית קדש
רח' אשר גולאק 24/31, ירושלים
261718@gmail.com

מכון 'משמרת ברית קודש'

מנחם משיב 3 ירושלים / 94465 / פקס: 1532-5386602 / 261718@gmail.com

על הספר 'מילה שלמה'

לכבוד הוא לנו להציג בפניכם את היצירה המונומנטלית 'מילה שלמה'. מדובר בספר שזכה בחסדי הי"ת להצלחה למעלה מהמשוער, בתוך חדשים ספורים להוצאתו לאור, כבר הודפסה מהדורה שלישית, וגם היא כבר כמעט נעלמה מהחנויות, ובי"ה אנו עומדים לפני הדפסה חדשה. אין ספק שכ"ו בס"ד עצומה ובזכות הרבים.

הספר 'מילה שלמה' (כ-800 עמודים) המיוחד בבחיורו, פותח שער להבנת המצוה וקיומה בהידור ועוסק באופן יסודי ומקיף בהיבטים הלכתיים רפואיים של ברית המילה. הספר בנוי באופן שיטתי ומודולארי, ומאיר את הנושא לרוחבו ולעומקו, הן מהפרספקטיבה ההלכתית-פרקטית והן מצד הידע הרפואי המעודכן ביותר. יש בו סקירה יסודית של האנטומיה והפתולוגיה של איבר המילה בליווי המחשבות מאירות עניינים ע"י איורי גרפיקה ממוחשבים.

לראשונה בהיסטוריה מתבארת בו שיטה קלה ובהירה לבדיקת כשרות המילה ותיאור המצוה.

בספר מובאים מאות פסקים אקטואליים חדשים ובלעדיים כמו בירורי הלכה, תשובות ומאמרים בענייני מילה ורפואה, מגדולי הפוסקים בדורנו. החומר הרפואי מבוסס על מחקרים שפורסמו במאמרים מקצועיים וספרי רפואה אקדמיים, ומגובה בהתייעצות וביקורת של מומחים מהשורה הראשונה שעברו על החומר וסייעו בעדכון, ובהם: ראש המערך האורולוגי בכיה"ח בילינסון, מרצה בכיר באוניברסיטה לרפואה שע"י ביה"ח הדסה ע"כ, הרב פרופ' אברהם שטיינברג הי"ו ועוד.

בספר מובאים מאות פנינים יקרים ומתוקים באגדה, קבלה, מחשבה וחסידות, התפילות וסדר הברית לכל העדות, סגולות השייכות לברית וקמיעות לשמירה לילודת ולתינוק.

היהלום שבכתר הוא ה'מדריך' להורי הרך הנימול ולבעלי הברית (הדרכות, הנהגות ותזכורות מעשיות לבעלי הברית לישמונת ימי המילה' משעת הלידה ועד השלישי למילה', כולל התייחסות למצבו הרפואי). יצוין כי הספר מעוטר בהסכמותיהם של גדולי הרבנים בדורנו מכל החוגים בישראל ובחו"ל.

המחבר, הרב שלמה שוחט, הינו מוהל מומחה, דור תשיעי למשפחת המוהלים הידועה, המכהן גם כמפקח הרשמי על המוהלים מטעם הרבנות הראשית ומשרד הבריאות. הספר זכה בפרס ראשון בתחרות ספרי איכות בהלכה ורפואה מטעם משרד הבריאות.

ספר זה הינו הראשון מסוגו בתחום זה ומדובר בפריצת דרך של ממש בנושא המילה. מאמץ וזמן רב הושקעו בניסוח הדברים שיהיו בהירים וברורים לכל, ולכן הוא מותאם לכל רמות הידע. להערכתם של מומחים - הספר הינו יצירה ייחודית בתחומו ויש בו צורך השעה ותרומה רבה להעלאת רמת המילה והמוהלים ולחיזוק התרבות והזהות היהודית האוטנטית בעולם כולו. הספר שבעז"ה הפך כבר להיות ספר הלימוד הבסיסי בנושא זה (אנו מקבלים תגובות רבות על חברות וקביעות ללמוד בו בעיון), מביא תועלת רבה הן לאלו שאינם מצויים כלל בענייני מילה ורוצים להרחיב את ידיעותיהם בנושא, והן לתלמידי חכמים שיוכלו למצוא בנקל "מראה מקום" לשאלותיהם. הספר יצא לאור ברוב פאר והדר במהדורה אלבומית מהודרת ומרשימה.

זכות תורת הברית, תעמוד ללומדי הספר לזכות בשפע ברו"ג מתוך בריאות איתנה ושמחה. ויה"ר שבזכות מצות מילה החביבה, נזכה לראות בעינינו בקיום "הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחוֹ הוֹלֵךְ תָּמִים, בְּזָכוֹת תִּתֵּן לַמְּוֹלָת דָּמִים, לְבָשָׂר בְּשׂוֹרֹת טוֹבוֹת וְנַחוּמִים, לְעַם אֶחָד מְפָרָד וּמְפָרָד בֵּין הָעַמִּים".

הספר נמכר בחנויות הספרים המובחרות (הפצה - ספריית גיטלר).

לבירור נקודת המכירה הקרובה: 02-5386602 (להשאיר הודעה) / 054-8435730

הסכמת
מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצוק"ל

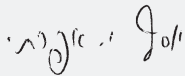
יוסף שלו' אלישיב
ירושלים

בס"ד, אייר תשס"ח

הרה"ג המוהל המפו' רבי שלמה שוחט
שליט"א עסק רבות בשנים בבירור
הלכות - בהלכות ברית מילה, ואף זכה
כמה וכמה פעמים להיכנס למרן רבינו
שליט"א לדון לפניו בשאלות בהלכות אלו.

ועתה הוא מוציא את ספרו ובירכו מרן
עט"ר שליט"א - כי יראה ברכה בעמלו
ויזכה לעסוק בתורת ד' כאשר עם לבנו.

הכו"ח בהוראת מרן שליט"א

הסכמת
מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א

לאחר שחבור זה היה על שולחנו של מרן הגר"ק כשבועיים - הוא התבטא בהאי לישנא:

"סאיז א' פיינער ספר ושיהיה בהצלחה"

[זה ספר יפה, ושיהיה בהצלחה]

על איורי המילה אמר בזה"ל: "זה בסדר גמור".

ולאחר מכן הוסיף: "בענין למול ב' בריתות, ידועה ד' מו"ח (מרן הגרי"ש אלישיב) לעשותם
בברכה אחת. אמנם החזו"א לא ס"ל כן וגם אבי (מרן הקה"י זיע"א) לא נהג כן... ועושים איזה הפסק
ביניהם". ומדבריו היה משמע שההפסק הוא לשופרא דמילתא בלבד.
יד תמוז תשס"ח בנוכחות נאמן ביתו הרה"ג ר' ישעיה אפשטיין שליט"א

הסכמות מו"ר מרן רה"י הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצוק"ל
ומו"ר מרן המשגיח הגה"צ רבי זיידל אפשטיין זצוק"ל

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG

Rosh Hayeshiva "TORAH ORE"
and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פנחס שיינברג

ראש ישיבת "תורה אור"
ומורה הוראה דקרית מטרסדורף

ב"ס, ז'ט"ו, תשס"ג

מכתב ברכה

הובא לפני הספר החשוב והמצויין על הלכות מילה כלליה ופרטיה, שחובר ע"י תלמידי חביבי הרב הגאון ר' שלמה שוחט שליט"א, שנים רבות יגע ועמל בתורה ברוב כשרון והצלחה בישיבתנו הק', ועלה ונתעלה טובא בחו"ב, ועתה הניף ידו לערוך חיבורו על הלכות מילה.

מחברו החשוב, שהוא דור תשיעי למשפחת מוהלים ותיקה, מלבד היותו בעצמו מוהל מומחה ומפורסם, ומפקח על המוהלים, יגע שנים רבות בנושא זה וירד לעומקה של הלכה, גם נשא ונתן עמי ועם פוסקי זמננו בענינים אלו ועשה פרי רב, משנתו סדורה לו והוא איש אשר רוח בו להבין ולהשכיל, וכבר פקע שמיה כאחד המיוחדים בעניני מילה המסובכים, הן מצד ההלכה בסוגיות חמורות אלו והן מצד השימוש המעשי והבקיאות הרפואית הנוגעת לזה.

הספר, ערוך בטוטו"ד דבר דבור על אופניו, ומצטיין בסדר ובדקדוק רב, פרקיו וסעיפיו כתובים ומדויקים היטב ביד אמן ובלשון לימודים, הולמד בו מתענג על בהירות הדברים וביורם, והענין נפרש לפניו מאיר עינים ומשיב נפש, בבחינת כפתור ופרח ולא בא כבושם הזה, ראוי הוא ספר זה הן לת"ח והן לכל תופסי התורה ובודאי יהא לתועלת גדולה למוהלים ולמורי הוראה.

והגם שאין אני בא בהסכמות על ספרי הלכה, אבל חזקה על ת"ח מופלג ויר"א מרכים שטרח ועמל מאוד להוציא סולת נקיה בירור אחר בירור, שהדברים ראויים לעלות על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן.

ולא נצרכה אלא לברכה, יתן ד', וספר זה יתקבל בקרב עמלי תורה והוגיה ויזכה מחברו לשקוד באהלה של תורה מתוך הרחבה ונחת, להוסיף חיל בהרבצת תורה בכתב ובע"פ, להגדיל תורה ולהאדירה.

גיבול' זעבוב הגנה ל'מז'ה
ת"ח, ז'ט"ו, תשס"ג

רחוב פנים מאירות 2, ירושלים, ת.ד. 6979, טל. 537-1513 (02), ישראל
2 Panim Meiroi St., Jerusalem, P.O.B. 6979, Tel. (02) 537-1513, Israel

הרב חיים פנחס שיינברג
ראש ישיבת "תורה אור"

גם אני משתתף באחולי הלבביים בהצלחה מרובה וסיעתא דשמיא
לכב' ידידי הרב הגאון ר' שלמה שוחט שליט"א
זיידל אפשטיין

תוכן העניינים

מבוא השערים

- ה. פרק א. מבוא ה
- ה. מצות המילה ה
- יב. איבר המילה ה
- הקדמה לאיורי המילה • הגיד • העטרה • עורות הגיד • אופנים מיוחדים של הגיד
- כ. מושגי יסוד הלכתיים כ
- העטרה • הערלה • המילה • דם הברית • הפריעה • הציצין • תיקון המילה

שער מעשה המילה

- לה. פרק ב. חיתוך הערלה לה
- שיעור הערלה • שיעור הערלה בהתאם למצב הגיד • חיתוך הערלה • חיתוך מקצת הערלה • חיתוך ע"י האב • דיני הנולד מהול • הטפת דם ברית
- סה. פרק ג. הפריעה סה
- מעשה הפריעה • חיתוך עור הפריעה • אופני פריעה שונים • חיתוך ופריעה כאחד • פרע באופן שעור הפריעה עומד לחזור ולכסות את העטרה • עור הפריעה המכסה את העטרה
- פה. פרק ד. אומנות המילה פה
- ההכנה הרוחנית לברית המילה • תפקידי המוהל • כלי המילה - תפקידם ותנאייהם • תיאור מעשה המילה : מבוא לשלבי ההפרדה והתפיסה • ה"הפרדה" • ה"תפיסה" • הכנסת המגן • החיתוך • הפריעה • המציצה • החבישה • בדיקת המילה

שער כשרות המילה

- קלג. פרק ה. בדיקת המילה קלג
- מבוא • סדר בדיקת המילה
- קמט. פרק ו. הציצין - גדרי מילה מהתורה קמט
- מבוא • אופני הציצין • דיני הציצין של הערלה • דיני הציצין של הפריעה

פרק ז. מילה מדרבנן - מראית העין	קעז
מבוא • בדיקת מראית העין • תיקון ה"נראה מהול" • אופנים שונים של נראה מהול • אינו נראה מהול • נראה ואינו נראה • ה"משוך"	
פרק ח. הספקות בכשרות המילה	קצג
הקדמה • ספק כיצד נימול • ההכרעות בספק כיצד נימול • ספק הלכתי • ספק ספיקא	
פרק ט. תיקון המילה	רכא
תיקון המילה מהתורה • תיקון המילה מדרבנן • הברכות בתיקון המילה • כאב המילה - הגדרתו כחולי • הרדמה • מעשה התיקון	

שער תורת המילה

פרק י. סוגיות במילה - עיקרי השיטות, היסודות והדינים העולים	רמז
סי' א. ציצין המעכבין את המילה	רמז
סי' ב. ציצין שאין מעכבין כשפירש מהמילה	רנב
סי' ג. "רוב מצויין אצל מילה מומחין"	רנו
סי' ד. הנולד מהול	רס
סי' ה. המושך ערלתו והמשוך	רסג
פרק יא. עיוני מילה - ביאורים והערות	רעט
סי' א. שיעור החיתוך בבעל בשר - מחלוקת הב"י והש"ך	רעט
סי' ב. אופן קביעת שיעור הערלה	רצח
סי' ג. "עיקר הערלה" ו"ציצין המעכבין"	ש
סי' ד. הגדרת הפריעה ודינה באופניה השונים	דש
סי' ה. "עיקר הפריעה" ו"ציצין המעכבין את הפריעה"	שיז
סי' ו. פרע כדין ועור הפריעה חזר	שכד
סי' ז. עור הפריעה שחזר כשאינו ידוע אם פרע כדין	של
סי' ח. פרע באופן שעור הפריעה עמד לחזור	שלה
סי' ט. ביאור לשון הרמב"ם בענין הפריעה	שמח
סי' י. חיתוך מקצת הערלה וגילוי העטרה (מחלוקת החכמ"א והד"ח)	שנא
סי' יא. אם ה"הפרדה" נחשבת למילה	שס

סי' יב. ציצין שאין מעכבים מהפריעה וגדר ההידור בציצין שאין מעכבים שעג

סי' יג. דין ה"בעל בשר" שעח

סי' יד. שיטת הר"ן ב'פירוש' מהמילה שפט

סי' טו. ברכת להכניסו ועמידה בברית ובברכות שצד

פרק יב. פסקי מילה

סי' א. כשירות התינוק לברית תט

המשקל הראוי לברית • צהבת • מנין שבעת הימים • אם יש חיוב לברקו כל יום • דלקת עיניים • סתימה
בצינור הדמעות • חוסר סוכר בדם

סי' ב. מעשה המילה תטו

כלי המילה • הפרדה • שיעור הערלה • חיתוך ע"י האב שאינו מוהל • פריעה • 'חיתוך ופריעה כאחד' •
מציצה • הרדמה

סי' ג. סדר הברית ומנהגיה תכז

כסא של אליהו • שליחות המוהל • הברכות • עמידה בברית • קריאת השם • כיבורים • מי שבירך לחולים •
סגולת התפילות בברית • תחנון

סי' ד. מילה בזמנים שונים תלט

שבת • מילה וחילול שבת • יו"ט שני • שבוע שחל בו תשעה באב • תעניות • אבלות

סי' ה. מילה שלא בזמנה תמט

מילה שלא בזמנה ביום ה' וע"ש

סי' ו. המוהל תנא

מוהל שהוחזק למול

סי' ז. יהדות וגירות תנו

נימול גוי • ספק יהדות • מעוברת שנתגיירה • אב גוי

סי' ח. פדיון הבן תנט

סי' ט. כשרות המילה תס

ציצין • עור הפריעה העומד לחזור • חיתוך מקצת הערלה • ספק כיצד נימול ומוהל מומחה • רוב מצויין
אצל מילה מומחין הן • צירופי שיטות (ס"ס) • תיקון המילה מדרבנן • כשרות המוהל • הטפת דם ברית •
מקום הטפת דם הברית

סי' י. היפוספדיאס תפד

דחיית הברית • אופני המילה לפני הניתוח • המילה תוך כדי הניתוח - א. כשרות המנתח • המילה תוך כדי
הניתוח - ב. כשרות המילה ובברכותיה

פרק יג. כתבי מילה - פסקים ובירורי הלכה תשובות ומאמרים בענייני מילה

סי' א. פסקי אור לציון על מצות מילה	תצה
מרן רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל	
סי' ב. בירור דעת מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בענין צהבת	תצה
רבי אביגדור נבנצל שליט"א • רבי יואל קטן שליט"א • פרופ' שטינברג הי"ו	
סי' ג. אביו מל את בנו לפי שיטה אחת ולפי שיטת בנו אינו מהול	תקב
רבי יצחק זילברשטיין שליט"א	
סי' ד. בגדרי עור הפריעה לאחר הפריעה	תקה
רבי מנשה קליין זצ"ל • רבי שלמה יוסף מחפוד יבלחט"א	
סי' ה. בדין עטרה מכוסה כשיש ספק אם נימול כדין	תקיד
רבי משה בונם פירוטינסקי זצ"ל	
סי' ו. סגולת התפילה כשהתינוק בוכה והזמן הראוי ל'מי שבירך' לחולים	תקיה
רבי יצחק זילברשטיין שליט"א	
סי' ז. תשובות קצרות בענייני מילה	תקיט
רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א	
סי' ח. הערות וציונים בענייני מילה	תקכא
רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א	
סי' ט. הערות לספר "מילה שלמה"	תקכג
רבי יוסף שרעבי שליט"א	
סי' י. המציצה בפה בזמננו	תקכו
מכתבי הרופאים ותשובות הפוסקים	
סימן יא. היפוספדיאס	תקנה
הגישות השונות בהתיחסות לברית ולניתוח	
סי' יב. מעשה המילה ולימוד הלכותיה כתיקון לפגם הברית	תקעד
רבי אברהם אביש ציינורט שליט"א	

שער ברית המילה

פרק יד. מדריך להורי הרך הנימול	תקפא
בשעת הלידה	תקפב
א. בירור שעת הלידה	
אחר הלידה	תקפא
ב. ברכת הטוב והמטיב • ג. בריאות התינוק	
השבת קודם הברית	תקפה
ד. 'שלום זכר' • ה. שחרית של שבת	
הלילות קודם הברית	תקפח
ו. עניני שמירה	
ההכנות בימים שקודם הברית	תקפט
ז. הזמנת המוהל (תפילה למציאת מוהל כשר ולהצלחת המוהל והנימול) • ח. בחירת השם • ט. בחירת הסנדק	
י. מקום וזמן הברית • יא. תכנון הכיבודים • יב. הכנות האב	
הלילה שקודם הברית	תקצט
יג. 'ברית יצחק' / 'וואך נאכט'	
ההכנות ביום הברית	תרא
יד. שחרית • טו. הכנות בעל הברית • טז. אכילה ומלאכה לפני הברית • יז. מה להביא לברית • יח. הכנת התינוק	
הברית	תרד
יט. הדלקת נרות • כ. טלית ותפילין • כא. תפילות לבעלי הברית • כב. סדר הברית והכיבודים [טלית לכיבודים • 'קוואטער' • אמירת הפסוקים • הכרות המכובדים (א) • 'חיקות' • 'כסא של אליהו' • 'מהכסא' • סנדקאות • 'ליד הסנדק' • מינוי המוהל לשליח • כונת המצוה • ברכות האב • הכרות המכובדים (ב) • 'מהסנדק' • 'עמידה לברכות' • 'ברכות' • קריאת השם • טעימה מהכוס • תפילה אחר המילה • לאחר הברית] • כג. סעודת הברית • כד. ברהמ"ז • כה. ברכת הגומל	
אחר הברית	תריד
כו. הוראות המוהל • כז. שכר המוהל • כח. מנחה • כט. הטיפול בתינוק	
'שלישי למילה'	תרטז
ל. סעודת 'שלישי למילה'	

שער התפילות והסגולות

פרק טו. סדר הברית והתפילות

התפילות קודם הברית	תרכא
○ תפילות אבי הבן [תפילת האב (א) ○ תפילת האב (ב) ○ תפילת האב (ג)] ○ תפילות הסנדק [תפילת הסנדק (א) ○ תפילת הסנדק (ב)] ○ תפילות המוהל [כוננת המצוה ○ תפילת המוהל (א) ○ תפילת המוהל (ב) ○ תפילת המוהל (ג)] ○ תפילת המוהל (ד) ○ מזמורי תהילים למוהל] ○ תפילת האם ○ תפילת המשתתפים בברית	
מנהג בני אשכנז	תרכט
סדר הברית (התפילה בעת ככי התינוק) ○ סעודת הברית ○ זימון וברכת המזון לסעודת הברית	
מנהג בני ספרד	תרלז
פיוטים לברית ○ סדר הברית ○ ברכת המזון לסעודת הברית	
סדר הברית למנהג בני תימן	תרמה
סדר הברית בתאומים (למנהג בני אשכנז)	תרנ
כוונות הברית / הקדמה	תרנה
סדר הברית עם הכוונות למנהג בני אשכנז	תרנז
סדר הברית עם הכוונות למנהג בני ספרד	תרסה
תפילות שונות	תרעב
סדר קריאת שמע ○ תפילה להורים קודם בחירת השם ○ [תפילה למציאת מוהל ולהצלחת המוהל והנימול - עמ' תקפט]	
סגולות ושמירות	תרעד
סגולות לשמירת היולדת והתינוק ○ סגולה להורדת הצהבת ○ סגולות לעצירת דם המילה ○ סגולה לבריאות הנימול ○ סגולות לאריכות ימי הנימול ○ סגולה שהשם יתקיים ○ סגולות להצלחת התינוק בתורה ויר"ש ○ סגולות לאריכות ימי אבותיו ○ סגולות לקבלת התפילות ○ סגולה להצלחה ברוחניות ○ סגולה לרפואה ○ סגולה לכל הישועות ○ סגולה לחיזוק האמונה ○ סגולות לכפרת עוונות ○ סגולה להינצל מחיבוט הקבר ○ סגולות לחשוכי בנים ○ סגולה לפרנסה ○ סגולה לעשירות ○ סגולה לעצירת גשמים ○ סגולה להינצל מבית האסורים ○ שמירה לילד ולילודת (קמיעות)	

מפתחות

מפתח ערכים	תרפט
מפתח האיורים	תשיח
מפתח פניני המילה	תשיט
לות ר"ת	תשכג

מילך שלמה

הקדמה

בְּרִשׁוֹת הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה מְהוֹרָה הִיא וְגַם פְּרוּשָׁה,
צְנִיָּה לָנוּ מוֹרְשָׁה מִשָּׁה עֶבֶד ה'.

בְּרִשׁוֹת מְרִנָּה וְרִבְנוּ אֶפְתָּחָה בְּשִׁיר פִּי וּשְׁפָתַי,
וְתִאמְרָנָה עֲצֻמוֹתַי בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ה'.

(מתוך זימון לסעודת הברית)

הקדמה

יתברך הבורא וישתבח היוצר שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו, אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו על כל הטובות והחסדים אשר גמלני מעודי ובפרט ששם חלקי מיושבי ביהמ"ד, וברוב רחמיו וחסדיו השפיע עלי בטובו שלא לפי מעשי כלל, וחנני מאוצרו הגדול של מתנת חנם, והוא מנפלאותיו ית"ש ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעיניו מים.

'גדולה מילה'

"רבי ישמעאל אומר גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות..." (נדרים לא ב), במשנה ובברייתות (שם) הובאו תשע מימרות שונות של תנאים המבארות מהי גדולתה המיוחדת של המילה (ראה עוד להלן בפרק א סעיף ב). 'גדולות' זו באה לידי ביטוי גם בדברי הפוסקים, ברמב"ם (בפיהמ"ש שבת פי"ט משנה ו) כתב וז"ל: עבר אדם ולא מל את בנו ... הרי זה עבר על מצות עשה גדולה וחמורה מאד שאין בכל המצוות כמוה, ולעולם אין לו תשלומין למצוה זו, והרי עוונו חמור ממני שעבר עליו חג הסוכות ולא עשה סוכה או ליל פסח ולא אכל מצה ... ואיני יודע בכל המצוות מצוה דומה לזו עכ"ל. הטור והשו"ע מייחדים סימן שלם רק כדי להדגיש שמצוות מילה היא הגדולה שבמצוות, וז"ל הטור (יו"ד סי' רס'): גדולה היא משאר מצוות עשה ... על כן צריך לזהר בה מאוד עכ"ל. קודמת היא המילה גם ב'ראשוניותה', ברית מילה היא המצוה הראשונה שנצטוו בה כלל ישראל (להבדיל מבני נח), וזוהי גם המצוה הראשונה שיהודי מקיים בהיכנסו בן שמונה ימים בבריתו של אברהם אבינו ע"ה². לא מקרה הוא שמילה היא כמעט המצוה היחידה שבמשך כל הדורות מתקיימת באופן זהה בכלל ישראל, ללא הבדל בין העדות השונות וכפי שנמסרה לאברהם אבינו ע"ה, גם מציאות זו מעידה כמאה עדים, על מרכזיותה וחשיבותה העצומות של מצות המילה.

1. עיי"ש בב"י ובש"ך (ס"ק א) ובביאור הגר"א (ס"ק א), וראה להלן בפרק א (ס"א בהערה שם) מש"כ בבאור דבריהם.
2. באבדורחם (מילה ובריכותיה) כתב "ראיתי להתחיל (לבאר) ברכת מילה מפני שהוא מצוה ראשונה שיתחייב בה האדם אחר צאתו מרחם אמו".

הקב"ה במצוות, תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן), שהרי באמת עדות זו מתקיימת גם ע"י התפילין והציצית שבגופו והמזוזה שבביתו, אלא שהחילוק ביניהם לבין מילה הוא שכשהוא 'בשדה' חסר לו את העדות של מזוזה, וכשהוא בבית המרחץ אין לו גם את התפילין והציצית, ומשא"כ מילה שהיא עמו תמיד, ויתכן שגם זה מונח בכוונת הפייטן (רבי יהודה הלוי זיע"א) שמקשר את מילה לציצית: "הבאים עמך בברית חותמך ומבטן לשמך המה נמולים, הראה אותותם לכל רואי אותם ועל כנפי כסותם יעשו גדילים. למי זאת נרשמת, הכר נא דבר אמת למי החותמת ולמי הפתילים". והיינו שהצד השווה למילה וציצית הוא ששניהם עדות וחותמת על גוף האדם. ואם כנים אנו בזה, נמצא שמעלת הישגיו המיוחדת שראתה במילה ושגונו של הדמע"ה אינם על עיקר 'קיום המצוה' של מילה אלא על מעלה זו שחותמו של ה' חתום בבשרנו. ועפ"י ז"ל שזהו הטעם שמילה היא גדולה מכל המצוות וכן שמצינו בה 'חיוב מצוה' מיוחד בכינוי, ואולי גם מה"ט תקנו חז"ל ברכה נוספת ומיוחדת של שבת על מצוה זו וכנ"ל.

ועפ"י ז"ל גם יש לבאר הא דאיתא במשנה (נדרים לא ב) גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו שנאמר ... אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת. ובגמ' (שם לב א) איתא וז"ל: ופליגא דר' אליעזר דאמר גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וכו'. ובשו"ת רע"א (מהדו"ק סי' מב) הקשה דבשלמא אם קאי רק על תורה א"ש, דהפשט פשוט בריתי יום ולילה דכתיב בו והגית יומם ולילה, אבל הרי המילה אינה נוהגת בלילה, ועי"ש ביאורו ומש"כ בשם התיו"ט והעוללות אפרים, ואלמלי דבריהם היה נראה לבאר בפשיטות עפ"י משנ"ת, שקיום שמים וארץ הוא בזכות היות המילה חתומה בבשרנו יומם ולילה, ול"ד משום עיקר מעשה הברית.

לימוד הלכות מילה כחלק ממצוות מילה

"התנופה על אשי החלבים" סופי תיבות למפרע 'מילה',
לומר כל העוסק במצוות מילה כאילו הקריב תנופה וחלבים.
שפתי כהן (ויקרא יא כט)

והיות שהז"ל דרשו (בנדרים שם) שקיום העולם הוא בזכות הברית או בזכות התורה, נראה שיש מעלה מיוחדת בלימוד תורת הברית, שבעבורה העולם מתקיים לכו"ע, שהרי גם העוסק בתורת המילה נחשב כאילו מל בפועל⁸. והנה, יש שטענו לחשוב שלימוד הלכות מילה הינו ענין רק לרבנים ולמוהלים, אך האב המכניס את בנו לבריתו של אאע"ה 'פטור' מלעסוק בהלכות אלו, שהרי בלא"ה אין הוא מל בעצמו אלא ממנה את המוהל לשלוחו.

אמנם יש לדעת שכחנה למצוות האב להכניס את בנו לברית, ראוי לו ללמוד את עניני המצוה, ומשום שלימוד זה אינו רק 'היכי תמציי' לדעת מה לעשות, אלא הוא חלק מעצם

8. כדאי בגמ' "כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת" (מנחות ק"א), וכן בכל המצוות כמ"ש בתו"ח (סנהדרין ק"א א), ט"ז עה"ת (וישלח), אוה"ק (ויקרא כו ג פירוש יד), כלי יקר (דברים ל יא) ועוד.

המצוה שלו, וכמ"ש בדרך פקודיך (מ"ע ב מילה, חלק הדיבור) וז"ל: מחוייב האדם לקיים המצוה במחשבה דבור ומעשה ... לעסוק כמו פיו הדינים של המצוות בש"ס ופוסקים עכ"ל. וכע"ז בהקדמת האג"ט וז"ל: בכל מצוה נכרתו עליה ד' בריתות, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ומבואר שללמוד וללמד הוא מחלקי המצוה עכ"ל. ובמאירי (ב"ק יז א) כתב וז"ל: התלמוד מְנַפֵּחַ את המעשה ומשלימו והמצוה מהודרת יותר כשיוצאת מפי היודע ענינה עכ"ל. ובפמ"ג (בפתיחה) כתב וז"ל: אשרי מי שזוכה לידע סודם כי אז עושה בשמחה בטוב לב, משא"כ אם עושה מצות אנשים מלומדה עושה בכבוד ועצלות ... וז"ש כי היתרון בין חכם וכסיל שעשו איזו פעולה כאחד כן הפרש בין עשיר בתורה ועושה המצוה בשלימות ובשמחה, אבל העני בתורה ועושה מצוה ... א"א לעשות בשלימות לכן צריך לימוד קודם עכ"ל. וע"ע בנפח"ח (שער ד פרק ל) ובזכר דוד (מאמר ב פ"ז).

מיעוט הלימוד בהלכות מילה

הנהגה, זכינו ובעוה"ז נתרבו בדורנו העוסקים (והחיבורים) ברוב חלקי התורה"ק, ואפילו עניינים שעד זמננו לא עסקו בהם כ"כ, נלמדים הם עתה בהיכלי התורה בשקידה רבה ובעיון נמרץ. מאידך, העוסקים בהלכות מילה מועטים הם, אין זה סוד שהלומדים 'עוברים' על סוגיות אלו ברפרוף, ולרבים מבני התורה, ובהם אף ת"ח, ענין כשרות המילה כמעט זר לגמרי, או שעכ"פ הבהירות בהלכות אלו נעדרת, עד שלמרבה הפלא, עיקר סוגיית המילה וכשרותה היא כמעט בבחינת 'מת מצוה'. והגם שלא מדובר במצוה 'נדרה' אלא במצוה הנעשית ב"ה תדיר ובמעמד רוב עם, וכבר פגשתי ת"ח מופלג (המשמש כדיין בב"ד חשוב העוסק בגיור) שלא התמצא כלל בעניינים אלו.

וכאן הבן שואל, 'למה נגרע?' היתכן שמצות מילה החמורה (שנכרתו עליה יג בריתות, והמבטלה חייב כרת ר"ל) נופלת בחשיבותה ח"ו מכל מצוה אחרת? האמנם הלכות אלו הן בבחינת 'סתרי תורה' שאין מגלים⁹ אלא למוהלים?! לא פעם שומעים על אברך ת"ח שהתעורר לביורור הסוגיה רק מפני שאחרים העירו לו שמילת בנו נראית 'משונה', שהרי הוא עצמו בכלל לא יודע כיצד צריכה להיראות מילה כשרה מה"ת ומדרבנן! כיצד יתכן שיש תלמידי חכמים שנכדיהם כבר נכנסים בבריתו של אאע"ה, והם אינם יודעים כלל מהי 'פריעה'? (זכורני כי לאחר שיעור שמסרתי בענייני מילה, ניגש אלי אברך חשוב וסח לי בהאי לישנא: ב"ה כבר זכיתי להכניס לברית את עשרת בני, ועד היום לא ידעתי מהי מילה ומהי פריעה...). היעלה על הדעת שבן תורה יבחר במוהל לבנו ללא שימת לב כלל לכשרות המצוה¹¹, אלא כדרך שע"ה עושים זאת (העיקר שהתינוק לא יבכה, שיחתוך מהר ולא יהיה

9. מלבד הענין הנוסף שעצם העסק בתורת המילה נחשב כאילו מל בעצמו, וכנ"ל בהערה הקודמת.

10. עיי' הגיגה יג א וקידושין עא א.

11. שלא לדבר על ההידורים בה. ומדי דברי בזה, יש להעיר על מה שבעו"ה יש הנחשבים אצל ההמון למוהלים 'מומחים' בשל דברים הטפלים לברית עצמה (כגון שמלים בוריות יתירה, באופן שאין הרבה דם, או שהתינוק לא בוכה וכיו"ב), שהגם שכל אלו הינם 'מעלות', מ"מ אין מכאן ראיה למומחיות אמיתית במילה, שזו בנויה על דקדוק

הרבה דם?) הרי את התפילין הוא אינו קונה על סמך שמועות שנקלטו מהרחוב ומבינות הנשים, אלא הוא משתדל לכתחילה ללמוד בעצמו את עיקרי ההלכה או עכ"פ להתיעץ במו"ץ בר סמאך (וכמו לעניין ד' מינים, סת"ם וכיו"ב), האמנם ראוי שקיומה של מצוה נשגבה זו ייעשה באופן של 'מלומדה' [ועל דרך מש"כ בגמ' (חולין יג ב) מנהג אבותיהן בידהן, עיי"ש ודו"ק]? חושבני כי בעוה"ר גם בענין זה נתקיימו דברי הרמב"ן (באיגרותו) 'כל הקדוש מחבירו חרב מחבירו'.

ונראה שהסיבה העיקרית לכך היא שעצם המציאות (של אופני הציצין וגדרי המילה מה"ת ומדרבנן) אינה ברורה דיה ואף אינה מובנת כה"צ מלימוד הסוגיה והפוסקים בלבד. מה גם שהלכות אלו מתייחסות לפרטים ופרטי פרטים רבים, וחלקם אף מסתעף לשאר דיני התוה"ק, והן במידה רבה בבחינת "הררים התלויים בשערה" (חגיגה י ב, וכדברי המשנה שם שהם "מקרא מועט והלכות מרובות"), שהרי השו"ע (יו"ד רסד סעי' ה - ו) קיצר מאוד בדיו"ב (סעיפים בלבד), ומלבד זאת, הלכות יסודיות וחיידושי דינים רבים נוספו ע"י גדולי הפוסקים במשך הדורות אך לא הובאו בנו"כ שעל השו"ע¹², והגם שיש מהם ספרי שו"ת מפורסמים שנתקבלו בכלל ישראל¹³, מ"מ היות ואינם נלמדים כסדר עם השו"ע, אין יד כל אחד ממשמשת בהם. כמו"כ ישנן הלכות השנויות במחלוקת בין גדולי הדורות, וגם זה גורם לחוסר ההתמצאות בענינים אלו¹⁴.

במשך השנים פגשתי ב'רבים וגם שלמים' מאבות הבנים שהשתקקו לקיים את המצוה כמאמרה ובשלימות הראויה, וכהכנה למצותם רצו ללמוד ולהבין את עניני המצוה כראוי, אך התקשו בהבנת מציאות הסוגיה ובדיניה המורכבים. מלבד זאת, האב העומד להזמין מוהל לבנו וק"ו הרוצה למול את בנו בעצמו (בהשגחת מוהל מומחה העומד על גביו), לא תמיד יודע לאלו פרטים עליו לשים לב ומהם גדרי עיקר הדין וההידור שבודאי היה רוצה לקיימם.

והגם שב"ה חוברו כבר ספרים רבים על ברית מילה, מ"מ גם הם לא העלו ארוכה לבעיה זו, משום שרובם עוסקים בעניני הברית (הברכות, המנהגים וכדו') ולא בעצם המילה, ואפי' אותם שהתייחסו גם למילה, הרי"ז בעיקר בנושאים הנלווים לה (כגון מציצה בפה, חיתוך ופריעה כאחד וכיו"ב) ולא בדיני כשרות המילה עצמה, ועכ"פ לא ביסודיות הראויה לזה.

ההלכה ועשיית כל חלקי המילה לכתחילה לכל שיטות הפוסקים [זכר לדבר' אמירתו הידועה של הגר"ח מברסק וצ"ל, שה'מעלות' בחזן הינן מעלות רק אחרי שיש את ה'חפצא' של חזן, והרי דבריו אמורים לגבי 'מעלות' הלכתיות חשובות שהובאו בשו"ע (או"ח סי' נגד - ו) וכ"ש ב'מעלות' אלו], ואמנם יתכן שהמוהל אינו זריז כ"כ, אבל הוא יר"ש ומקפיד על ההלכה באופן שאין כלל חשש על כשרות המילה. באשר להגדרת 'מוהל מומחה' והשלכותיה ההלכתיות - ראה להלן בפרק ח (סעי' יב - כו).

12. ואף לא בפת"ש, וכגון שיטתו של ספר יד הקטנה, או הבכור שור וכיו"ב.

13. כהחת"ס, מהר"ם שיק, אמרי יושר, פרי יצחק ועוד רבים.

14. יש המשייכים במעות את מחלוקת החכם הספרדי שבב"י והש"ך (אם לשער בקישו), למחלוקת החכמ"א והד"ח הידועה, וכן בענין המחלוקת בהגדרת העטרה והציצין, כמו"כ פעמים רבות יש מבוזה אם הנידון נוגע לספק ערל מה"ת או לדין מ"ע מדרבנן והרי יש בזה נפ"מ רבות, ומובן שכ"ז גורם לבלבול רב.

במשך השנים כתבתי לעצמי בס"ד סיכום של סוגיות אלו והלכותיהן למען יהיו מזומנים בידי לחזור עליהם בכל עת. עם הזמן חזקו עלי דברי ת"ח ידועים ומוהלים חשובים שחיבור זה הינו צורך השעה ועלי להוציאו לאור לזיכוי הרבים, והיות ורבים אומרים מי יראנו טוב, ראיתי לקרבה אל המלאכה, ולהיות נטפל לעושי מצוה ומגו דוכי לנפשי אזכה נמי לחבראי. ונתתי שמחה בליבי שהדברים נתקבלו באהבה וחיבה יתירה על שלחן מלכים מאן מלכי רבנו, ובהם גם מוהלים מומחים ומפורסמים.

תכלית הספר

תכלית הוצאתו לאור של חיבור זה היא לפתוח שער לעולם המילה ולסייע בהחדרת המודעות לסוגיה זו, להקנות את ידיעת פרטי המצוה למי שאינו מתמצא בה, ולסדר ולסכם את ההלכות בבהירות לחפצים להרחיב ולהעמיק את ידיעותיהם. לימוד ההלכות עם ההתוודעות למורכבות המצוה, יקנו למקיימה את חיוב המצוה וידריכוהו כיצד לקיימה כהלכה ובהידור.

והנה, בשדי חמד (מערכת הה"א סי' לז) כתב וז"ל כל מי שנמצא בידו איזה ספרים חדשים צריך לעיין גם בהם, ולא יאמר לא אפגום כבודי לעיין בספרים אשר מחבריהם לא הגיעו לקרסולי לא בבקיות ולא בחריפות, ומה ידע מחבר זה ולא ידעתיו והלא אבוש להזכיר בספרי שם ספר פלוני, כי זקן (זה קנה חכמה) אנוכי ולא לפי כבודי עכ"ל. ובספר שר התורה (לידידי הרה"ג רח"ש רוזנטל שליט"א), הביא (בעמ' 291) שהגאב"ד דטשעבין זצ"ל הורה שלא לשאול הלכה למעשה ממי שלא מעיין באחרונים. ואמנם השתדלנו לעיין ולחפש ברבים מספרי מחברי זמננו ולהביא (בשמם¹⁵) את חידושיהם בענייני המילה.

תקוותנו כי בעזרה"ת, חיבור זה יחזיר את כבודה של מצות מילה למקומו הראוי, ועי"ז שוב לא יהיו הלכותיה בבחינת 'הלכתא למשיחא' אלא כשאר המצוות שמילייהו מתבדרין בבי מדרשא, ישוטטו בהם רבים ותרבה הדעת. והגם שפשוט שהעיון בחיבור זה אינו מהווה כלל תחליף ללימוד הסוגיות במקורן בגפ"ת והפוסקים, מ"מ הרי זה סיוע שיש בו ממש כדי להקל על הבנת המושגים ויסודות ההלכה, ובנוסף לכך, גם האב הזוכה להכניס את בנו לברית יידע את אשר לפניו.

לדרכו של הספר

בספרי ההלכה שבזמננו מוצאים אנו שני סוגי ספרים השונים זה מזה באופן מהותי: ספרי לימוד ועיון בסוגיות ויסודות ההלכה מחד, ומאידך ספרי קיצור ההלכות למעשה. בחיבור זה השתדלנו לזמן לפונדק אחד את שני הסוגים הללו ולשלבן כיצירה אחת שלימה. ברוב

15. עי' בבאור הגר"א (משלי א א) וז"ל: הלומד בספר צריך לידע מי הוא המחברו כי אם יהיה המחבר גדול בחכמה בודאי יהיה בספרו חכמות גדולות עכ"ל.

העניינים הקדמנו מבוא בשפה הברורה לכל, אשר מבאר את המציאות ואת שרשי הסוגיה הנצרכים להבנת ההלכות בטעמיהן. בנושאים שבהם התאפשר להביא מבוא קצר, עשינו זאת בכתב קטן יותר ובצורת עימוד שונה, כדי לא לפגוע ברצף לימוד ההלכות ולימון ירוץ בו הקורא. ואילו בנושאים שנדרשו בהם מבואות נרחבות יותר, ע"מ שלא לחרוג מהמסגרת הכללית, העברנו את המבואות הללו לפרקים המיוחדים לזה (כגון לפרק י העוסק ב'סוגיות במילה', ומיועד להרחבת הידיעות בשרשי הסוגיות, או לפרק יא - 'עיוני מילה', שבו ביאורים והערות לעיון והעמקה). הספר חולק לשישה שערים עיקריים, כשברובם קיימת חלוקה פנימית לפרקים בהתאם לסדר הגיוני ומובנה של תוכן הדברים. השתדלנו להקדים כותרות לכל סעיף, ובסוף הסוגיות המורכבות אף הוספנו סיכום תמציתי של ההלכות.

הנה, "אי אפשר לביהמ"ד בלא חידוש" (חגיגה ג א), ואמנם בעזה"ת הובאו בספר הערות ופסקים מחודשים מגדולי דורנו, ומ"מ עיקר תכליתו של חיבור זה אינה בחידושים שבו אלא בדרך כתיבת ההלכות, עריכתם וגיבושם למשנה ערוכה, שיטתית ומסודרת". וכדברי חז"ל: "היה רבי מאיר אומר לעולם הוי כונס דברי תורה כללים, שאם אתה כונסם פרטים מייגעים אותך ואי אתה יודע מה לעשות" (ספרי האזינו פסקא שו). התאמת אופי הספר לחוג לומדים רחב ומגוון כ"כ, הצרכה הרצאת דברים תמציתית, קצרה ומדויקת ככל שניתן, וכמאמר חז"ל "לעולם ישנה אדם ... דרך קצרה" (פסחים ג ב). וכ"ז מבלי לשנות ח"ו כי הוא זה בתוכן ההלכות ובכוונת הפוסקים, ומבלי לפגוע במסירת הדברים בשלמותם. אנו תקוה כי בעזה"ת, באמצעות כל אלו ובעזרת האיורים המולכים את המעיין צעד בצעד בשלבי "עולם המילה", תושג תכליתנו הנ"ל.

המדריך להורי הנימול

כידוע, שכיח שאבי התינוק טרוד מאוד בימים שקודם הברית, ואין עתותיו בידיו לעיין כראוי ובישוב הדעת בהלכות מילה שבשו"ע ואפילו בספרי הקיצורים השונים, ומאידך, חשקה נפשו לדעת את דיני ומנהגי 'שמונת ימי מילה'. לתועלת ההורים ערכנו עניינים אלו בקצרה (בפרק יד - המדריך להורי הרך הנימול), ע"מ שיוכלו לדעת בנקל ובמהרה את המעשה אשר יעשו ולקיים את חובות הימים הנשגבים הללו כהלכתן¹⁶. בפרק זה הובאו 'תזכורות' נחוצות אודות הכנותיהם ותפקידיהם של ההורים בימים אלו. התזכורות נערכו כשולחן הערוך בהתאם לסדר הזמנים, מהלידה ועד לאחר הברית (ה'שלישי למילה'), ורובם בנושאים השכיחים והשווים לכל נפש. ואגב, יצוין בזה כי הספר מיועד לכל החוגים והעדות, כשקיימים הבדלי מנהגים או שיטות צוינו הדברים במפורש.

16. עיי' בהקדמת רבינו ירוחם (לתולדות אדם וחוה) שכתב שאעפ"י שאינו כותב שום חידוש, מ"מ עצם הסידור הנכון מועיל להבנה.

17. הרמ"ק זיע"א (בסדרו תפלה למושה בביאור מוסף ר"ה) כתב וז"ל: אין דומה העושה מצוה פתאום, או שנתנייעץ עליה, כי מחשבות מצוה - מצוה כענין ימן היום אשר נתת את לבך להבין ... נשמעו דברך' (דניאל יב) עכ"ל.

פסקי מילה

בהשגחה פרטית נפלאה ובסיעתא דשמיא מיוחדת, הגיעו לידי במשך השנים שאלות רבות על כשרות מילתם של ילדים ומבוגרים, ובהיותי עוסק בשאלות אלו זמן זמנים טובא, ומביאם בתכיפות לפני גדולי ישראל, זכיתי לקבל מהם הוראות והדרכות רבות בדבר ה' זו הלכה, ובפרט אודה מאוד להשי"ת על שמצאתי הן בעיני פוסק הדור ופארו, ריש"א דגלותא, מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, הן בכריתות שזכיתי למול על ברכיו והן במו"מ שדנתי לפני בקרקע בהלכות מילה, והיות וידע כי תשובותיו אלו הינן צרכי הרבים וגם אמורים להיקבע עלי ספר, הקצה לי זמנים מיוחדים וממושכים, וזכיתי להיכנס פעמים רבות אל הקודש פנימה ללשכת הגזית של דורנו, מרן זצוק"ל קרבני מאוד פניו, ונהנית ממנו עצה ותושיה במאות הלכות וסברות מחודשות שהובאו בשמו בספר זה.

והנה, הורה לנו שלמה המע"ה "בני לחכמתי הקשיבה לתבונתי הט אונד" (משלי ה א), וביאר שם הגר"ז או"ל: שמתחילה צריך האדם ללמוד ולקבל מרבו, ואח"כ יהגה להתבונן. וידוע שלהתבונן ולידע הדבר על בוריו צריך הטיית אוזן יותר שלא יפול מדברי רבו שום דבר ארצה, לכן אמר מתחילה לחכמתי הקשיבה, שהוא לקבל מרבו. לתבונתי - להתבונן הדבר על בוריו, הט אונד - יותר כנ"ל עכ"ל. וכידוע, לבירור פסקי מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל נדרש דקדוק גדול ועיון רב¹⁸. ומשום כך בפסקים שהבאתי בשמו (בלשו"ן שמעתי ממרן), דקדקתי לכתוב את לשונו כמעט במדויק¹⁹. מאידך, במסקנות שהובננו מדבריו ולא אמרם במפורש, הקפדתי לציין שהדברים נכתבו על סמך הבנתי בלבד. והגם שפסקים אלו לא נכתבו ע"י רבנו בעצמו, מ"מ לא בחפזון נכתבו אלא אחר דקדוק רב, עמלתי לדייק היטב בדבריו, ניפיתי חזור ונפה הרבה כל דבר הן בתוכן והן בניסוח, ולמרות כ"ז, כל מה שכתבתי הוא על דעתי העניה בלבד, ולכן פשוט שאם הדברים אינם מובנים כל צרכם וכדו' - אין הדבר תלוי אלא בי, ואם שגיתי אתי תלין משוגתי, ויהא רעוא דכל חסירא ויתירא דאיתא ברשותי דלא חזיתיה, יהא בטל ומבוטל. עוד יצוין, כי חלק מפסקי המילה (שהובאו בפרק יב) מקורם בתשובות שקבלתי משאר גדולי ישראל (חלקם נאמרו לי בעת שזכיתי לשמש כמוהל על ברכיהם בעודם מתכבדים בסנדקאות) והובאו בשמם. כמו"כ הוספנו (בהערות שם) מאות פסקים מחודשים של פוסקי דורנו, שרק חלקם נדפס בקבצים שונים אך רובם מיכיל ראשון, ושמועותיהם אלו הן עדיין בבחינת 'תושבע"פ'.

18. ובפרט כשהדברים מיועדים לרבים, וכמ"ש הרמב"ם (במאמר קדוש ה) וז"ל: "מה שחוק האדם בידו ויכתבהו על הספר ראוי לו שיחזירהו אלף פעמים". ואף מרן זצוק"ל התבטא פ"א על כתיבת הלכות בשמו "בשביל לכתוב הלכות צריך לשקול 20 פעם לפני שכותבים!" (נכדו הרב משה ישראלזון יבלחט"א בהקדמה להגדרש"פ).
19. והגם שכבר כתב התת"ם וז"ל: אנו מזהירים מפי ספרים וסופרים שלא להאמין לעדותן של אנשים המעידים מפיחם של חכמים כי אינם מודקקים בדבריהם ומהפכים דברי אלקים חיים (בשור"ת ח"ו ליקוטים סי' סד), מ"מ חלק גדול מהתשובות שמעתי ממנו כמה וכ"פ, ומלבד זאת הקפדתי לכתוב את תשובותיו בסמוך ממש לזמן אמירתם ו"כמין ימא לטיגני" [קידושין (מד א) וז"ל רש"י שם: "לא היתה לו שהות שכחה בינתיים, שכשיצא מבית המדרש אמרה לי מיד כשולה דג מן הים והמחבת נתונה על האור לתתו בתוכו בשמן לטגנו", וע"ש בתוס' בשם הר"ח שכת' וז"ל: "דשני מקומות הם וקרובים זה לזה, כלומר אין אדם משקר כה"ג דכיון דמקום קרוב הוא סבר אי משקרנא אתי אינש אחרינא ומכחישינן, הילכך לא משקר"ן]. כמו"כ ע"מ שהדברים יהיו ברורים ובהירים כראוי, נכחו עימי בד"כ גם תלמידו המובהק של מרן זצ"ל הגר"ז"ק יבלחט"א או נכדו הגר"ש"ב שליט"א והרי אין החי מכחיש את החי.

סדר הברית והתפילות

הנותן מתנה (דלא עבידא לאגלווי) לחברו צריך להודיעו (ביצה טז א), ולכן הרינו להודיע בזה שגם בענין סדר הברית והתפילות לא חסכנו כל מאמץ, השקענו זמן רב ודמים מרובים ע"מ לברר ולהעמיד את הנוסחאות השונות על תילן, השווינו ובדקנו עשרות מקורות והתיעצנו עם מומחים מכל העדות על מנהגיהם. אך למרות הכל, ישנם שינויים בין המסורות השונות ולכן הבאנו את המסורת הרווחת יותר (ולפעמים ציינו על אתר שישנו נוסח שונה). לתועלת המשתמשים, התפילות עוצבו, עומדו והודפסו מחדש באותיות מאירות עיניים ובשילוב הנחיות ברורות לבעלי הברית ולמשתתפים בה.

פניני מילה

"ודם ענב תשתה חמר" - אלו האגדות שהן משכרות את האדם כיון.

(מדרש דברים לב, ה)

כתב הרמח"ל ז"ע"א (בסוף דרך ה') וז"ל: תיקנו לנו חכמים ברכות אלה (ברכת המצוות) לחיובבה של המצוה, להודות לו ית' שרצה בנו ונתן לנו תיקונים גדולים כאלה. ונמצא על ידי זה מתעלה המעשה יותר, ונעזר בו האדם ממנו ית', כי כן היא המידה, כפי ההתעוררות שמתעוררים בני האדם אליו ית', כן יהיה שיעור העזר שיעזרו ממנו, אם מעט ואם הרבה, בכל פועל שיהיה כפי מה שהוא וכו' עכ"ל. המבואר מדבריו הק' כי חיבוב המצוה וההודיה להי"ת מעלים ומרוממים את המצוה, ובשפ"א (בא תרנט) כתב וז"ל: עיקר תכלית המצוה להיות נשאר ממנה רשימה באדם, כמ"ש במ"א פי' ומצותי תצפון אתך. כאשר עושין המצות ברוב אהבה ותשוקה נשאת הארת המצוה בנפש האדם ... כי וודאי עיקר המצוה היא צורך גבוה, וצריך האדם לעשות המצוה לש"ש בלבד, אבל הכנת המצוה והתשוקה קודם המצוה ולאחריה מצד זה נעשה מלבוש הנפש ... וכמ"ש במ"א ממ"ש חז"ל הרהורי עבירה קשין מעבירה, כמו כן הרהורי מצוה טובים מגוף המצוה, והיינו כי הגם שעיקר פגם העבירה בשורש היא בעשייתה, אבל הקילקול אל נפש האדם מתרבה ביותר ע"י הרהור עבירה, וכן הוא במצוה אשר עיקר המצוה צורך גבוה אבל רוב הרהור והתשוקה אל המצוה מתקן נפש האדם עכ"ל.

נמצאנו למדים מדבריהם הק' עד כמה שגבה מעלת הכנת הלב והתשוקה למצוה, ואכן האב המקיים את המצוה כהלכתה בכל פרטיה ודקדוקיה חפץ לקיימה גם בהרחבת הדעת והלב ומתוך שמחה של מצוה, לשם כך ראינו לנכון לשלב בחיבור זה גם דברי אגדה, שטבעם למשוך את הלב ולקרבו לעבודתו ית' וכמ"ש בחז"ל "משען מים" - אלו בעלי אגדה שמושכין לבו של אדם כמים באגדה (חגיגה יד א), "תענוגות בני האדם" - אלו האגדות שהן ענוגי של מקרא (קהלת רבה פר' ב).

וזאת למודעי כי חלק זה - 'פניני מילה', הגם שהוא שולב 'בין הפרקים', אינו רק ע"מ שלא 'להוציא הנייר חלקי', אלא הוא קובע ברכה לעצמו בהיותו אוצר בלום ומובחר של מאות

מרגליות ופנינים יקרים ונפלאים בענייני מילה, ניצוצי אורה ורסיסי נוגה הזוהרים ביינה של תורה באגדה ובמחשבה, המלוקטים מדברי חז"ל הק', ראשונים ואחרונים, צדיקים וחכמי הדורות אשר מפיחם אנו חיים, זיקוקין דנורא דנפקי מפומיהו דגדולי ישראל שכל בית ישראל נשען עליהם, ובכלל זה ידיעות חשובות ויסודיות אודות המצוה, רוממותה וקדושתה הנשגבה, לקט נבחר של מובאות מהזוה"ק ופירושי המקובלים בפנימיות המצוה. לאכסניה אחת נקבצו ובאו אמרות טהורות ודא"ח מהספה"ק, ביאורים בחז"ל בהגיון חד מבית מדרשם של גאוני ליטא לצד אמרות חריפות מכבשונו של חסידות גור וסוכטשוב, פרפראות נאות ומתקוות מחכמי ספרד, עובדות והנהגות מצדיקי אמת והארות על דרך העבודה מעבדי ה' בכל הדורות עד לדורנו אנו. חלקם לוקטו מתוך ספרי השו"ת, ביוגרפיות של גדולי ישראל, קבצים שונים וכתבי עת למיניהם.

לתועלת בעלי הברית המשתוקקים לקיים את המצוה בכל לב באהבה ויראה ומתוך רגשי קדש של ערגה, כיסופים ודעת שלמה, השתדלנו (ככל שניתן כמסגרת מגבלות המקום) להעתיק את לשונותיהם הק' שיש בזה סגולה מיוחדת להלהיב את הלבבות, וכמ"ש הח"ח זיע"א (בפתיחה לספרו) וז"ל: ואבקש לידידי הקורא, שזאת הפתיחה יקרא ויחזור ויקרא, כי היא בודאי מועילה לענין זה ... כי היא מלוקטת מאת הראשונים, אשר דבריהם קדושים וטהורים, בוערות כמראה הלפידים ... על כן דבריהן פועלין מאד בלב קוראיהן עכ"ל [המעוניין בהכנה רוחנית יסודית יותר יואיל נא לעיין בפרק א (סעי' א - ג), ובפרק ד (סעי' א - ג)].

מלבד זאת, יש בפנינים אלו תועלת נכבדה לבעלי הברית ולמשתתפים בשמחה, התרים אחר "דרושים לכל חפציהם", שיהא ניתן להיעזר בהם כרעיונות והגיונות לבסיס להכנת הדרשה לברית, בסוף הספר הוספנו מפתח מיוחד לפניני המילה ע"מ שבעזרתו ימצא כ"א מראי מקומות לנושא הדרוש לו, ועכ"פ כ'פתיחה' שבעזרתה יוכל להרחיב ולהעמיק בעניין, איש איש כפי טעמו וסגנונו.

ה'שאלות' בכשרות המילה

בספרי הפוסקים והשו"ת לדורותיהם מובאות שאלות רבות אודות כשרותן של מילות שנמצאו שלא כהוגן, בכמה מהם אף נראה שבתקופות מסוימות היו רבים שנימולו שלא כדיון²⁰, כמו כן רבו השאלות אודות נימולים כדין שהעטרה חזרה ונתכסתה לאחר זמן, או כאלו שרק בגדלותם התעורר ספק על כשרות מילתם.

20. בב"י (יו"ד סי' רסד) הביא בשם החכם הספרדי וז"ל: "רבים מהנהגלים צריכים הלקט (-תיקון)", ובש"ך (סי' רסה סק"ד) כתב וז"ל: כתב הב"ח שהמוהל מברך לעולם, ואינו ישר בעיני דלפעמים הוא ע"ה עכ"ל, ובטוב טעם ודעת (מהדו"ק יו"ד רגז) כתב: במילה אין הלכות רבות והחוש מעיד שהמוהל לומד רק האומנות ולא הדינים ושכיח בזה טעויות ע"כ, ובשו"ת דבר משה (סי' פא) כתב "שכיח במוהלים טעות לסבור שסגי בחיתוך מיעוט הערלה ולדחוק ע"י הפריעה", ובשו"ת פרי יצחק (ח"א סי' נו וע"ע בח"ב סי' כח) כתב "עינינו רואות מוהלים הרבה ע"ה", וכ"כ באות שלום (רסד ס"ק טז) וז"ל: בזמננו החוש מכחישו (שרוב מומחין) ואנו יודעים בבירור שרוב מוהלים אינם יודעים הלכות מילה עכ"ל, ובהמשך דבריו שם כתב (בשם המהר"ש מבעלז) שלעתיד לבוא בביאת המשיח יעשו גבעת הערלות מאלו שנימולו שלא כדיון.

בדורנו, זכינו וב"ה 'אכשר דרא' בענין זה²¹ ורוב המוהלים מלים כהלכה²², אך למרות זאת, גם בזמננו מתעוררות 'שאלות' על מילתם של ילדים או מבוגרים שנמצאו שינויים במילתם. בשנים האחרונות, עם ריבוי הבריתות אצל יהודים עולי חבר העמים וכן בעלי תשובה שנימולו בקטנותם, גדלה שכיחות הבעיה משום שחלק מבריתות אלו נערכו ע"י רופאים שאינם בקיאים בהלכות מילה²³. ומ"מ 'שאלות' אלו מצויות גם אצל 'יראים ושלמים מלידה'²⁴, וכפי הנראה מספרי השו"ת 'אין חדש תחת השמש' וכבר היה לעולמים' גם בדורות עברו.

פעמים רבות, לא עולה כלל על דעת הורי הילד שישנה 'שאלה' בכשרות המילה של בנם, ורק הודות לעירנות המטפלת בתינוק או הרופא (כשבד"כ הביקור אצלו הוא לצורך אחר), המעירים להורים שמילת בנם נראית 'משונה', מתוודעים לכך שיש לברר את כשרות המילה אם צריכה תיקון.

והנה, במקרים שהספק כבר התעורר, מופנות שאלות אלו בד"כ אל מורי ההוראה, אמנם יש מהם שלא הורגלו לעסוק בהלכות אלו, ואפי' הבקיאים בהם, מ"מ לא שימשו כל צרכם בראיית מילות אלו למעשה, כמקובל וכנדרש בשאר חלקי התורה²⁵ (שהרי אפי' אצל מוהלים ה'שימוש' בזה אינו מצוי כ"כ וק"ו אצל שאינם מוהלים), ומפאת הקושי בהגדרת המציאות וכן ריבוי אופני המציאות ופרטי ההלכה בענין זה²⁶ רבה המבוכה אצל רבים מהנשאלים.

יש מההורים (או מהרבנים הנ"ל) שמפנים את שאלתם אל המוהל וסומכים על פסקיו, אך דא עקא שגם בין המוהלים יש שלא התמחו בחלק זה של כשרות מילה (הגם שיש לזה שייכות מובהקת להתעסקותם, מ"מ אין אלו מהדברים המצויים יום יום, ואפי' המומחים שבהם, הרי התמחותם היא במעשה המילה, ולא ב'שאלות' שמתעוררות לאחר זמן²⁷, ובפרט אצל מבוגרים, שהרי עיקר מומחיותם היא בתינוקות). מלבד זאת, רבים מכללי הפסיקה בעניינים אלו בנויים על יסודות השייכים לשאר דיני התורה (כמו רוב, חזקות, ס"ס ועוד), עניינים שאינם בהכרח בתחום התמחותו של המוהל. ונ"פ שמן הראוי היה שמורי ההוראה

21. ראה להלן בפרק ה (הערה 1).

22. ועפ"פ במקומות שבני תורה מצויים בהם, כך שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ומ"מ הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל.

23. שכיח בבעלי תשובה שבילדותם נימולו בחו"ל ע"י רופאים ובהם אף גוים, רפורמים וכדו'.

24. וכגון כשהאב היה מהמהדרין למול את בנו בעצמו (למרות שאיננו מוהל), והגם שבדרך כלל עומד על גביו מוהל מומחה, מ"מ שכיח שהאב אינו חותך צמוד למגן (מחמת חוסר ניסיון, פחד או התרגשות), ועי"ז נשארים ציצין, וראה להלן (בפרק א סעיף כז) שכתבנו בס"ד עצות למניעת מצבים אלו. ויש להעיר שבכל מקרה של ספק, חייב האב או הנימול עצמו (במבוגר), לפנות לבדיקת מומחה וחלילה מלהתירשל בזה, שהרי יתכן שיהא בספק כרת כל ימיו ח"ו, ופשוט שאין להתבייש בזה ואפילו כשהמוהל היה האב בעצמו ואין לנו אלא לעשות רצון בוראנו ית"ש. ועי' בשו"ת יהודה יעלה (ח"א ז"ה סימן רנה) שהביא שאלה בניד"ז שהאב היה המוהל והצריכו תיקון, ולא חשש מלפרסם שמו ופרטיו, וללמדנו שאין להתבייש בזה ומוטב שיהא שוטה כל ימיו וכי'.

25. בהלכות אלו יש ריבוי של אופנים ופרטים שונים המשפיעים על פסק ההלכה למעשה.

26. סח לי פעם מוהל מפורסם, שבשאלות המגיעות אליו, הוא בודק את הנימול בקישוי, ואם מקצת העטרה מגולה הרי הוא מכשיר, ונוראות נפליתי כמה לא חלי ולא הרגיש שאין ההלכה כן, חדא שהרי הב"י פסק שבדיקת הקישוי נאמרה רק למסורבל, שדינו כעת אינו אלא מדרבנן, אבל כשצריך לוודא שאין חשש ערלה מה"ת, הרי אין בזה את קולת הקישוי, ועוד שאפי' לדעת הש"ך (שאף במילה מעיקרא משערים בקישוי), מ"מ בנוגע למילה מה"ת, בעיני שתיהן כל העטרה מגולה ולא סגי במקצתה, וראה עוד להלן בפ"ה (סעי' ז ובהערות שם).

הבקיאים בהלכות אלו (אלא שאינם בקיאים בהגדרת המציאות), ייעזרו במוהל רק בתיאור והגדרת המציאות ועפ"ז, מורי ההוראה, ורק הם, יפסקו את הדין למעשה.

ספר זה מיועד גם לסייע בפתרון בעיות אלו, האיורים שבו יועילו בעזרת ההאיר ולמקד את הנידון, ועכ"פ ע"ז ידעו מה לשאול, וכדאמרי אנשי שאלת חכם - חצי תשובה (עי שו"ת מהר"ם אלשקר סי' מב, שו"ת מב"ט ח"א סי' קי ועוד). בפרק ה' (סדר בדיקת המילה) מובאת דרך שיטתית, מסודרת ובהירה לבדיקת כשרות המילה ולהפניית המעיין להלכה המתאימה לשאלה, ובכך לסייע בידו להגיע בס"ד להכרעה האמתית.

ויש לדעת שלצורך הפסיקה בהלכות אלו נדרשת אחריות וזהירות רבה, וכפי הנראה מדברי האב"ז (בשו"ת יו"ד סי' שלה) שמשתמש בביטויים שכמותם מצאנו בד"כ בפוסקים רק בנידונים החמורים של היתר עגונות, וז"ל: סוף דבר לדינא נראה דא"צ למול שנית, אך יען שהוא איסור חמור ואיסור עולם, לא רציתי לסמוך עלי לבדי, ואם יסכים עוד רב מפורסם בהוראה וגם כבודו אשר אליו ההוראה מסורה מטינא שיבא מכשורא²⁷ עכ"ל. והגר"א גוטמאכר בתשובותיו (חיו"ד סי' פד אות ב) כתב וז"ל: ולענ"ד מצוה רבה להאריך בהדבר [דדיני מילה] בכמה קונטרסים יותר משאלת עגונה כיון שנוגע בכל ישראל עכ"ל.

וכידוע, בהלכות מילה יש עניינים שנחלקו בהם גדולי עולם, הן בדורות עברו²⁸ והן בדור האחרון²⁹, ובכלל זה מחלוקות שדינן לא הוכרע או שעדיין שנויות במחלוקת בין פוסקי דורנו, פסקי ההלכה שהבאנו בחיבור זה הינם עפ"י הפוסקים שכל בית ישראל נשען עליהם, וממילא יש להתייחס לפוסקים אלו ביחס המתאים. והיינו שגם אם מעיקר הדין נפסק שהמקיל (בכמה מהנידונים האלו) יש לו על מה לסמוך, יתכן שלכתחילה וכשאפשר ראוי להחמיר (עכ"פ בחלק מעניינים אלו³⁰), ומ"מ לא נמנענו מפני זה להביא את דעת ההלכה הברורה בין להחמיר ובין להקל, בכל העניינים השתדלנו להביא את רוב - ככל השיטות העיקריות ואת הכרעת גדולי זמננו וע"מ שכ"א ינהג כרבותיו.

27. מקורו בסנהדרין (ז ב) "אמר רבי"ל עשרה שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן ... ר' הונא כי הוה אתי דינא לקמיה מיכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא, רב אשי כי הוה אתי טריפתא לקמיה מכניף ומייתי להו לכולהו טבחי דמתא מחסיה אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא" ופירש"י שם "דנמטיין שיבא מכשורא - שיגיעו נסרות קטנה מן הקורה כלומר שאם נטעה ישתלש העונש בין כולנו ויקלו מעלי...". והמהרש"א (ב"א שם) כתב וז"ל: לענין משא אמרו כי קורה גדולה שאי אפשר לאדם אחד לישא אותה ביחידי על כתיפו אם עוד אחרים עמו כמשאו אפשר שיכול לישא אותה שיגיע לכל אחד במשא חתיכה א' מן הקורה והוא פירוש הכתוב עד"מ ונשאו אתך במשא העם הזה ולא תשא אתה לבדך" וק"ל עכ"ל.

28. כגון מחלוקת הב"י והש"ך בענין אופן שיעור הערלה (ראה להלן פרק ב סעי' ג - ו), השיטות השונות בגדרי הציצין (ראה פרק י' סי' א), מוח' הד"ח והחכמ"א בחיתוך מקצת הערלה שנתקן ע"י הפריעה (פרק ב סעי' יא - יט) ועוד.

29. כמו לענין חיתוך ופריעה כאחד (ראה פרק ג סעי' יד - כב), מציצה בשפופרת (פרק ג סעיף מה) וכיו"ב.

30. וכגון, פשוט שעל המוהל לעשות את הפריעה כפעולה נפרדת ובצפון (כמו"ש להלן בפרק ד סעי' מ), וכן למצוץ בפה ולא לשנות ח"ו כלום ממנהג ישראל (ראה פרק ד סעי' מה), וכמו"כ דעת לנבון נקל שאם אבי הבן הוא בן תורה המקפיד על קלה כבחמורה, בודאי שעליו להדר ולקחת לבנו מוהל מומחה ויר"ש שנוהג כראוי לכתחילה באופן המהודר ביותר ולא מוהל ש"יש לו על מי לסמוך", ובפרט שמדובר ב"מצוה הגדולה משאר מצוות עשה" (ל' השו"ע יו"ד סי' רס).

והנה, נפשי יודעת מך ערכי שאיני ראוי כלל להורות, ואף רחוק מאוד ממידה זו, ולכן זחלתי ואירא להו"ל חיבור בענייני הלכה, פן אכשל ח"ו ונלכדתי, אמנם חיבור זה הושגת על ספרי השו"ת הפוסקים שבכל הדורות ובכללם גדולי זמננו, והשתדלתי מאוד שלא לשנות מדבריהם כלל, וגם כשסיכמתי את דבריהם בקצירת האומר או הבאתים בלשון זמננו, ציינתי את המ"מ כדי שאפשר יהיה לעיין במקורם. והיות ולא מליבי יצאו הדברים, אי"ז אפילו בבחינת נגס ע"ג ענק, אלא כ'שמש' המסדר את דברי הפוסקים ומגישם למעיין.

ומלבד זאת, הרי כבר הזהירו קדמונים ואחרונים שלא לסמוך על ספרי הקיצורים והליקוטים, וכמ"ש אבי מנהגי אשכנז המהרי"ל (שו"ת החדשות סי' צג) וז"ל: ועל הראשונים אנו מצטערים שכל בעה"ב שידע לקרות פרש"י בחומש או במחזור ... בילדותו ופירש לפני ימים ושנים, ויש שמועלם לא שימש תלמיד חכם, כל אלה חבור אל עמק השוטים ומסתכלים בדברי רבותינו המחברים ... ומורין הלכה למעשה מתוך חיבוריהן, והן הן התנאים מבלי העולם שאמרו רז"ל ... כי אינם יודעים הטעמים, ולפי הטעמים משתנים הדין וההוראה ... ורבותינו המחברים לא כן כיוונו אלא לתלמידים הראויין להורות ... והמכשלה הזאת תחת דינו כי לא רבים יחכמו וסבורים להתחכם ועדיין לא נפתחו עיניהם עכ"ל³¹.

והריני שוב מוסר מודעה שספר זה לא בא כלל לפסוק אלא רק להיות עזר וסיוע ללומדים, ולכן אבקש נא, בכל לשון של בקשה, שלא לסמוך ח"ו על הספר ולהורות ממנו הלכה למעשה, ללא עיון במקור הדברים עד שיתברר לו בעצמו שהדין כן, אלא לכל היותר רק כדי לדעת מה ואיך לשאול, או כמפתח ומראה מקום למצוא את מקורן של ההלכות וע"מ לעיין בדברי הפוסקים עצמם. ולמעשה, יש להיוועץ במורי ההוראה המוסמכים כמקובל בשאר דיני התורה. ומלבד זאת, כבר אמרו המושלים 'כשם שא"א לבר בלא תבן כך א"א לספר ללא טעות' ושגיאות מי יבין, וכ"ש בסוגיות אלו שיש בהם ריבוי עצום של פרטים ופרטי פרטים, ואדם מועט לעולם והטעות מצויה, ובה אודה מראש למי שיעירני על כל שגיאה וטעות ולא אבוש להודות על האמת. והי"ת ברחמיו יזכנו להיות בכלל מזכי הרבים, יצילנו מכל מכשול ויאיר עינינו לכון לאמיתתה של תורתו הקדושה.

איורי המילה

דמות צורות לבנה היו לו לר"ג ... שבהן מראה את ההדיוטות³².

(ר"ה פ"ב משנה ח)

מצינו בחז"ל שהיו דברים שמישה רבינו ע"ה נתקשה בהם "והראה לו ה' באצבע", ובהם: עשיית המנורה (תנחומא שמיני ח), קידוש החדש, שרצים (שם), מחצית השקל (פסיקתא

31. עיי בפלא יועץ (ערך אסופה), שהגם שהאריך בשבח המלקטים, מ"מ הזהיר שלא לסמוך על הקיצורים להלכה עד שיראה הדין בשרשו.

32. וביאר המאירי שם וז"ל: ההדיוטות ר"ל אותם שלא היו בקיאים בשמות המונחים על תכונת הראיה עכ"ד.

רבתי פט"ז ח), סימני טהרה בבהמה ועוף (מדרש בהעלותך, חולין מב א), טריפות (ויקר"ר שמיני יג, יד) והלכות שחיטה (מנחות כט). והגם שבדאי אין לנו השגה כלל לא ב"נתקשה" של מרע"ה ולא ב"הראה לוי" של הי"ת, ואין אתנו יודע עד מה, מ"מ הרי"ז מעין זכר לדבר: שיש מקום למהלך של הסבר ולימוד בדרך של המחשה בציור. ובגמ' (גיטין נו ב) מצאנו: אמר רבא כל מילי ליחזי איניש בנפשיה ע"כ, ומשמע שבזמנם היה מקובל להמחיש את ההלכה (עכ"פ יותר מאשר בהסבר גרידא). גם בראשונים אנו מוצאים ציורים לצורך המחשת הנלמד, כגון ברי"ף בשבת (ח א) בענין כוורת (וכתב שם "וזהו צורתו כדי שיתברר במראית העין", משמע שמלבד הבנת הלב יש דרגה אחרת של בירור שהיא 'מראית העין'), בפ"י הר"ח בסוכה (לב א בענין הימנקה), הרמב"ם (בהל' קידוש החודש) ועוד. ויעוין בחיד"א (במדבר קדמות) שכתב שחכמת הציור היא מחכמות התורה הנעלות ביותר, ובשלה"ק (שער האותיות אות ק' קדושה) ציווה שיצייר האדם בידיו ציורים מהשמועות החמורות שבתלמוד (כעירובין וסוכה). ואמנם בשנים האחרונות חל שינוי ניכר בצורת לימוד התורה"ק, השימוש באורים ושאר כלי עזר והמחשה נעשה נפוץ ביותר ובעניינים רבים אף הפך למובנה ומובן מאליו (ללא להידרש לנידון אם מצב זה הינו חיובי לכתחילה או לא, עכ"פ זו המציאות). תקותנו כי בס"ד האורים יסייעו ללומדי הלכות מילה (וכן הדינים בטוש"ע אבה"ע סי' ה וכיו"ב), שע"ז יבינו את המציאות והמושגים שבסוגיות אלו בש"ס ובפוס'. כמו"כ אורים אלו יהיו לתועלת גם למורי ההוראה והמוהלים ויאירו את עיניהם בהלכות עמומות אלו.

מעלה נוספת נודעת לאורים, שהרי כידוע, ב'שאלות' כשרות המילה ישנם קשיים טכניים הן לשואל והן לנשאל, ראשית, יש שחוששים חששות שוא על כשרות מילתם, ופעמים רבות אלו דמיונות בעלמא (נערווען), מלבד זאת, גם כשהחשש אמיתי, שכיח שהשואל מתבייש לבוא ולהיבדק, ובפרט כשהוא ילד או נער צעיר, וגם יש ממורי ההוראה שנמנעים בכלל מלבדוק ולפסוק בעניין זה³³. ואף כשמנסים להסביר (ואפילו לצייר) למו"ץ במה המדובר, מתקשים בד"כ לתאר את המציאות לאשורה, ושכיח טובא שהנשאל אינו מבין כראוי את פרטי השאלה, והרי בשינוי קל כחוט השערה ישנתה הדין, ועלול להשתבש להחמיר או להקל שלא כדיון.

ומעתה, ע"י אורי המילה שבספר יוכל המעיין עכ"פ לדעת אם יש בכלל ספק או שאין כאן בית מיחוש כלל, וכמו"כ יהיה ניתן לשאול בנקל באופן שבאמצעות האויר יוכל לכאר למו"ץ מהי צורתו, גדלו ומיקומו של העור המיותר.

ואם ישאל השואל, הרי לא מצאנו ציורים בענייני מילה בדורות הקודמים, אף אתה אמור לו מוש"כ המאירי (בהקדמתו לבית הבחירה ד"ה ומצד) וז"ל: ומי לנו גדול מרבינו הקדוש אשר נאמר עליו בהתחדש מאתו הוראה מחודשת חברו עליו אחיו ובית אביו, אמרו לו דבר

33. עי' ירושלמי (סנהדרין פ"ה ה"ה) וז"ל: אתא (אנטונינוס) גבי רבי אמר ליה חמי גזירתי, אמר ליה בדידי לא איסתכלית מן יומי ובדיך אנא מסתכלא... ולמה נקרא רבינו הקדוש שלא הביט במילתו מימיו ע"כ. וע"ע בדעת תורה לר' ירוחם בראשית (ט, כב).

שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו אסור אתה תנהג בו היתר, עד שהביא להם מקרא ... אף אני מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו, רצה בזה שלא היה זה לחסרון אסא והיושפט אבל שלא ראו לפי דורם היותם צריכים לכך ומה שראו לתקנו לפי מה שהכירו בצורך הזמן לפי ענין אנשי הדור כבר עשוהו, ואם כן אין מעשה האחרונים השלמת ענין הראשונים, שלא היה ענין הראשונים צריך השלמה לפי דורם ... אבל כל מעשי האחרונים דור אחר דור הוא לפי מה שראו לצורך אנשי דורם כי ענין הדורות משתנה תמיד הן טוב הן מוטב הן בטכסיסי תלמוד הן בשאר ענינים, ולזה אין ליחס למשתדל או למחבר או למחדש גאוה ועזות אבל להריצות והשתדלות וטוב העיון ויושר ההשגחה ... אבל נקבל דבריו או נחלוק עליו בדרך ישרה על צד הוצאת האמת לאור עכ"ל.

וידענו כי יש שיתמהו על השימוש באיורים בהלכות אלו, ולכן יש להדגיש שהאיורים צוירו במכוון באופן השונה מהמציאות³⁴, למרות שיש בהם די לבאר ולהמחיש את המציאות³⁵. והגם שלכאורה הרי"ז בבחינת 'שבור חבית ושמור את יינה' (ב"ב טז א), מ"מ בחסדי הי"ת זכינו להדרכה צמודה בכל צעד ושעל מגדולי תורה מובהקים שיראתם וקדושתם קודמת לחכמתם, ואף לאחר מאות שעות של עמל וגיעה עצומים ודמים מרובים, לא היססו וביטלו איורים רבים שלא עמדו בדרישות הקפדניות של גדוה"ת שליט"א, עד שב"ה זכינו להסכמתם וברכתם.

ויעוין בדברי הנצי"ב זיע"א בהעמק דבר (ויקרא טו ב) וז"ל: לא מצינו בכל פרשיות שבתורה זה הלשון ואמרתם אליהם ... שהוא הלכות ומשניות אינו מן הצורך לכתוב שילמוד אהרן עם ישראל שהרי כל המשניות ותורה שבע"פ חובה על כל רב ללמוד עם תלמידיו. אלא כלפי שקשה לדבר בעניני זיבה וקרי ... שמתפעלים כמחשבה והיינו סבורים שיותר טוב למעט הדבור והלמוד בהם, ורק משה הוא מוכרח ללמד לישראל הקבלות שיש לו בע"פ שלא יאבדו מישראל, אבל אחר שכבר למדם, שוב אין המצוה להגות בהם כמצות ת"ת שהמה למצוה אפילו בלי תועלת למעשה ולזכירה, מש"ה כתיב בפ' זו ואמרתם אליהם, שגם אהרן ילמוד עם ישראל אחר שכבר למד משה בסדר המשנה כמנהגו, וה"ה כל רב לתלמידיו ומזוהם שבאמת בלמוד התורה אין יוצא רע והיא אילת אהבים ויעלת הן עכ"ל. ועל כ"ז יש להמליץ את מאמר חז"ל 'כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם', משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן וכו' (נזיר כג א, וב"ב פט ב³⁶). ותמכנו יתדותינו ונשענו על גדולי וצדיקי הדור מכל החוגים³⁷ והעדויות, שחזקו את דינו ועודדונו במשך כל שלבי העריכה.

34. והיינו איורים נאומטריים בקווים ישרים וזוויות חדות שאינם נמצאים בטבע הבריאה.

35. ולכן הושמטו מהם פרטים שאינם נצרכים להבנת המציאות שאותה מיועד הציור להמחיש ולבאר.

36. עיי בשו"ת אג"מ (אבהע"ז ח"ב סי' יא).

37. ביניהם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, הגר"ח קנייבסקי יבלט"א, הגאון רבי ישראל בעלסקי שליט"א, כ"ק האדמו"ר מפשעווארסק שליט"א, הגר"י ראטה אב"ד קארלסבורג שליט"א, הגר"מ מ' פוקס שליט"א והגרש"ק גראס שליט"א, והרה"ג ר' אריה זילברשטיין שליט"א (רב חסידי גור בב"ב) כתב ע"ז וז"ל: עלעלתי בדפי הספר וראיתי הציורים שצוירו בעדינות יתירה, וכפי הנראה יהי מזה תועלת ללומדים ומתעניינים בהלכות אלו ובפרט באופן המעשי עכ"ד.

ואמנם כבר לימדונו חז"ל "כשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה כך אין דעתן דומה זה לזה" (ירושלמי ברכות פ"ט ה"א), ויתכן שיש כאלו שלמרות הכל דעתם לא תהא נוחה מזה, אכן לא להם מיועד הספר, וכמ"ש בהקדמה לספר הלכות הגר"א ומנהגיו (להגר"מ שטרנבוך שליט"א) וז"ל: כשקבלתי הסכמת מרן פאר הדור הגר"ב ויידנפלד זצ"ל (גאב"ד טשעבין) לספרי מו"ז, הוסיף ואמר לי שרצונו למסור לי עצה טובה מתוך נסיון, שבדרך כלל לכל ספר יש בקורת, וסיפר דכשהוציא לאור עוד בפולין ספרו (דובב מישרים ח"א) קיבל מכתבים הרבה ... והוא החליט שלא להשיב כלל ... ואמר שמעולם לא חיבר ספר שוה לכל נפש לכל הלומדים, שא"כ היה מדפיסו לאלפים, רק חיבר לאלו שמרוצים ונהנין מספר כזה, ולכן אם אחד מבקר, תשובתו בצידו שהספר לא חיבר בשבילו, שמעולם לא נתכוון לחבר ספר שכל אחד ואחד יהלל וישבח אותו, ואם יש נהנין ממנו, כדאי לו הספר עבורם ... ולהם לבד נתכוונת ... ולהם לבד ג"כ כדאי לך הספר, אף שאינו שוה לכל נפש עכ"ל. והפמ"ג (בפתיחה) כתב וז"ל: ואם שקצת מליזין ומדברים על מחברי ספרים ... הנה הבל יפצו פיהם ... מעטים הם ודבריהם בטילים, ויותר הועילו מחברים ספרים בזמנינו מהמלעגים ומליזים עכ"ל.

באשר לנאמנות האיורים למציאות, אין לשער כמה יגיעות יגענו, התייעצנו עם טובי המומחים כמעט על כל פרט באיורים ע"מ שהכל יהא באופן המדויק ביותר, ובפרט כשיש בזה נפ"מ להלכה. נמנענו מלהביא איורים שפיענוחם והבנתם אפשרית רק למוהלים ורופאים, ולכן האיורים 'שווים לכל נפש', וכל לומד, בכל רמה שהיא, יוכל להיעזר בהם להמחשת והבהרת ההלכה הנלמדת.

יצוין בזה כי ע"מ להבין את האיורים לאשורם, יש לעיין תחילה בהקדמה לאיורי המילה (בפרק א עמ' יב), כמו"כ יש לדעת שכדי להפיק את מלוא התועלת מהאיורים, אין די בהתבוננות בהם בלבד אלא יש לעיין גם בהסברים הנלווים אליהם. ויש להדגיש שהעיון באיורים אינו יכול לבוא במקום לימוד העניינים עצמם, שהרי הם נועדו רק להמחשת הנלמד.

אגב עיסקנו בהלכות מילה, הבאנו (בפרק ד) תיאור של אומנות המילה המומחש באיורים, וזאת למודעי כי אומנות המילה היא 'תורה שלימה', שהרי בכל אחד משלבי המילה ישנם פרטים רבים הנחוצים לביצועם כראוי³⁸, והיא בבחינת 'תורה שבע"פ' הצריכה להימסר מרב לתלמיד, ודורשת לימוד ו'שימוש' רב למעשה אצל מוהל מומחה, ולכן פשוט שהלימוד בספר זה אינו מהווה בשום אופן תחליף ללימוד המעשי הנמסר בהדרכה ובהנחייה אישית של המוהל המלמד, וחלילה לבצע ברית רק עפ"י איורי המילה, והעושה זאת הריחו מסכן את הנימול והקולר תלוי בצוארו בלבד³⁹. וכל מה שכתבנו בתיאור אומנות המילה, אינו אלא 'שער' למי שאינו מצוי בעניינים אלו, ואין עתותיו בידו כדי ללומדם ביסודיות, אך חפץ הוא בידע בסיסי ע"מ להתמצא בנושא באופן כללי, ועל דרך מש"כ (בשבת לא א) "כל התורה כולה על רגל אחת ... ואידך זיל גמור".

38. ראה להלן פרק ד (הערה 84).

39. וכמ"ש הגאון רבי שמאי קהת הבהן גראס שליט"א (בהסכמתו לחיבורנו) וז"ל: יזהיר מי שלומד בספרו ויודע ומבין כל מעשה ואופן המילה, מ"מ צריך שיהא לו גם הרבה שימוש בזה וצריך לקבל סמיכה ממוהל מומחה שיכול למול עכ"ד.

מבוא השערים

פרק א
מבוא

מילה
ששומרת

פרק א מבוא

ה. מצות המילה.....

- א. ייחודיותה של מצות מילה ○ ב. "גדולה מילה" - חשיבות המצוה ומעלותיה המיוחדות ○
- ג. סגולותיה והשפעותיה

יב. איבר המילה.....

- הקדמה לאיורי המילה ○ הגיד; ד. הגיד - מבנה כללי ○ ה. מצב הקישוי ○ העטרה; ו. צורתה
- ז. החוט הסובב ○ ח. החריץ ○ עורות הגיד; ט. עורות הגיד והערלה והפריעה - תיאור כללי
- י. תכונות עור הגיד והערלה ○ יא. תכונות עור הפריעה ○ יב. "ערלה" - ביאור הלשון ○ אופנים
- מיוחדים של הגיד; יג. נולד מהול ○ יד. חצי מהול ○ טו. היפוספדיאס ○ טז. אפיספדיה ○ ז.
- קורדי

ג. מושגי יסוד הלכתיים.....

- העטרה; יח. העטרה - הגדרתה ההלכתית ○ הערלה; יט. שיעור הערלה ההלכתי ○ כ. הגדרת הערלה עפ"י מצבה בלידה ○ כא. הגדרת שיעור הערלה ביחס למצב הגיד ○ המילה; כב. "מילה" - ביאור הלשון ○ כג. "מעשה המילה" - צורתו לכתחילה ○ כד. "מעשה המילה" - הגדרתו ההלכתית ○ כה. אופנים שונים של "מעשה המילה" ○ דם הברית; כו. חיובו ○ הפריעה; כז. המקורות למצות הפריעה ○ כח. הסוגיה בש"ס ○ כט. ביאור הלשון "פריעה" ○ ל. מל ולא פרע ○ לא. "חיתוך ופריעה כאחד" ○ הציצין; לב. ציצין המעכבין את המילה ○ לג. ציצין המעכבין את הפריעה ○ לד. ציצין שאין מעכבין את המילה ○ לה. ציצין שאין מעכבין את הפריעה ○ תיקון המילה; לו. תיקון המילה מהתורה ○ לז. תיקון המילה מדרבנן (מראית העין) ○ לח. ספקות בכשרות המילה ○ לט. "מוהל מומחה" ○ מ. רוב מצויין אצל מילה מומחין

איבר המילה

הקדמה לאיורי המילה

"בעה"י אכתוב בזה נאומנות המילה, והגם כי לא נוכל לצייר כ"כ בכתב בלתי מראית עין באומנות, אך כל כזה דאפשר ארשום ואכתוב להועיל בעה"י לזולתי למוהלים ולילדים שיקיימו המוצה הגדולה כתיקונה".

(אות שלום רסד ס"ג ס"ק יא)

[א]. מטעמים מובנים³⁰, האיורים צוירו במכוון באופן השונה מהמציאות³¹, מאידך יש בהם די כדי לבאר ולהמחיש את המציאות.

[ב]. האיורים צוירו באופן שהעטרה בצידו העליון של הגיד ובהתאם לתנוחת התינוק בעת הברית³², ולכן בכל מקום בהסברי האיורים שהוזכרה בו המילה 'למעלה' - הכוונה היא לצד הגיד המרוחק מהגוף, ואילו כשנכתב 'למטה' - הכוונה היא לצד הגיד הקרוב לגוף.

[ג]. ועוד זאת למודעי כי מידות האיורים (ואפי' היחס בין חלקי הגיד השונים), הינם להמחשה בלבד ואינם לפי קנה מידה אמיתי (וכגון בציורי חתך האורך, מאיור ו ואילך שעובי העורות במציאות שונה לגמרי), אמנם האיורים צוירו בהתאם למידות אלו לשם הדגשת או המחשת פרט מסוים ולכן אין "להקשות" עליהן מהמציאות.

זווית האיורים

היות וישנו הבדל ניכר ומהותי של מראה הגיד מזוויות הראיה השונות, צוירו האיורים בד"כ משתי זוויות עיקריות:

[א]. "מהצד" והיינו מזווית ראייתו של העומד משמאלו של התינוק, כשראש התינוק לימינו (של הצופה) ורגלי התינוק לשמאלו. זווית ראייה זו (היטל צד - פרופיל) נקראת בשפת המוהלים והרופאים "שעה 3"³³ [ראה איור א].

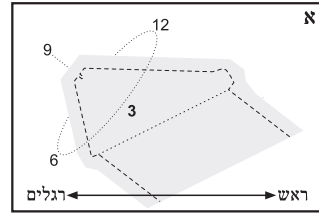
רבי עובדיה צדקה זצ"ל היה צדיק גדול ובעל חסד מופלא, ושאלוהו במה זכה לגדלותו העצומה, ואמר משום שהסנדק שלו היה רבי יוסף חיים זצ"ל, והמוהל היה אחיו, ובכ"ז עדיין לא הגיע למה שהיה צריך להגיע, ואין לשער עד כמה שהסנדק והמוהל קובעים את מהלך החיים של הולד, וכך היה אומר רבי יעקב מוצפי זצ"ל: בחרו מוהל וסנדק יר"ש לטוב לכם ולילדיכם.
(ארי עלה מבבל)

השלמת המילה

לפי המוסכמות האנטומיות תיאור הגיד הוא במצב שהתינוק שוכב על גבו, ומשא"כ בגמ' בנדה (יג א, "מעטרה ולמטה מותר") שמדובר באופן שהאדם עומד וממילא התיאור 'למטה' מתייחס לצד הרחוק יותר מהגוף, וראה עוד פרק ו סעיף יג (בהערה שם).
33. ראה בביאור שתחת איור א.

30. ובעצת גדולי תורה שליט"א ואכמ"ל.
31. והיינו ציורים גאומטריים בקווים ישרים וזוויות חדות שאינם נמצאים בטבע הבריאה, כמו"כ בחלק מהם הושטו פרטים שאינם נצרכים להבנת המציאות שאותה מיועד הציור לבאר.
32. ולא כמצבה הטבעי (שלא בקישוי). וכתב לי ד"ר ס. נמיר הי"ו שגם

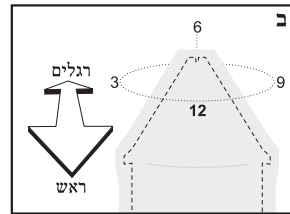
באיור זה מודגם מראה הגיד "מהצד", כשראש התינוק לימין הצופה ורגליו לשמאלו. לשם הקלה בתיאור האזורים השונים בגיד או בציון מקומות מסוימים בו, 'רואים' את הגיד כאילו נמצא סביבו שערן דמיוני ובאופן שהשעה 12 מסמנת את נקודת אמצע רוחב הגיד בצד הסמוך לראש התינוק, והשעה 6 את נקודת אמצע רוחב הגיד בצד הסמוך לרגלי התינוק (ראה חיצונית ההכוונה בתחתית האיור). באיור זה מומחש, ע"י הספרה 3 המודגשת, שצד זה של הגיד (שמאל התינוק שה"שעה 3" במרכזו), הוא הנמצא ממול הצופה. נקודת הציון של השעה 9 (שעל הגיד) אינה נראית באיור מפני שהיא נמצאת בצידו הימני של הגיד המוסתר מהצופה. הקו הפנימי (המקווקו) מראה את צורת גוף העטרה והגיד המוסתרים ע"י העור.

מהצד

[ב]. במבט מראש התינוק (מזווית ראייתו של הסנדק³⁴) והיינו צד הגיד הסמוך לבטן³⁵. איור הגיד הנראה מזווית ראייה זו (היטל פנים - ממול, מהחזית) נקרא בשפת המוהלים והרופאים "שעה 12"³⁶ [ראה איור ב].

באיור זה מודגם מראה הגיד "ממול" והיינו באופן שראש התינוק סמוך לצופה, ורגלי התינוק בצד הרחוק ממנו. המבט באיור זה רואה את הגיד מזווית ראייתו של הסנדק. השינוי בין צורות ב' ראשי החץ שבאיור זה ממחישים שראש התינוק קרוב לצופה ורגלי התינוק רחוקים ממנו. נמצא, אפוא, שצד הגיד הקרוב יותר לצופה, הוא ב"שעה 12".

ממול

הגיד

הגיד - מבנה כללי

ד. איבר המילה - הגיד³⁷ בנוי משלשה מבנים גליליים העשויים מרקמה מרובת חללים הדומים במבניהם הפנימי לספוג. הרקמה עצמה מוקפת בשריר. הגיד לאורכו מחולק לשלשה חלקים: שורש³⁸, גוף הגיד והעטרה.

באשר לתיאור עורות הגיד - ראה בפרק זה להלן (סעיפים ט - יא).

השלמת המילה

הסמוך לרגלי התינוק (צד זה של הגיד נקרא בשפת המוהלים והרופאים "בשעה 6". שטח זה אינו נראה כלל כשהגיד רפוי וצמוד לכיס, אך בזמן הברית ובאופן שהתינוק ממוקם כנ"ל - הוא נראה לעיני המוהל ולא לסנדק). וראינו לנכון שלא לכלול זאת באיורים כדי לא להכביד על הלומד ולמען "ירוך בו הקורא".
37. בתיאור מבנה הגיד נעזרתי גם במאמרו של ד"ר מ. וסטרייך הי"ו חבר הועדה לפיקוח על המוהלים, מתוך הקונטרס "זאת בריתי". 38. רוב השורש טמון מתחת לכיס האשכים, תפקידו לחבר את הגיד לגוף ולאפשר את יציבותו.

34. כשהתינוק נמצא על ברכי הסנדק באופן שראשו קרוב לגוף הסנדק ואילו רגליו סמוכים למוהל העומד ממול הסנדק. 35. צד זה של הגיד נקרא בפוסקים "עליונו של הגיד" (ע"י ערוה"ש יו"ד רסד). 36. יש לשים לב כי באיורים אלו (של השעה 12) הגיד נוטה מעט לכיוון הרגלים) בזווית של כ- 50 מעלות מהגוף (כמו באיורי השעה 3), שהרי בזווית של 90 מעלות מהגוף אין אפשרות לראות את החריץ מפני שהוא מוסתר ע"י בסיס העטרה. עוד יש לציין כי קיימת זווית ראייה נוספת שממנה המציאות נראית באופן שונה, והיא "הגיד מלמטה", והיינו שטח הגיד בצידו התחתון

מצב הקישוי

ה. גוף הגיד עשיר מאוד בכלי דם³⁹, בשעת הקישוי מוזרם לגיד (ע"י מחזור הדם) דם רב דרך העורקים, הורידים (האחראים על ניקוז הדם חזרה) נסגרים, והגופים הספוגיים שבגיד מתמלאים בדם. במצב זה חל שינוי באורכו של הגיד, שינוי שיש בו כדי להשפיע על מידת והגדרת שטח הערלה (ההלכתי) המכסה את העטרה⁴⁰.

העטרה

צורתה

ו. החלק הרחב שבגיד (הרחוק יותר מהגוף) נקרא "עטרה"⁴¹. חלק זה הינו המשכו של הגוף החלול המרכזי שבתוך הגיד, אך אינו מוקף בשריר. העטרה רחבה יותר בצידה הקרוב לגוף וצורתה כחרוט וכמבנה דמוי כיפת פטריה. מבנה העטרה הוא אלכסוני ובאופן שבצידה (שטחה) העליון (הסמוך לבטן⁴²), היא ארוכה יותר מאשר בצידה⁴³ הסמוך לרגלים⁴⁴ [ראה להלן איורים ג - ד]. בקצה העטרה הרחוק מהגוף ממוקם פתח השופכה (- הנקב).

החוט הסובב

ז. חלק העטרה הסמוך לגוף (והמהווה את בסיסה) נראה כרצועת בשר הגבוהה יותר מהעטרה בשאר שטחה. זהו ה'החוט הסובב' הבולט מבשר העטרה שמעליו ומהגיד שתחתיו, ודומה לתל גבוה המקיף וסובב את רוב היקף העטרה (חוץ מאשר לצד הרגלים)⁴⁵ [ראה להלן איורים ג - ד].

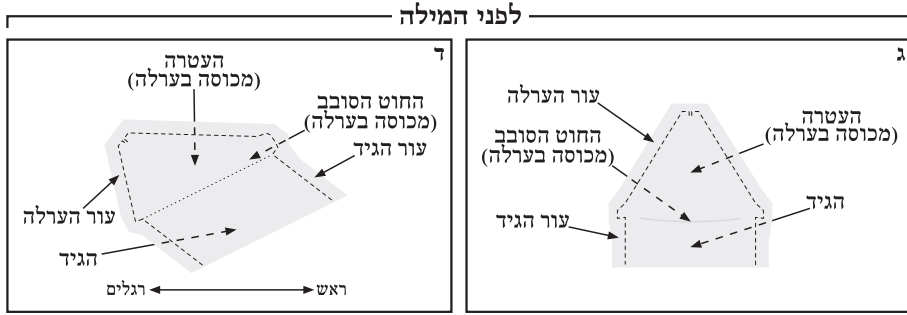
השלמת המילה

עטרה. ואותו היקף אינו בעיגול ישר אלא בעליונו של גיד מארכת העטרה כלפי הגוף ומתקצרת והולכת בתחתיתו עד קרוב לראשו של גיד עכ"ל. ובערוה"ש יו"ד רסד טז כתב וז"ל: "ובקטן בן ח' מפני קוטן האבר אין זה ניכר כל כך".⁴⁴ שבמצב עמידה בד"כ אינו נראה לעין להדיא משום שהוא צמוד לכיס האשכים כשהגיד רך ונוטה כלפי מטה. מאידך, במצב שכיבה מקום זה נצפה היטב. בעת החבישה יש לשים לב למקום זה (שבו הפרנולום) משום שפעמים רבות מצוי שם העורק שהוא מקור לדימום משמעותי.⁴⁵ בספרי הפוסקים נקרא חלק זה גם "החוט הגבוה" או ה"מדרגה", ובשפת הרופאים "הנזר" (קורונה). ויש להעיר בזה שסימון החוט באיורים ג - ד (לפני המילה), נעשה במכוון באופן שאינו בולט כ"כ, והגם שבמנחת סולת (הו"ד בנה"ב ח"א עמ' יא) כתב שכ"ז שהעטרה מכוסה לא ניכר הגובה של החוט ביחס

39. עובדה המסייעת גם לריפוייה המהיר (יחסית) של המילה.⁴⁰ בענין הנפ"מ לדינא לגבי אופן שיעור הערלה למעשה (מח' הב"י והש"ך) - ראה בפרק זה להלן (סעיף כא) ובפרק ב (סעיפים ג - ז).
41. בשמו הרפואי - glans penis. חיצונית הוא נראה כמבנה של חטיבה אחת, אך בתוכו הוא מחובר למבנה הספוגי שתחתיו, בלשון הפוסקים הוא נקרא - "הבשר הגבוה והבולט שבראש הגיד". והגם שקיימת מחלוקת הפוס' בהגדרת ההלכתית של ה"עטרה", [ראה להלן בפרק זה סעיף יח, וביתר פירוט בפרק ו (סעיפים יג - כד) ובפרק י (סי' א)], מ"מ ע"מ להקל על הבנת המציאות - נקטנו (בשלב זה) במושג 'עטרה' ככינוי לכל הבשר הגבוה.⁴² והיינו הצד הנראה לעין ובמצב עמידה כשהגיד רך נוטה כלפי מטה.
43. וז"ל הטור באהע"ז (סי' ה): ראש הגיד יש בשר ובחיצורו לגיד הוא גבוה ומקיף סביב הגיד ונקרא

החריץ

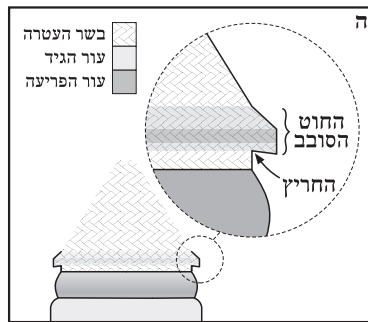
ח. מקו השיא בגובהו של 'החוט הסובב' יורד גובה העטרה עד לגיד עצמו באיזור השטוח שהמשכו עד לבסיס הגיד (הפרש הגובה בין העטרה לבין הגיד יוצר כעין מדרון לכיוון הגיד הסמוך לגוף). מדרון זה מסתיים ב'חריץ'⁴⁶ הסובב את הגיד לכל היקפו. החריץ מפריד ומהווה את ה'גבול' בין העטרה לבין גוף הגיד⁴⁷ [ראה להלן איור ה].

מהצד

ממול

הקו הפנימי (המקוקו) ממחיש את צורת העטרה והגיד המוסתרים ע"י העור.

החוט והחריץ (אחר המילה)

סביבת ה'חוט הסובב' (בהגדלה מימין) צוירה בשלשה גוונים שונים כדי להמחיש את שינויי הגובה שבו (המקום הגבוה שבחוט, המדרון היורד ממנו לכיוון הנקב והמדרון היורד לכיוון החריץ - לצד הגוף). הערה - גבולות החוט הסובב המצוירים כאן אינם מוסכמים לכו"ע - ראה פרק י הערה 19.

השלמת המילה

מונח הלכתי אך יש בו צורך כדי לתאר מצבים שונים שיש להם השלכה הלכתית. ⁴⁷ גבולות החריץ הם: לצד הגוף - חיבורו של עור הפריעה לגיד (תחילת עור הפריעה), ולצד העטרה - תחילתה של העטרה בסיום הגיד.

לעטרה, ורק אחר החיתוך הוא ניכר (ע"ש בביאור דברי הערוך), נראה לכאורה שכונתו למראה הבולט בשלימותו, ומ"מ מצוי שמשוהו מבליטת החוט ניכר בכ"ז. ⁴⁶ שהינו כעין תעלה, ונקרא כך מפני שעמוק יותר מאשר סביבתו שמעליו ומתחתיו. ה'חריץ' אינו

עורות הגיד

"... המילה בעצמה נעשה ידי היוצר, כי ניכר שהמילה נבראת נפרדת מזה הערלה, ואין הערלה אלא מנותרי הטבע כשער וצפורן או לשמירת האבר בקטנותו".
(זכר דוד מאמר א פרק נג)

עורות הגיד הערלה והפריעה - תיאור כללי

מ. על הגיד ישנם (לכאורה) שלשה עורות: עור הגיד, עור הערלה ועור הפריעה. שלשת העורות הללו, הינם רצף אחד של עור הנמשך לאורך כל הגיד ומכסה את כולו⁴⁸. תחילתו של עור הגיד (בצד הקרוב לגוף) היא מעל הכיס⁴⁹, בהמשכו הוא מגיע (בד"כ) עד קצה העטרה (סמוך לנקב שבראשה⁵⁰). החלק מעור הגיד המכסה את העטרה נקרא בשם "ערלה" ואילו שאר העור המכסה את הגיד (המשכו הטבעי של עור הגוף שבאזור זה) נקרא⁵¹ "עור הגיד", וכ"ז למרות שאין כל חילוק במציאות בין הערלה לשאר עור הגיד⁵². "תחילתו"⁵³ של עור הערלה במקום בו הוא מתחיל לכסות את העטרה (בצד הקרוב לגוף בסמוך לחריץ⁵⁴), ו"סיומו"⁵⁵ במקום בו הוא "מתקפל" פנימה תחת עצמו (בצידו הרחוק מהגוף בסמוך לנקב⁵⁶). בהמשכו הפנימי הוא ממשיך לכסות את העטרה אך צורתו משתנה לעור דק יותר. שכבת העור הפנימית (תת - עור) נקראת "עור

השלמת המילה

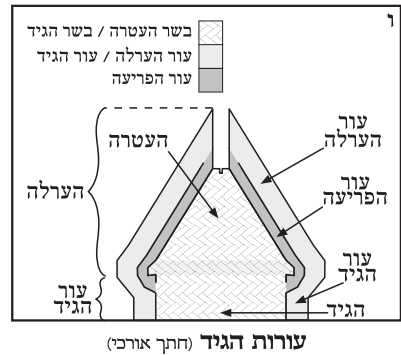
מאיך, עור הגיד והערלה שונה במציאותו מעור הפריעה, וכמבואר להלן (סעיפים י - יא).
53. והיינו שממקום זה "משתנה" שמו של עור הגיד והוא "מתחיל" להיקרא עור הערלה. 54. בצידו התחתון של הגיד היא למעלה מאזור הפרנולום (הריסנית - מבנה דמוי גשר המכוסה ע"י עור הגיד, בד"כ רק עד הברית, ומחבר אותו מבפנים לחלק הגיד התחתון, בדומה לריסנית המחברת את הלשון לרצפת הפה). למעשה, תחילת הערלה תלויה בהגדרה ההלכתית של העטרה, ראה להלן בפרק זה סעיף יח, וביתר פירוט בפרק ו (סעיפים יג - כד) ובפרק י (סי' א). 55. והיינו שמתחילת מקום זה "משתנה" שמו של עור הערלה (והוא "מתחיל" להיקרא "עור הפריעה" וכדלהלן). 56. כנ"ל בהערה בסעיף זה. קו הקיפול של העור על עצמו היא נקודת המעבר בין הערלה שהיא עור הגיד הרגיל לבין עור הפריעה. יש שם עלייה בצפיפות של קצות העצבים, כדוגמא למעברים אלו בגוף (מהעור החיצוני לרקמה הירירית הפנימית) ניתן לראות את השפתיים (שבחלל הפה הופכות לירירית האדומה), וכן העפעפים (העור החיצוני של העפעף הופך לירירית הפנימית שהיא חלקה ומבריקה).

48. למעט המקרים שהתינוק נולד מהול או "חצי מהול", ראה בפרק זה להלן (סעיפים יג - יד).
49. בצידו התחתון של הגיד שאינו נראה לעין להדיא משום שמכוסה ע"י הגיד עצמו (ובמצב עמידה כשהגיד רך הוא בד"כ צמוד לכיס עקב נטייתו כלפי מטה ראה לעיל בסעיף ו בהערה שם), ואילו תחילת עור הגיד בצידו העליון - הינה בסיום הבטן והיינו מהשטח הנראה לעין כשהגיד רך. 50. קצה הערלה נוצר מקיפול העור על עצמו ואין לזה כל קשר לנקב השופכה, ואמנם יש תינוקות שנולדים עם ערלה קצרה ופתוחה ('חצי מהול') שבאופן זה קצה הערלה לא מגיע כלל לגבול העטרה אלא רק מקיף אותה בחלק מגובהה. ומאיך, לפעמים יש ערלה הנמשכת הרבה מעבר לעטרה, יש רופאים המכנים זאת "עורלה עודפת" (במקרים קיצוניים תיתכן ערלה שאורכה כפול מכל אורך הגיד, וכתב לי ד"ר ס. נמיר הי"ו שראה ערלת פג שגדלה היה פי 3 מגודל הגיד). 51. עכ"פ בחיבורנו זה. 52. היות ועור הערלה הינו המשכו הטבעי של עור הגיד - הם זהים במראיתם ואין כל הבדל ביניהם ב"צורת" העור (כגון בעוביו, צבעו וכיו"ב), שהרי הגדרת חלק מעור הגיד כ"ערלה", היא רק מחמת שחלק זה הוא אשר מכסה את העטרה.

הפריעה". עור הפריעה מסתיים בחיבור לגוף הגיד מתחת ל"חריץ". נמצא אפוא, כי עור הגיד (בחלקו המכסה את העטרה), הינו עור כפול של שתי שכבות עור הצמודות זו לזו: הערלה - שהיא שכבת העור החיצונית הנראית לעין, ו"עור הפריעה" שהיא שכבת העור הפנימית שתחתיה. התינוקות נולדים כשצידו החיצוני של עור הפריעה דבוק לצידה הפנימי של הערלה⁵⁷, ואילו צידו הפנימי של עור הפריעה דבוק לעטרה⁵⁸. [ראה איור ו].

הערה: על ביאור הלשון "ערלה" ראה להלן בפרק זה (סעיף יב). בענין הגדרת שיעור הערלה ההלכתי - ראה בפרק זה להלן סעיף יח.

הרצועה הכהה מעט בתחתית העטרה ממחישה את מקום החוט הסובב. שים לב כי במציאות - עובי עורות הערלה והפריעה שונה מאוד מהמצויר, והם צוירו כך (בהגדלה משמעותית) לשם הבלטת הבדלי העובי שביניהם. כפי המצויר כאן, פתח הערלה (שמול הנקב) פתוח מעט מלמעלה וניתן להבחין דרכו בבשר העטרה, אך לעיתים פתח הערלה סגור ומכסה את העטרה לגמרי באופן שאפילו אין אפשרות להבחין בנקב העטרה. מאידך, פעמים רבות פתח הערלה רחב יותר וניתן לראות דרכו שטח גדול יותר של העטרה. כשפתח העטרה גדול עד שמתגלה גם חלק מבשר העטרה, נהוג לכנותו 'חצי מהול' - ראה להלן איור יב. עוד יצוין כי סימון שיעור הערלה (בצד שמאל) הוא

המינימאלי, בעוד שקו החיתוך המומלץ למעשה - צריך להיות עמוק יותר, ראה להלן בפרק ד סעיף לא באיורים לה - לז.

השלמת המילה

לגיד (שאל"כ אין כל חיות לעור הפריעה) וע"י ההפרדה (או התפיסה שמפרידה ביניהם) הם מתנתקים זמ"ז (פרופ' יחזקאל לנדא וד"ר אורלי פרט, הו"ד בבגדי קודש רסו סעי' ב), אמנם פרופ' יעקב בניאל הי"ו כתב לי שחיבור זה הינו ע"י הפרשות של חומר הנמצא במקום זה והנקרא 'סמגמה' (הפרשה סמיכה ודביקה) והוא הגורם להדבקת עור הפריעה לעטרה, וראה עוד בפרק ד (הנ"ל) ובפרק יא (הנ"ל). ועכ"פ חיבור זה קיים עד לביצוע ה'הפרדה'. אצל הערלים מתרחש במשך הזמן תהליך ביולוגי - ספונטני של היפרדות עור הפריעה מהעטרה. שינוי זה הוא הדרגתי, ונעשה במשך השנים בקצב המשתנה מאדם לאדם. בזה"ב ס"י יג סעיף א כתב שבד"כ בין הגילאים 8-13 הוא נפרד ממנה. ואילו בהסכמת האות שלום לזה"ב השיג עליו שמגיל 3 הוא כבר נפרד (במכתב שבתחילת הספר בהערה לסי' יא סעיף טו). ועכ"פ לדעת רופאי זמננו - רוב הערלות נפרדות עד גיל 5, לעיתים היפרדות הערלה לא תושלם עד גיל ההתבגרות. וראה עוד להלן בפרק ד (סעיף יז).

57. עור הפריעה והעור הערלה אחד הם כלומר קיפול של העור על עצמו, ולכן יש ביניהם את כל המרכיבים של תת - עור והיינו חיבור באמצעות כלי דם ושומן דקים מאוד (כך כתב לי פרופ' יעקב בניאל הי"ו, ראש המערך האורולוגי בביה"ח בילינסון), ומ"מ החבור ביניהם הוא רופף ומתנתק בקלות במהלך התפיסה (אא"כ משתדלים שעה"פ יישאר מחובר וייתפס יחד עם הערלה). אמנם יש הסוברים ששתי שכבות העור האלו אינם מחוברים זל"ז כי אם בקצה האיבר בלבד - במקום שהעור החיצוני מתקפל פנימה תחת עצמו (המהול הגר"מ שרעבי שליט"א וד"ר סודי נמיר הי"ו), וראה עוד מש"כ בפרק ד (סעיף כו בהערה שם בביאור סיבת הדימום בהפרדה) ובפרק יא (סי' י אות יד). 58. התינוקות נולדים כשהערלה צמודה ומהודקת לעטרה ברקמה משותפת המחברת בין עור הפריעה לעטרה (והיינו ע"י תאי אפידרמיס המשותפים לערלה ולעטרה), הערלה מחוברת לעטרה (סביב אזור החריץ) בהיקף של כמעט 360 מעלות. יצוין כי יש רופאים הטוענים שישנם נימי דם קטנים המחברים בין עה"פ

אפיספדיה

זו. מום מולד בגיד - במצב זה נקב השופכה אינו במקומו הרגיל בקצה העטרה, אלא ממוקם בנקודה כל שהיא לאורך שטחו העליון של הגיד (לצד הבטן⁶⁸). מום זה החמור יותר מהיפוספדיאס (ובדרך כלל מצריך התערבות ניתוחית), נחשב לנדיר יחסית, וישנם דרגות שונות בחומרתו, העלולות להשפיע על אופן קיום המילה ומועדה.

קורדי

זו. קורדי הינה עקמת (מולדת) של הגיד. בקורדי "רגיל" - הגיד כפוף ויש לו שיפוע לכיוון הכיס. בעיה זו עלולה להופיע גם ללא היפוספדיאס ומ"מ היא שכיחה מאוד במקרים של היפוספדיאס. ישנם מקרים שמדובר בבעיה פנימית בגופים הספוגיים שבחלל הגיד או שצינור השפכה קצר מדי. אך לעיתים מדובר רק ברקמת עור חיצונית נוקשה ולא גמישה הגורמת לעיקום הגיד. הטיפול בקורדי בד"כ הינו נתוחי ומשתנה בהתאם לסיבת הבעיה ולחומרתה. יש מקרים שבהם המילה עצמה יכולה לפתור את הבעיה לגמרי⁶⁹. יצוין כי במילת קורדי - החיתוך צריך להיות אלכסוני מאוד כדי לא לפגוע בכיס.

מושגי יסוד הלכתיים

המושגים דלהלן נתבארו כאן בתמציתיות, בקיצור רב ובאופן כללי בלבד. חלקם יבואר להלן בעזרה"ת ביתר פירוט כ"א במקומו. המושגים שאינם הלכתיים והשייכים ל"מעשה המילה" (כהפרדה, תפיסה והכנסת המגן) יתבארו בעזרה"ת להלן בפרק ד.

העטרה

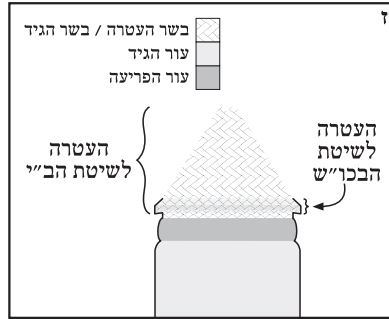
העטרה - הגדרתה ההלכתית

יח. נחלקו הפוסקים⁷⁰ בהגדרת גבולותיה ההלכתיים של העטרה⁷¹: לשיטת הב"י - להלכה הגדרת ה"עטרה" היא - כל כיפת הבשר הגבוהה והבולטת שבראש הגיד, מה"חריץ" שתחתיה עד הנקב שבסופה (כפי תיאורה לעיל סעיף ו)⁷². אמנם לשיטת הבכ"ו היא רק ה"חוט הסובב", דהיינו השורה הגבוהה שבבסיס הבשר הגבוה בלבד (ראה סעיף ז)⁷³.

השלמת המילה

שפכה - בימות עה ב, שו"ע אבהע"ז סי' ה, ראה עוד בפרק ו סעיף יג בהערה שם. 72. כן דעת החכם הספרדי (המובא בב"י רסד), וכ"מ מפשטות לשונם של רוב הראשונים. 73. כן ביאר הבכ"ו ש"י רש"י (חידושי בכור שור למס' שבת קלז א).

68. מהצד הנראה לעין (כשהגיד רך). 69. ע"י בכרית אברהם הכהן עמ' שפז. 70. ראה להלן בפרק ו (סעיפים יג - כד) ובפרק י (סי' א). 71. והיינו לענין מצות מילה, ולאפוקי לענינים אחרים כגון איסור נגיעה (נדה יג א, שו"ע או"ח סי' ג) או איסור"ב (כרות

ב' השיטות בהגדרת העטרה

הערה: סימון גבולות העטרה שבאיור (לפי ב' השיטות) אינו מוסכם על כל האחרונים, והוא צויר כך עפ"י ההבנה הפשוטה ולצורך המחשת עיקר דעתם של הב"י והבכור"ש.

הערלה

שיעור הערלה ההלכתי

יג. העור המוגדר כ"ערלה" הוא כל העור המכסה את ה"עטרה", ועפ"י הגדרתה ההלכתית של העטרה כנ"ל⁷⁴.

הגדרת הערלה עפ"י מצבה בלידה

כ. לדעת רוה"פ - העור המוגדר כערלה מה"ת הינו העור שכיסה את העטרה בעת הלידה דווקא, אך עור שנמשך לאח"ז, למרות שעתה מכסה את העטרה - אינו נחשב ל"ערלה" מהתורה⁷⁵.

הגדרת שיעור הערלה ביחס למצב הגיד

כא. נחלקו הפוסקים בשיעור חיוב המילה מתחילה - אם יש למול באופן שהעטרה תתגלה אפילו כשהגיד רך (ולפי"ז שיעור החיתוך גדול יותר)⁷⁶, או די שהעטרה תתגלה כשהגיד בקישוי בלבד (ולשיטה זו שיעור החיתוך קטן יותר)⁷⁷. להלכה - יש למול עד כדי שהעטרה כולה תתגלה אפילו כשהגיד רך (כדעה המחמירה)⁷⁸.

השלמת המילה

76. הב"י (בסוף סי' רסד בשם החכם הספרדי).
77. הש"ך (רסד ס"ק יב ונקה"כ שם). 78. כשי' הב"י ודלא כש"ך, כן שמעתי ממרן הגריש"א שליט"א, וראה עוד בזה בפרק ב (סעיפים ג - ז) ובפרק יא סי' א.

74. ונמצא שב' השיטות החולקות בהגדרת ההלכתית של העטרה, חולקות ג"כ בשיעור הערלה - כ"א לשיטתו (והיינו מלבד שי' חת"ס בהגדרת הערלה, ראה לעיל בסעיף יד בהערה שם). 75. ראה עוד בפרק ב סעיף ב, ובפרק י סי' ה (סעיפים יא - ג).

הפריעה

המקורות למצות הפריעה

כו. מצאנו בחז"ל ג' מקורות למצות הפריעה:

[א]. אמר רבה בר יצחק אמר רב: לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו, שנאמר (יהושע ה ב): "בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צרים ושוב מל את בני ישראל שנית"¹⁰².

נחלקו הראשונים בביאור מקור זה¹⁰³:

[א]. יש שכתב שמצות הפריעה נתחדשה רק בזמן יהושע¹⁰⁴.

[ב]. יש שביאר שהפריעה היא הלל"מ¹⁰⁵ וחז"ל הסמיכוה על הפס' ביהושע¹⁰⁶.

[ג]. יש שביאר ש"משה רבינו נצטוה בפריעה "אלא שלא נתנה לעשות אלא מיהושע ואילך"¹⁰⁷.

[ד]. יש שביאר ש"משה רבינו נצטוה שיעשו כן כשיכנסו לארץ ונגמר הדבר ע"י יהושע"¹⁰⁸.

[ב]. "המול ימול" (בראשית יז יג) - מכאן לשני מילות אחת למילה ואחת לפריעה¹⁰⁹.

[ג]. אמר רבי יודה בן פזי: "חתן דמים למולת (שמות ד כו) - מיכן לשני מילות אחת למילה ואחת לפריעה (אחת למילה ואחת לציצין)"¹¹⁰.

השלמת המילה

בתירוף השני ביבמות שם. ולכאורה נראה שהחילוק בין ביאור הריטב"א לביאור הרשב"א הנ"ל הוא - שלהרשב"א תחילת הזמן לקיום מצות הפריעה היתה תלויה ביהושע, ואילו מל' הריטב"א משמע שתחילת הזמן לקיום הפריעה היתה תלויה בכניסה לא"י. וע"ע בשו"ת יהודה יעלה יו"ד ח"א סי' רנח בד"ה ואגב תמהתי. ¹⁰⁹ ירושלמי בשבת (פרק ראד"מ). ובירושלמי ביבמות (ריש פ' הערל) כתב וז"ל: "גזירה לשתי מילות, אחד למילה ואחד לפריעה". וכע"ז מצאתי בב"ר לך לך (פרשה מו פס' יג) "המל ימול - מילה ופריעה, מילה וציצין". ¹¹⁰ הירושלמי בשבת וביבמות שם, וביאר הקה"ע שם דרב שלומד מהפס' "המול ימול" דרשה אחרת (שנולד מהול צריך הטד"ב) - חולק על הדרשות לעיל, והוא בזה לשיטתו שפריעה לא ניתנה לא"א אלא ליהושע, אבל הירו' ס"ל שניתנה לא"א. וכן משמע במדרש בראשית פרק יז: "בהמלו בשר ערלתו, באברהם כתיב בהמלו בשר ערלתו, ובישמעאל כתיב את בשר ערלתו (פס' יד), אברהם לפי שבעל ושימש לא היה לו עור, ולא צריך

¹⁰² גמ' יבמות (עא ב). וז"ל רש"י (ד"ה א"כ מאי שוב): דמשמע זמנא אחריתי אלא לאו ש"מ לפריעה עכ"ל. ומ"מ לגי' הר"ח (תוד"ה בקונטרס) הגמ' נשאת שם בדחיה למקור זה. ועי"ש בתו"י שדוחה פי' זה. ¹⁰³ לראשונים הוקשה לקבל הדבר כפשוטו, שהרי קי"ל "אלה המצות" - מכאן שאין נביא רשאי לחדש בה דבר מעתה (שבת קד, א). ולכן תירצו ע"ז כ"א בדרכו וכדלהלן. ¹⁰⁴ הריטב"א ביבמות שם בתירוף הראשון. ועל הקושיה ש"אין נביא רשאי לחדש בה דבר מעתה" תירץ וז"ל "דכה"ג שהוא הכשר מצוה לא חשיב חדוש". ¹⁰⁵ ואולי זו כונת המדרש "ואל תטוש תורת אמן, זו מצות פריעה שהוראת סופרים היתה שאין פריעה בתורה כתובה" (בראשית רבתי פרשת וירא כא ד). ועי' ערול"ג (מכות יא א) במש"כ על רד"ה מפני שהן. ¹⁰⁶ התוס' ביבמות שם (ד"ה לא). ¹⁰⁷ הרשב"א ביבמות שם. וכן מצאתי במדרש שכל טוב (בובר) "המול לכם כל זכר, המל חסר ו' לפי שניתנה להם בלא פריעה עד שנצטוה למשה במצרים" (שם בראשית יז). ¹⁰⁸ הריטב"א

הסוגיה בש"ס

כה. חיוב הפריעה מפורש במשנה: "מל ולא פרע את המילה - כאילו לא מל"¹¹¹.

ביאור הלשון "פריעה"

כט. נחלקו קדמונים בביאור המילה "פריעה", ונאמרו בזה כמה ביאורים:

[א]. גילוי¹¹².

[ב]. קריעה¹¹³.

[ג]. הבדלה והשבתה, הרחקה, הסרה וביטול¹¹⁴.

יתכן שלביאורים אלו יש גם נפ"מ להלכה וכמבואר בעזה"י להלן בפרק ג סעי' ט - יג ובפרק יא סי' ד.

מל ולא פרע

ל. חתך את הערלה כולה כדין אך העטרה נשארה מכוסה בעור הפריעה¹¹⁵ - דינו כערל גמור שחוזר למולו אפי' בשבת, ואפי' אם כבר פירש מהמילה¹¹⁶.

השלמת המילה

באג"מ (יו"ד ח"א סי' קנה) וז"ל: "פירוש פריעה הוא גלוי העטרה כדפרש"י וזהו גם כוונת הר"ח". וע"ע סה"ב (רסד במקור הלכה סק"ה). 113. שי' הר"ח והאור"ז שמביאו (עפ"י הבנת בית אב חמישאי סי' רעז ואור המאיר). ובפיהמ"ש לרמב"ם (שבת פ"ט מ"ב) כתב "פורעין - קורעין הקרום שעל העטרה", וכ"מ באוה"ח הק' (פר' תזריע) וז"ל: "הפריעה היא מה שפורע עור הדק לשנים". וכ"מ ברש"י (שבת קלג א) "פורעין - את העור המכסה" ומשמע דאי"ז גילוי דא"כ הו"ל "את העטרה" (כ"כ בפרי האדמה ה' מילה פ"ב). וכן ברש"י על הרי"ף "פורעין - קריעת העור", ולכאורה סותר לרש"י במשנה שם קלז ב. 114. כן פי' הרשב"ם (שמות לב כה) כי פרוע הוא - בטל מן המצות, ממצות בוראו. וכן הרמב"ן שם "כי פרעה אהרן" - ובטל מהם כל עצה ומוסר. וברש"י (שמות ה ד) "תפריעו את העם ממעשיו - תבדילו ותרחיקו אותם ממלאכתם ... כי פרוע הוא נרחק ונתעב" וכ"כ שם בתרגום. והרשב"ם שם פי': תפריעו - תבטלו או תנתקו ותפרידו, כמו ופרע את ראש האשה, ובראב"ע (שם) מלת תפריעו כמו שבוש, או תפריעו - תשנו (עי"ש בפ' הארוך והקצר). וע"ע במכשירי מילה (פ"ד אות מ), זרע אמת (ח"ג קלב), זכרון יהודה (ח"ב סי' פ), ברכת חיים (סי' פו - פז), ובנה"ב (ח"ב בהערות לס' רסד שהביא כמה מ"מ לזה). 115. לגמרי, ועכ"פ בשיעור ציצין המעכבים. 116. ונראה פשוט שגם

פריעה, אבל ישמעאל שהיה נער ולא שימש עדיין, היה לו עור שהיה צריך פריעה" עכ"ל. ומשמע מזה שניתנה פריעה לא"א. וכן הקשה הריטב"א (ביבמות עא ב) ותירץ וז"ל: "ווי"ל דהשתא סבירא לן דר' יצחק לית ליה ההיא דרשא ודריש את בשר ערלתו במילתא אחריתי, א"נ דאברהם אבינו מעצמו עשה כשם שקיים אפי' ערובי תבשליין" עכ"ל. והלום ראיתי ברד"ק (על יהושע ה ב) שכתב וז"ל: "שוב מול את בני ישראל שנית - ויש מרז"ל שאמרו כי אמר שנית על הפריעה כי לא נתנה פריעת מילה לאברהם אבינו ונדחו דברים אלו ... אבל פריעת המילה נתנה לאברהם אבינו, וכן הוא אומר בבראשית רבה - אברהם אבינו פרע את מילתו". ולכאוי' ק' שבמד"ר שלפנינו איתא להיפך. ויתכן שהיה לפניו מדרש אחר או שאיננו מצטט את הלשון אלא רק את התוכן, וכוונתו שא"א נצטוה בזה, והיינו לפרוע את ישמעאל שהרי אצל עצמו לא היה שייך ההיכי תמצוי לזה וכנ"ל. 111. שבת קלז ב. 112. רש"י ורע"ב (במשנה שם קלז ב) "ולא פרע - גילה", ערוך ערך פרע, וכן פירש"י בחולין (יט ב, על שחיטה מפורעת) וז"ל: מגולה וניכרת כמו "ופרע את ראש האשה" (במדבר ה יח), וכן פי' שם בחומש. וכן "כי פרוע הוא" ופירש"י: נתגלה שמצו וקלונו (שמות לב כה). וכ"כ בס' השרשים לר"י גנאח, שבלי הלקט, זכרון ברית לראשונים (כללי המילה לר"י הגוזר ובנו ר' גרשום הגוזר) וכ"נ בהרבה מספרי המקובלים. וכ"כ

נושאים קרובים שנתבארו במק"א: על דיני הפריעה - ראה פרק ג. ביאור צורת הפריעה למעשה - ראה פרק ד. ביאור החילוקים במציאות ובהלכה בין "מל ולא פרע" לדין "ציצין המעכבין את הפריעה" - ראה פרק יא סי' ה.

"חיתוך ופריעה כאחד"

לא. תפס ומשך את עור הערלה יחד עם עור הפריעה באופן שבמעשה החיתוך של הערלה נחתך גם עור הפריעה, ונמצא שעשה את ב' חלקי המצוה (החיתוך והפריעה) במעשה אחד - נחלקו הפוסקים אם מותר למול כך לכתחילה, ומ"מ לכל השיטות - המילה כשרה¹¹⁷ [ראה - איורים טו - טז בפרק ג סעי' יד].

הציצין

ציצין המעכבין את המילה

לב. ציצין הם שאריות של עור הערלה¹¹⁸ שלא נחתכו והוסרו בשעת המילה אלא נשארו על הגיד¹¹⁹. שאריות העור הללו מעכבות את כשרות המילה בשל גודלן ומיקומן¹²⁰ [ראה - איורים נח (בפרק ה סעיף ג), נט - סא (בפרק ו סעיף יז, כא - כב)].

ציצין המעכבין את הפריעה

לג. ציצין מהפריעה הם שאריות מעור הפריעה¹²¹ שלא נפרע כראוי, והמכסות את העטרה¹²² ברוב גובהה או רוב היקפה. לדעת רוב הפוסקים - גם ציצין אלו מעכבים את כשרות המילה¹²³ [ראה איור סג (בפרק ו סעיף מח)].

ציצין שאין מעכבין את המילה

לד. ציצין שאין מעכבין את המילה הם שאריות מעור הערלה המכסות את העטרה

השלמת המילה

רוב היקפה של העטרה. מיקומם: לשיטת הד"ח - השטח בעטרה אותו הם מכסים בפועל, ולשי' החכמ"א - שטח העטרה אותו הם יכולים לכסות אם יעלו אותם על העטרה. וכ"ז עפ"י הגדרתה ההלכתית של העטרה - השנויה במחלוקת, כמבואר בפרק זה לעיל בסעיף יח בהגדרתה ההלכתית. בענין פירוט אופני הציצין השונים - ראה בפרק ו סעיפים יג - כח. 121. רש"י ביבמות (מז ב) - "חתיכות בשר שלא נפרעת המילה כהלכתה". 122. ולענין זה (ציצין מהפריעה) - לכו"ע הכוונה לשטח העטרה אותו הם מכסים בפועל (גם לשי' החכמ"א). 123. נחלקו הראשונים (ר"י ור"ת בתוס' ביבמות עא ב) אם גם בפריעה יש ציצין המעכבים - ראה פרק ו סעיף ח וסעיפים מח - נט.

למ"ד שבפריעה אין עיכוב של ציצין (כמבואר להלן בפרק ו סעי' ח, וסעיפים מח - נט), מ"מ מקרה זה נחשב כלא פרע כלל ואינו נידון כציצין מהפריעה (שלפי"ז היה מקום לומר שנחשב כנימול מה"ת וייאסר לתקנו בשבת כשפירש, דבחול בודאי יש לחזור אפילו אם אין זה נחשב עיכוב, דמסתמא העור יחזור לכסות העטרה). 117. רבים מן המשיבים בדורות האחרונים ואף בדורנו דנו בענין זה ובדינו לכתחילה ובדיעבד, וראה עוד בזה בפרק ג. 118. רש"י בשבת (קלג ב) וע"ע במאירי שם. 119. לשי' החכמ"א וסיעתו - אפי' כשנמצאים מתחת לעטרה. ולשיטת הד"ח וסיעתו דוקא כשמכסים את העטרה בפועל, כולה או חלקה. וראה עוד בפרק ב (סעיפים יא - ט). 120. גודלם - בשיעור רוב גובהה או

דיני הנולד מהול

שכיחותו

נולד מהול לגמרי - אינו שכיח כלל בדורות האחרונים, וכן העיד האבנ"ז ששאל למוהלים ולא ידעו על כך כי לא נודמן להם (בשו"ת יו"ד שלד אות ז). וכ"כ באות שלום (רסג ד) "בימינו לא שמענו כלל שיהי נולד מהול לגמרי, ועל ידי בעה"י נימולו לאלפים ולא היה שום א' נולד מהול ממש". וכן העיד שם בשם הרבה מוהלים מומחים וזקנים. וכ"כ בשולחן גבוה ובמכשירי מילה שלא שכיח כלל. אמנם בספר פחד יצחק הביא שבשנת תע"ג ותצ"ה אירע לפניו, והחכמים שם הסכימו להטפת דם ברית ולברך כמנהג העיר פירארה. ושמעתי מהמוהל המומחה הגר"ש מחפור שליט"א שרק פ"א לפני כשלושים שנה הזדמן לפניו מקרה כזה¹⁰⁶.

אופני הנולד מהול

יש להבחין בין נולד מהול כשהעטרה מגולה לגמרי (אפי' כשהגיד רך) - שבאופן זה הוא מוגדר כ"נולד מהול" לכו"ע, לבין הנולד מהול במקצת (שבאופנים מסוימים העטרה מכוסה) - שבזה יתכן שאינו מוגדר כ"נולד מהול" ודינו תלוי במח' הפוסקים וכדלהלן. וכמו"כ גם בנולד מהול לגמרי - יש להבחין בין האופן שנראית בו ערלה כבושה לבין האופן שאינה נראית בו ערלה.

הערה: על עיקרי השיטות והיסודות בסוגיית נולד מהול - ראה פרק י סי' ד. על נולד מהול שאח"כ נמשך - שם סי' ה.

נולד מהול לגמרי

בח. "נולד מהול לגמרי" והיינו שהעטרה מגולה¹⁰⁷ אפי' כשהגיד רך - א"צ למולו (בחיתוך), אך יש לבדוק "בנחת ... יפה יפה בידים ובמראית עיניים ולא בברזל"¹⁰⁸ אם אמנם אין בו "ערלה כבושה"¹⁰⁹.

לאחר הבדיקה - דינו כדלהלן:

[א]. נמצא בבדיקה שאין בו ערלה כבושה - יש להטיף דם ברית, אך לא בשבת¹¹⁰. כשמטיף - אין לברך "על המילה"¹¹¹, ואף לא ברכת "להכניסו" ו"אשר קידש ידיד"¹¹².

נולד מהול

השלמת המילה

להלן בסעיף לג שנחלקו בזה הפוס'. 109. שזוהי תכלית הבדיקה כמו שביארו הפרישה והש"ך (שם רסג סק"ה) והט"ז (שם סק"ב). בביאור "ערלה כבושה" - ראה להלן פרק י סי' ד. 110. טוש"ע שם. 111. כ"ד הרמב"ם (פ"ג ממילה ה' ו), והכס"מ שם ביאר משום שהוא רק ספק ערלה כבושה ומדין סב"ל וכ"פ הטוש"ע (שם). וראה לעיל בפרק א (סעי' כו בהערה שם) מש"כ בשם הר"ן והרשב"א מדוע לא תיקנו ברכה בכל מילה על דם הברית (כעבדים), ויל"ע אם סברא זו שייכת אף בנולד מהול. 112. לענין ברכת "שהיינו" - עי' ברכ"י ושורירי ברכה (רסג ד).

106. ומהגר"י בעלסקי שליט"א (ראש ישיבת תורה ודעת בארה"ב) שמעתי שלדעתו נולד מהול הוא באופן שיש כמין טבעת של עור סביב החריץ שהדוקה מאוד לעטרה וכמעט לא ניכר החילוק בינה לעטרה, ונודמן לפניו פ"א והיה צריך משמוש הרבה ומתינות כדי להפרידה ואח"כ חתכה במספרים. 107. לגמרי, וע"פ אינה מכוסה בציצין המעכבין. 108. טוש"ע (רסג ד). אמנם מהמהר"ל (המובא בד"מ) משמע ששילת הברזל מתייחסת לעצם ההטפה ולא לבדיקה, ומ"מ מסתבר שגם לדבריו אין לבדוק בברזל, וכ"פ הפרישה והש"ך (ס"ק ה). ולענין ההטפה עצמה - ראה

[ב]. נמצא בבדיקה שיש ערלה כבושה - יש להטיף דם ברית¹¹³. באופן זה - מברך "על המילה"¹¹⁴.

נולד מהול במקצת

כט. בנוולד מהול במקצת ישנם כמה אופנים ודינם כדלהלן:

[א]. העטרה מגולה רק כשהגיד בקישוי - נולד באופן שהעטרה מגולה רק כשהגיד בקישוי¹¹⁵, ואילו כשהגיד רך העטרה מכוסה באופן המעכב (ברוב גובהה או היקפה) - יש שכתבו¹¹⁶ שנידון זה תלוי במחלוקת הפוסקים¹¹⁷. יש שכתב שלכו"ע נידון כנולד מהול ממש וא"צ אלא הטפת דם ברית¹¹⁸, יש שכתב שהוא ספק אם צריך למולו¹¹⁹, ויש שהסתפק אם מילתו דוחה שבת¹²⁰.

להלכה - יש למולו ומילתו דוחה שבת¹²¹.

[ב]. ראש העטרה מגולה - נולד באופן שרק ראש העטרה מגולה אך החוט הסובב מכוסה ברוב היקפו (אפי' כשהגיד בקישוי), למרות שבפי ההמון מורגל לכנותו "נולד מהול" - מ"מ דינו כערל גמור לכל דבר ומילתו דוחה שבת¹²² [ראה איור יב].

העטרה מכוסה בערלה באופן המעכב (לכל השיטות). האיור הפנימי (המקוקו) מראה את הגיד וחלק העטרה המוסתר ע"י הערלה.

נולד כשראש העטרה מגולה

השלמת המילה

שלא סק"ג) הסתפק אם לסמוך על שי' הבי' אפי' לענין חילול שבת החמורה ולמולו בשבת. וראה בפרק זה לעיל (בסעיף ה בהערה שם) בשם נה"ב ב' מהלכים בביאור הספק, וראה עוד בפרק יא סי' א. 121. משנ"ב (סי' שלא ס"ק טו) וערה"ש שם. ועי' כוה"ב (רסו סק"ה) שכתב דגם למחמירים בזה (דס"ל כש"ך או שהחה"ס החמיר רק מדרבנן) - א"צ להקשותו כדי לבודקו אם מהול בשעת קישוי משום דהוי ס"ס. ועי' נה"ב (סי' טז). 122. ועי' ערוה"ש שם. והגם שבשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רמח) כתב שהנולד כשערלתו פתוחה מלמעלה - שוב אינו נקרא ערל, והמקור לזה ברברי הרמב"ן עה"ת (בראשית יז יד), מ"מ הא גם לשיטתו, הרי סוף סוף הריבוי של דין הציצין ("המול ימול" - כמבואר ביבמות עא, ירושלמי שבת פראד"מ ה"ב, ובירושלמי יבמות פ"ח ה"א), מחדש שציצין אלו מעכבים ומילתם דוחה שבת. וראה עוד בפרק יא סי' ג.

113. ובשו"ת אבנ"ז (יו"ד סי' שלד) חילק באופן ההטפה - שאם אין ערלה כבושה יש להטיף בלבד, אבל אם ניכרת ערלה כבושה יש לקלוף (גם בשבת). וראה עוד בפרק זה להלן בדיני הטד"ב. 114. טור שם. וטעמו כי קרוב לודאי שיש ערלה, ואעפ"כ לענין לדחות שבת - לא יצא מדי ספק. כ"כ הבי"ח והו"ד גם בש"ך שם. ולכאז' מסתבר שיברך גם את שאר הברכות. ואגב, צל"ע מדוע השו"ע השמיט די"ז הן בסי' רסג והן בסי' רסה, ואמנם בחכמ"א (קמט י) הביאו. 115. לגמרי ועכ"פ אין עליה ציצין המעכבין. 116. כ"מ מהמג"א (בסי' שלא ס"ק ג) ורוה"פ שם נמשכו אחריו. 117. היינו מח' החחה"ס שבב"י והש"ך לגבי שיעור מילה מעיקרא אם משערים כשהגיד בקישוי או בגיד רך, וכמבואר לעיל בפרק זה בהקדמה לסעיף ג. 118. תולדות שמואל (מצוה ב אות ט וכך פי' שם את ד' הב"ח). 119. כוה"ב (סקכ"ד בהבנת הט"ז). 120. המג"א (באו"ח סי'

[ג]. ספק ציצין המעכבין - נולד באופן שיש על העטרה ציצין שהפוסקים נחלקו או נסתפקו אם הם מעכבין¹²³ - הרי"ז "ספק נולד מהול", ומסתבר שיש להחמיר למולו¹²⁴, אך לא יברך על מילה זו¹²⁵. ובודאי שאין למולו בשבת¹²⁶. ועכ"פ נראה בפשיטות שבמילתו יוצאים גם ידי חובת הטפת דם ברית¹²⁷. וראה הערה¹²⁸.

הטפת דם ברית

"זה כמה שנים הביאו לפני תינוק עכו"ם¹²⁹ כבן שנה שהיה בשכונתנו שנולד כשהוא מוחל. ואין לך אדם הבא לקרוע עור המכסה את ראש הגוייה עד שתתגלה כל העטרה - שלא היה מביאו לידי סכנה כפלי כפלים מן הכושוק, כי נתמעטו הלבבות וחכמות האומנים. ונפני רבים אמרתי לחטיף דם בעלמא כעין סריטה מראש הגוייה בחתיכת מילה שחותכים בראש הגוייה. וכדאי הוא רב לסמוך עליו בשעת הדחק ופוק חזי מזה עלתה ביה ברב אדא בר אהבה דעבר אדרב"¹³⁰.

(תשובת ר' שמשון ב"ר אברהם משנץ הו"ד באור זרוע הלכות מילה סי' צט)

הקדמה - אופני החיוב בהטפת דם ברית

גם כשאין ערלה (שאפשר לחותכה) - יש חיוב להוציא מעט דם מהגיד. חיוב זה קיים באופנים הבאים:

השלמת המילה

שהיתה להתלמד או בק"ש שהיתה דרך לימודו וכדומה אבל אם קורא ק"ש כדרך שאנו קורין בסדר תפילה וכן שאכל מצה או תקע ונטל לולב אע"פ שלא כיון לצאת יצא שהרי משום זה עושה כדי לצאת אע"פ שאינו מכוין עכ"ל. ור"ל היכא שמוכח לפי הענין שעשייתו הוא כדי לצאת, אע"פ שלא כיון בפירוש יצא, אבל בסתמא בודאי לא יצא ... וכ"ז לענין בדיעבד אבל לכתחילה ודאי צריך לזוהר לכיון קודם כל מצוה לצאת ידי חובת המצוה וכן העתיקו כל האחרונים בספריהם ... עכ"ל. ולפי"ז יל"ע באופן שהוא מנותח בבי"ח מחמת סיבה רפואית (כהיפוספדיאס וכיו"ב) והמילה נעשית "ממילא" תוך כדי הניתוח, אם בזה הכוונה תהא לעיכובא. ובפשטות מסתבר שאינו מעכב שהרי א"צ מילה לשמה ולא תהא הטפת דם ברית חמורה מעצם המילה. 129. בחזו"א (או"ח הערות במס' שבת סי' סב אות כז, וכן ביר"ד קנ"ג סק"ג) כתב שתיבה זו (עכו"ם) היא ט"ס דלא איירי שם בגיור כלל. וא"כ זה דלא כמ"ש בכוה"ב "פי' לגיורו". 130. מבואר בגמ' בשבת (קלה א) וז"ל: רב אדא בר אהבה אתילידי

123. כמבואר להלן בפרק ו ובפרק ח. 124. ככל ספק מה"ת לחומרא. 125. משום סב"ל. 126. פשוט, שהרי הוי ספק חילול שבת. 127. אך יל"ע אם יוצא בזה גם לשי' החזו"א (הו"ד להלן בפרק זה בסעיף ל) שמקום ההטפה הוא בעטרה עצמה. 128. נסתפקתי אם צריך לכיון להדיא לשם הטפת דם ברית. והביאור בזה - דהן אמנם לפי הצד שאי"ז נחשב נולד מהול' - פשוט שמילתו הוי ככל מילה שממילא כלול בה גם הטפת דם ברית (ראה מש"כ בפרק א סעי' כו בהערה שם). אמנם לפי הצד שהוא נחשב נולד מהול' - הרי אי"ז אלא חיתוך בעלמא, ולכאורה ללא כוונה בפועל לדם ברית - לא יצא ידי"ח דהא קיי"ל מצוות צריכות כוונה. ומ"מ מסתבר דבדיעבד יצא משום שסתמו מוכיח שלשם ברית נימול (וכדקיי"ל שמילה כשרה בקטן כמבואר בסי' רסד). ועכ"פ יתכן שלכתחילה צריך לכיון וכמ"ש במשנ"ב (סי' ס"ק י) וז"ל: ודע עוד דכתב הח"א בכלל ס"ח דמה דמצרכינן ליה לחזור ולעשות המצוה היינו במקום שיש לתלות שעשייה הראשונה לא היתה לשם מצוה כגון בתקיעה

א. נולד מהול¹³¹.

ב. נימול שלא כהלכה (ע"י הפסולים למול¹³² או בזמן שאינו ראוי למילה¹³³).

ג. גוי מהול המתגייר¹³⁴.

יצוין בזה כי הגם שבשלושת האופנים הללו ישנו חיוב הטפת דם ברית, מ"מ יתכן שיש חילוקים ביניהם לענין מקום ההטפה בגיד, מהותה ואם צריך הוצאת דם בפועל וכדלהלן.

הערות:

א. אם צריך המתנת ז"י לפני הטד"ב כשחלה ונתרפא - ראה להלן פרק ט (סעיף לח בהערה שם).

ב. אם צריך מציצה לאחר הטד"ב - עי' בנשמת אברהם (להרב א. סופר) רסג סק"ח שהביא בזה מחלוקת הפוסקים.

מקום הטפת דם ברית

ל. נחלקו הפוסקים היכן הוא מקום ההטפה בגיד, ונאמרו בזה ב' שיטות:

[א]. בעור הגיד שלמטה מהעטרה (והיינו בצד הסמוך לגוף), וכן מנהג העולם¹³⁵.

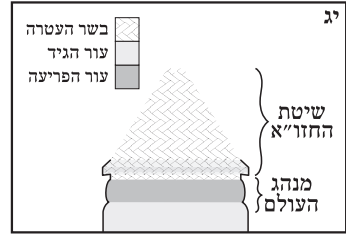
[ב]. בעטרה עצמה¹³⁶.

השלמת המילה

ובזכרון ברית לראשונים (בכללי המילה לר' יעקב הגוזר עמ' לו) מבואר שהטפת ד"ב היא בעור הפריעה ולא בגוף הגיד (וכ"כ בכללי המילה לבנו ר' גרשום בעמ' קכ). וכ"פ בשו"ת אבנו"ז (יו"ד סי' שלד בענין גר מהול) וז"ל: והסכמנו להטיף במקום חיבור העטרה עם הגיד כי שם יוצא תמיד דם בשעת מילה כשכורתין הערלה. ובגוף העטרה רוב פעמים אינו יוצא דם כלל בשעת מילה, והטפת דם ברית צריך במקום שדרך הדם לצאת בשעת מילה עכ"ל. ובשו"ת אור לציון (לגרבי"צ אבא שאול זצ"ל בח"א יו"ד סי' יא) כיוון לסברא זו ואף הוכיח כן מהתוס' ביבמות (מו ב ד"ה דרבי יוסי). וכ"כ בכוה"ב (רסג ס"ק יג), אות חיים ושולם (רסג ס"ק ה), שו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ת חיו"ד סי' קסב). והגרי"א העניקין זצ"ל (בירחון קול תורה טבת - שבט תשכ"ג ובהפדרס כסלו תשכ"ג הו"ד בטה"ב עמ' קמא) האריך להוכיח כן גם מהמאירי במגן אבות ועוד ראשונים. וכ"פ בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ה סי' כט) ובשו"ת אור לציון (הני"ל) והסיק שם "נראה שמנהג זה יסודתו בהררי קדש" עכ"ל. 136. כ"כ החזו"א (שם) וז"ל: וכל למטה מן העטרה כשר להטפת דם ברית, אבל כשמטיף דם בעור שלמעלה מן העטרה אינו אלא כמטיף דם מן האצבע (והוסיף "הלכה זו נשתכחה" וכו'. וכתב עוד שהמטיף במק"א כמנהג העולם - עובר על הלאו של "לא יוסיף"). וכ"מ באו"ז הני"ל (המצוטט לעיל בתחילת נושא זה) ממש"כ שמקום השריטה הוא בראש הגויה. אמנם חתני הרב מיכאל טאובה שליט"א כתב לי, "לידידי אדרבא ראייה משם להיפוך שכתב "כעין סריטה מראש הגויה

ליה ההוא ינוקא כשהוא מהול אהדריה אתליטר מהולאי (רש"י - שייטפו ממנו דם ברית, ולא רצו משום דשבת הואי, ואפילו לב"ש ספק הוא ואין מחללין), עד דשוייה כרות שפכה (והוא עצמו מלו, ועשאו כרות שפכה, שחתך מן הגיד), אמר תיתי לי דעברי אדרב (דאמר א"צ להטיף) ע"כ. וכונתו באו"ז שם שא"צ לקלוף מהעור כלל וכמ"ש שם קודם וז"ל: מתוך הלשון דנקט טפי הטפת דם ברית בגר שנתגייר מהול ונולד מהול, משמע דמה זה בהטפת דם בעלמא אף זה בהטפת דם בעלמא, ואע"פ שלא נתקיים בו מצות פריעה, למילה איתרבי ולא לפריעה עכ"ל. 131. גמ' שבת (קלד - קלה), טוש"ע יו"ד (רסג ד, רסג ג). בגדרי "נולד מהול" - ראה לעיל סעיפים כח - כט. 132. הרמ"א (ביו"ד רסד א) פסק שנימול ע"י גוי - צריך הטד"ב. ועיי"ש בש"ך (סק"ג) ובביהג"רא (סק"ו) שגם השו"ע מודה לזה. ובשאג"א (סי' נד) האריך להוכיח שאין צריך להטיף דם ברית, הו"ד בפת"ש (שם סק"ו). 133. כגון שנימול בלילה - לשי' הב"ח והרמ"א (בטוש"ע יו"ד סי' רסב א), ה"ט"ז (שם סק"ב), והש"ך (שם סק"ב). ודלא כהשאג"א (בסי' נג - נד), או כשנימול לפני היום השמיני - לדעת הט"ז והש"ך (שם) שצריך להטיף ודלא כרמ"א והשאג"א (שם) שא"צ. 134. ברייתא שבת (קלה א), טוש"ע (יו"ד רסח א). 135. והיינו במקום שבו נעשה תמיד חיתוך הערלה. וכ"מ מהראב"יה (בשבת סי' רפה) וז"ל: והאומן יתפוש בעור שאצל העטרה לצירו השמאלית, שנמצאת כל העטרה חוץ לאיזמל, ויטף דם ברית בלא סכנה עכ"ל.

ונראה שיש לחלק בדי"ז בין המחויבים בהטד"ב: בנולד מהול - לכו"ע יכול להטיף מהעטרה עצמה¹³⁷. ואילו לענין שאר המחויבים בהטד"ב (גוי מהול המתגייר והנימול בפסלות) - פסקו גדולי פוסקי דורנו שראוי להחמיר ולהטיף בב' המקומות¹³⁸. ויש שהוסיף שבאופן זה יבקש המוהל מחילה מהנימול¹³⁹.

ב' השיטות במקום הטפת דם הברית

הערה: סימון גבולות מקום ההטד"ב שבציור אינו מוסכם חד - משמעית, ומ"מ הוא צויר כך לצורך המחשה ועפ"י פשטות הדברים (ובודאי שאין לסמוך ע"ז למעשה).

השלמת המילה

בזה סיכון, א"ש שהוצרכו להשמיענו דבעינין זהירות טובא. אבל אי נימא שנעשית בעור החיתוך, מ"ש מכל מילה שנעשית תמיד במקום זה (ובכלי ברזל) ולא הוצרכו בה הלשונות הללו (על הזהירות המופלגת הנדרשת לזה). אמנם יש לדחות דו"ס הגם שההטד"ב נעשית בעור למטה - היות ואין זה כדרך מילה רגילה שמושך העור מחוץ לעטרה לפני החיתוך, אלא בסמוך לגיד - יש בזה סכנה וז"פ. גם הקה"י זצ"ל פסק למעשה כחזו"א (הו"ד בספר ברית יצחק על עירובין).¹³⁷ שהרי מצד הבדיקה מחויב להטיף (לבדוק) בעטרה עצמה, והיות ולא מצאנו חיוב הטפה נוסף הנפרד מחיוב הבדיקה שבעטרה, מסתבר בפשטות שהכל באותו מקום (אך אין להוכיח זאת ממה שיש הסוברים שיסוד חיובו בהטד"ב הוא משום החשש לערלה כבושה, דשפיר יתכן שחשש זה רק יצר את עצם החיוב להטיף, אבל ההטפה עצמה יכולה להיות בגיד כמנהג העולם ומשום שהוא מקום המילה תמיד). וכן מוכח מהאבנ"ז (בשו"ת יו"ד סי' שלד) שכתב לחלק בין סוגי ההטפה לענין מהות ההטפה - שאם אין ערלה כבושה יש להטיף בלבד, אבל כשניכרת ערלה כבושה יש לקלוף (והיינו מהעטרה), והרי הוא עצמו ס"ל לגבי גר שההטפה צריכה להיות במקום שדרך הדם לצאת בשעת מילה (במקום חיתוך הערלה). ולפי"ז בהכרח יש לחלק בין סוגי ההטפה גם לענין מקום ההטפה, ונמצא לפי"ז שבנולד מהול - יצטרכו להטיף מהעטרה עצמה. שו"מ כע"ז בוזה"ב (סי' טז סעי' יב). ואין להקשות מהראב"י בשבת (הו"ד לעיל בסעיף ל אות א בהערה שם) שהרי הוא עוסק בנולד מהול ומשום שהעור הוא המשך לערלה הכבושה. וכ"כ הגר"ר רייכמן שליט"א (בהפרדס ובירחון קול תורה שם. והוסיף בזה סברא נפלאה, שז"פ שבנולד מהול לכו"ע יכול להטיף ד"ב בעטרה עצמה, דממ"נ אם יש ערלה כבושה הרי הטיף ממנה, ואם אין - הרי א"צ הטד"ב כלל). ולענ"ד אין לזה סתירה ממנהג העולם,

בחתירת מילה שחותכים בראש הגויה. ומשמע שיש להוציא דם מהמקום שיוצא דם בכל מילה רגילה (וזו כוונתו במש"כ "בחתירת מילה", ומסתבר שצ"ל "בחתירת" ולא "בחתירת"), ומש"כ "ראש" הגויה, אין הכוונה לראש העטרה וסופה, אלא לחלק העליון של הגיד הסמוך לעטרה והיינו החריץ עכ"ד, והבוחר יבחר. ובבית הבחירה למאירי (שבת קלה א) כתב וז"ל: בחיוב הטפתו מספק ערלה כבושה, ומעתה צריך למולו מעט כעין קליפה להטיף ממנו דם ברית עכ"ל. ומדבריו משמע שהטפת דם ברית היא קליפה של מקצת הערלה הכבושה (ודלא כש"י הרמב"ם פ"ז מתרומות ה"א, לביאור הגר"ח הלוי בכתבים אות פז שהטפת דם ברית אינה משום ערלה כבושה אלא מצוה בפנ"ע). ובפשטות, דבריו יתכנו רק בעטרה עצמה וא"כ מוכח מזה כש"י החזו"א. אמנם לביאור האחרונים שהטפת דם ברית אינה מסלקת בפועל את הערלה הכבושה - אין לזה הכרח. וע"ע בקה"י (בשבת סי' מח) ובשאר המ"מ שצוינו להלן בפרק י סי' ד. והנה, הגם שש"י החזו"א מתאימה לד' המאירי, מ"מ פרט אחר בשיטתו אינו כמאירי, שהרי החזו"א - א"צ שיצא דם וסגי בנצור הדם, ולכאורה למאירי כ"ז שלא "קילף" כלום מהערלה אי"ז מועיל (כמבואר להלן בסעיף לא). אמנם למש"כ להלן (בהערה הבאה) בשם שו"ת אבנ"ז (יו"ד סי' שלד) שחילק - שאם אין ערלה כבושה יש להטיף בלבד, אבל כשניכרת ערלה כבושה יש לקלוף, א"כ שוב אין ראייה מהמאירי לחזו"א, שהרי המאירי איירי באופן שיש חשש לערלה כבושה (כמבואר בדבריו להדיא), ואילו החזו"א פסק זאת לגבי כל הטד"ב. וראה להלן סעי' לג שיש שהחמירו שלא להטיף ע"י כלי ברזל דס"ל שמש"כ הגאונים לעשותו "בנחת" - הרי"ז מתייחס להטפה עצמה. ולכאורה היה נראה להוכיח מפ"י זה כש"י החזו"א שההטפה היא בעטרה עצמה, דבשלמא אי נימא שנעשית בעטרה - היות ושונה בזה מכל מילה ויש

הטפת דם - מהותה

לא. נחלקו הראשונים במהותה של הטפת הדם (בנולד מהול): יש שכתבו שהיא "למולו מעט כעין קליפה"¹⁴⁰. אך אם יש סכנה לקריעת העור - די "להטיף דם בעלמא כעין שריטה"¹⁴¹. ויש שכתבו שלכתחילה די בהטפת דם בלבד¹⁴².

הוצאת דם בפועל

לב. לדעת החזו"א - שריטה זו אין לה שיעור, ואין צריך הוצאת טיפת דם בפועל ממש, אלא כל "שנצרר דם כל שהוא כדרך שרט בעור דק שבדק" - די בזה¹⁴³. אמנם יש שהצריכו הוצאת דם ממש¹⁴⁴.

רבש"ע, אני כפרתן של ישראל בכל מקומות מושבותיהן, גלוי וידוע לפניך שאין ישראל מליץ את בניהם ואינן קורין ושונין ואינן נכנסים לברית אלא בשביל אהבתם לאביהם שבשמים, לפיכך אומר הקב"ה, אפילו יעמדו הגוים ויתנו כל כספם וזהבם וכל מחמדיהם הטובים ויאמרו, תנו לנו כתר בית אהרן וכתר בית דוד, אין אני נותן להם אפילו דבר אחד מביזתה של תורה, שנאמר 'מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה וגו' אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו'.

אליהו הנביא זל"ט (תדב"א פכ"ח)

השלמת המילה

בישראל, והצער שייחשב כנכרי אצל מקצתם גדול יותר מהצער הקטן של הטד"ב נוספת (הו"ד באוצה"ב ח"ב עמ' שמט). ומסברא זו עולה שאפשר לנהוג כן אף בקטנים שאינם בני מחילה. 140. המאירי בשבת שם. וכע"ז במגן אבות עמ' סא - "לגלות העטרה יותר מעט". וכן משמע באו"ז (הל' מילה סי' צט) שכתב שאין בימינו אומן שיכול לקרוע עור המכסה את ראש הגויה. 141. או"ז שם, בעובדא של נולד מהול שהיה כבר כבן שנה. 142. כ"כ באו"ז (שם) שהרי הטפה זו הוזכרה גם בגר שנתגייר כשהוא מהול, וכשם שבגר היא הטפה בעלמא, שהרי כבר נימול, ה"ה בנולד מהול. ועי' חזו"א (שם) שכתב שכנראה האו"ז נסתפק בדבר. ובזכרון מרדכי (לר"י פיגנבוים קונט' ב) כתב שאין ספק שלא צריך שום חיתוך כלל אלא שריטה בלבד שיצא דם. ובשו"ת אבנ"ז (יו"ד סי' שלד) חילק באופן ההטפה - שאם אין ערלה כבושה יש להטיף בלבד, אבל אם ניכרת ערלה כבושה יש לקלוף (גם בשבת). 143. החזו"א שם. ונ"פ שכ"ז דוקא לסוברים לעיל שא"צ "למולו מעט" אלא די בהטפת דם בלבד. 144. כוה"ב (רסג ס"ק יג), אות היים ושלום (רסג ס"ק ה), שו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ת חיו"ד סי' קסב). וכן נהגו כמה מגדולי ישראל ועכ"פ לענין גירות. כ"כ באוצה"ב (ח"ב עמ' שמט). ועי' בספר ברית יצחק שכתב כיצד לוודא שהיה דם בפועל.

שהרי נולד מהול הוי מילתא דלא שכיחא כלל (ראה בפרק זה לעיל בהקדמה לדיני הנולד מהול), וממילא ל"ש בזה "מנהג" העולם, וכמ"ש ברמ"א חו"מ סי' שלא ב (בשם הריב"ש סי' תע"ה) וז"ל: ואינו קרוי מנהג אלא דבר השכיח ונעשה הרבה פעמים עכ"ל. ועי' בש"ך (יו"ד בסי' קצ ס"ק ג) וז"ל: "דהדבר ידוע דדבר שאינו מצוי אין שייך בו מנהג וכמו שכתבו הרמב"ם והכ"מ סוף פ"א מהלכות מאכלות אסורות ע"ש". 138. מרן הגרש"ז זצ"ל ויבלט"א מרן הגריש"א (הו"ד באוצה"ב ח"ב עמ' שמט). אמנם יש להעיר שלכאורה הסברא שנכתבה בשם (דאנן סהדי דניח"ל שגירותו תהא מקובלת אצל כל בתי הדינים) שייכת דוקא לענין גר מהול ולא בנימול בפסול. וצ"ע על מש"כ שם בשם שה"ה בנימול בפסול. ויתכן שסברא זו נאמרה רק כדי לבאר מ"ט אין בזה חשש חבלה, אך לענין עיקר הנידון של מקום ההטפה פסקו מחמת הספק שיש להחמיר לעשות בשניהם. 139. אוצה"ב (ח"ג עמ' שפה, אבל לא ציין שם המקור לזה). והטעם לזה שהיות וההטפה בב' המקומות היא רק מספק, וא"כ אליבא דאמת - באחד מהם אין "קיום" של הטד"ב, ונמצא שעובר בזה משום איסור חבלה. אמנם הגרש"ז זצ"ל פסק שא"צ מחילתו (אוצה"ב שם). וסברתו היא שאין לחוש לאיסור חבלה דאנן סהדי דניח"ל שגירותו תהא מקובלת ללא פקוק אצל כל בתי הדינים

בכלי ברזל

לג. נחלקו הפוסקים (בנולד מהול) - אם יכול להטיף את הדם ע"י כלי ברזל: יש שהחמירו לעשותו דוקא בציפורן או ב"קוף" וכיו"ב¹⁴⁵. ויש שהקילו שאפשר בכלי ברזל, וכן הלכה¹⁴⁶.

בפייט יום ליבשה לר' יהודה הלוי חורז כאחת קריעת ים סוף ומצות מילה ... דהנה ישראל נקראו עברים ע"ש עברו ים, והיינו כי הים אינו מקום בטבע לבע"ח שביבשה, ובע"ח שביבשה שירדים לתוכו אין להם חיים. וע"כ ישראל שירדו לתוכו ויצאו חיים איבדו את החיים שבטבע וקנו חיים ממדרגה גבוהה מהטבע, ובכן כל החיים שבישראל הם למעלה מהטבע, כי בדרך הטבע אין להם חיים כלל. וע"כ נעשו ישראל ראויים לקבלת התורה רמ"ח ושס"ה מצוות שאנשי הטבע אינם מבינים איך אפשר לקיים כל אלה, והאומות באמת לא רצו לקבל את התורה וכמ"ש מהר"ל שבחנו את טבעם והבינו שכבד מהם הדבר, אבל ישראל שכל חיותם למעלה מהטבע אמרו נעשה ונשמע ... וכן במילה כתיב כי עליך הורגנו כל היום, אמרו ז"ל (גיטין נז ב) שהיא מילה. אף שת"ל אנחנו אלה פה היום כולנו חיים, ולא שמענו מי שהזיקה לו המילה עצמה, בלתי סיבה צדדית מחלודת הסכין וכדומה, ואף גם זאת אחד מאלף לא מצאתי. אך הדברים ברורים, שבאמת עפ"י הטבע היא סכנה עצומה, ואילו היו עושים כן זולתנו בודאי היו מסתכנים מאד והי' הנזק מורגש, אבל ישראל מצות מילה מגביהה אותם למעלה מהטבע ואינם ניזוקים. ומ"מ יצדק לומר כי עליך הורגנו כל היום, מאחר שבהשקפה החיצונית קרוב הדבר להפסד וצריכין לאמונה. וע"כ מובן שמצות מילה היא בשמיני, להורות על ענינה שהיא למעלה מהטבע ... כמ"ש מהר"ל כמה פעמים ... ולפי האמור מובן שמצות מילה וקריעת י"ס שניהם ענין אחד להם שעושין את ישראל למעלה מהטבע, ע"כ חורז אותם הפייטן יחד.

שם משמואל (פר' וישב תרע"ה)

ושני לאומים ממעיך יפרדו, חד גזור וחד אינו גזור, מכאן את למד שיעקב נולד מהול [זה אחד מ"ג שנולדו מהולים, ואלו הן אדה"ר שת חנוך נח שם תרח יעקב יוסף משה שמואל דוד ישעיה ירמיה].

מדרש תהלים (פ"ט)

השלמת המילה

או בגוי מהול המתגיר). ויתכן ליישב שהיות ומדובר בתינוק קטן שגם מקום החיתוך קטן מאוד, יש לחוש שבהטיה קלה של יד המוהל - הסכין יחתוך במק"א ויסתכן ח"ו. ¹⁴⁶ הפרישה (בדעה הב' שם) והסיק כן להלכה. ולפירוש זה, מש"כ הגאונים לעשותו ב"נחת" - מתייחס לבדיקה (אם יש בו ערלה כבושה) ולא להטפה, והיינו שהבדיקה לא תהיה בברזל אלא ביד וכיו"ב.

145. כ"פ המאירי שמש"כ הגאונים (רב האי גאון - הו"ד בטוש"ע יו"ד רסג ד) לעשותו "בנחת" - הרי"ז מתייחס להטפה עצמה ולא לבדיקה. ועי' פרישה (רסג ס"ק ד בפירוש הראשון) שיי"מ כן בטור. ובד"מ הביא שכן עשה המהרי"ל (בציפורן). ולכאורה לשי' זו - שההטד"ב עצמה לא תיעשה בברזל, צ"ב מ"ט מצאנו זהירות זו רק בנולד מהול ולא בשאר אופני הטד"ב (כגון בנימול שלא כהלכה

פרק ג

הפריעה

מעשה הפריעה

"פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור ביצפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה".
(רמב"ם¹ ושו"ע)

צורת הפריעה לכתחילה

א. לאחר חיתוך הערלה, העטרה (כולה או חלק ממנה) עדיין מכוסה בעור הפריעה². מהות הפריעה ותכליתה היא לגלות את העטרה גם מעור הפריעה. צורת מעשה הפריעה לכתחילה היא - לקרוע³ בצפורן⁴ את עור הפריעה לכל ארכו⁵, ואח"כ להוריד את ב' קרעי עור הפריעה שנוצרו אל מתחת לעטרה באופן שהעטרה כולה⁶ תתגלה, ובכלל זה גם החריץ שתחתיה⁷ [על שלבי הפריעה למעשה - ראה להלן בפרק ד סעיף לט, איורים מט - נג].

פריעה במבוגרים

ב. נחלקו הפוסקים הקדמונים אם יש חיוב פריעה במבוגרים⁸, ומ"מ להלכה -

השלמת המילה

כהנפש חיה יו"ד סי' עג). 6. פשוט שלכתחילה יש להיזהר שלא יישארו על העטרה אפילו ציצין שאינם מעכבים מעור הפריעה. 7. המוהלים שלא "מפרידים" לפני המילה (או שלא מפרידים לגמרי עד החריץ), צריכים לזוהר בזה באופן מיוחד, שללא שימת לב מיוחדת יארע הרבה פעמים שעור הפריעה נשאר דבוק במקצתו לחוט הסובב שבעטרה ויש לזוהר להורידו וגם לגלות את החריץ לגמרי ובכל היקפו. וכן הזוהר בשו"ת נפש חיה (שם) בשם חתנו ה"ישועות מלכו" (הגרי"י מקוטנא ז"ל), וז"ל: "צריך שיהא מגולה כל העומק מהחוט עד למטה, דלתבו"ש רוב גובה החוט היינו העומק הזה". וכ"מ מ' החת"ס (בשו"ת יו"ד ח"ב סי' רמח, הו"ד לעיל בהקדמה לפרק ב). וראה עוד להלן בפרק ו סעי' כ. והגם שבשו"ת בנין ציון (ח"א סי' פו) הסתפק אם החריץ עצמו הוא בכלל העטרה, מ"מ פשוט שיש לזוהר בזה לכתחילה, וכן שמעתי ממרן הגריש"א שליט"א. 8. במדרש בב"ר (פמ"ז הו"ד ברש"י בראשית יז כה) איתא "בהמולו את

1. פ"ב ממילה ה"ב, וכ"פ בשו"ע (יו"ד רסד ג).
בביאור לשון הרמב"ם - ראה להלן בפרק יא סי' ט.
2. בדרך כלל. ביתר פירוט - ראה להלן בפרק ד סעי' טז - יח.
3. כן משמע מלשון הרמב"ם והשו"ע (הנ"ל) שלא די בדחיפת עור הפריעה בלבד אלא צריך גם לקרעו. 4. ראה סעיף ג להלן. 5. ואין די בקריעת חלקו של עור הפריעה (וגילוי העטרה ע"י דחיקת העור למטה), וכמ"ש בשו"ת עזרת ישראל (סי' צז) וז"ל: כאשר כן ראיתי מכמה מוהלים שאינם נזהרים לקרוע עה"פ בשלימות רק שקורעין אותו מעט ואח"כ דוחפין אותו מהעטרה ולזה קאמר המנהיג דביאור מילת פריעה היא קריעה ... וא"כ צריך לקרוע העור בשלימות וכן בעור החיתוך צריך לחתוך בשלימות ... והפירוש בדברי המנהיג במש"כ שאלמלי יגלה אותו בעלמא הוא כפשוטו שאלו לא יקרע רק יגלה וכו' הוא מתערל ככתחילה ... הארכתי בזה ללמדנו דעת ... צריך לקרוע עור הפריעה בשלימות, ה' יזכנו לעשות מצוותי בשלימות גוי' עכ"ל (ודלא

מחוייבים בפריעה⁹. בענין אופן הפריעה - ראה הערה¹⁰.

פריעה בציפורן

ג. לכתחילה - יש לקרוע את עור הפריעה ע"י הציפורנים דוקא¹¹. ויש שהוסיפו שאין לשנות¹².

השלמת המילה

ביד מלאכי כללי המ"ם אות תכג שדייק מל' הרא"ם שחזר בו לבסוף. 9. שו"ת שבט הלוי (הנ"ל) וז"ל: להלכה פשיטא דצריך להחמיר כמהרש"ל עכ"ל. וע"ע בשו"ת צ"צ (יו"ד סי' רב אות ט) ובשו"ת משנה הלכות (חלק טז סי' פב). 10. אופן הפריעה בגדול: בשו"ת שבט הלוי (שם) הביין שהאחרונים נחלקו במציאות - אם הפריעה בגדולים נעשית במעשה נפרד בפ"ע ככתבניקות או שעור הפריעה נחתך כבר בחיתוך (עם עור הערלה) וכדלהלן, דהנה בשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' סה אות יב) כתב שצריך לחתוך את הפריעה בכלי וכן עושים במילת גרים. ומשמע שהפריעה נעשית בפנ"ע ולא עם חיתוך הערלה (אלא שאפשר לעשות בכלי). אך בסה"ב בלקוטי הלכות רסד אות צ העתיק מס' מלחמת הארי שבנימול בגדלות אין צריך לפרוע לפי שמתדבק עור הפריעה עם עור הערלה והאיזמל חותך שניהם. וכתב ע"ז בשו"ת שבט הלוי: "הנה חולק בזה עם האחיעזר, ומהמהרש"ל משמע כדברי האחיעזר". ולכאורה יש ליישב שאין כאן מחלוקת במציאות ועפ"י מש"כ בעצמו (בתשובה זו קודם) שיש לחלק בין אם כבר נתמעך ע"י תשמיש או לא, ולפי"ז א"ש - שהאחיעזר איירי בגדול שלא נתמעך כישמעאל וכיו"ב, ואילו המלחמת הארי איירי בנתמעך דוקא. והנה, המוהלים העוסקים במילת מבוגרים טוענים (מכח המציאות) שהחילוק בין אם כבר נתמעך ע"י תשמיש או לא - אינו ברור ומובן. ומ"מ עפ"י דברי המהר"ל (בגור אריה הנ"ל) - יתכן שהדברים מתבארים יותר ואכמ"ל. וע"ע בפסקי ריקאנטי (סימן תקצח), שו"ת דברי יציב (יו"ד סי' קנח) ושו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' ריד אות ז, הו"ד בפרק זה להלן סעיף יא בהערה שם). 11. כ"כ במדרש "כל עצמותי תאמרנה, אמר דוד אני משבחך בכל אברי ומקיים בהן המצוות ... צפרנים - לעשות בהם פריעה" (ילקוט שמעוני תהלים רמז תשכג). וכ"פ הרמב"ם והשר"ע הנ"ל. ובשו"ת בנין ציון סי' פח כתב וז"ל: המשנים עשיית הפריעה ע"י צפורן לא בלבד שעכ"פ משנים מנהג ישראל אלא גם תקנה שתקנו רז"ל מימים קדמונים ושנתפטה בכל ישראל ואפשר שמשנים קבלת משה רבינו ... ועל דבר אם יש לסלק המוהל

בשר ערלתו - באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר שכבר נתמעך ע"י תשמיש, אבל ישמעאל שהי' ילד הוזקק לחתוך ערלה ולפרוע המילה לכך נאמר בו את" ע"כ. והקשו הראשונים מהגמ' ביבמות עא ב "לא נתנה פריעה לאברהם אבינו", ותירצו שמ"מ קיימה מעצמו וכמו שקיים כל התורה אפילו עירובי תבשילין (תוד"ה לא ניתנה ביבמות שם וכ"כ שם בחידושי הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א והמאירי וכ"כ המזרחי על רש"י שם, ועי"ש שהוסיף לבאר מ"ש ממצות מילה שלא קיימה עד שנצטווה בה). ובמהר"ל בגור אריה (בראשית יז כה) כתב וז"ל שם: יראה לומר דהאי פריעה דקאמר שצריך לגלות המילה היטב שלא יהיה נראה שהבשר מכסה ראש הגיד, וצריך היה לפרוע שיהיה נראה מהול, אבל באברהם שנתמעך מן תשמיש לא היה צריך, שלא היה נראה מכוסה - מחמת שנתמעך מן התשמיש עכ"ל (ועי"ש מהלך נוסף שעפ"י אי"ז שייך לפריעה כלל). והנה לשיטת ספר היראים אין חיוב פריעה במבוגרים, וז"ל: ויש לשאול ע"ז הפירוש (הבה"ג) דאמרינן בב"ר ... באברהם ... לא היה צריך אלא חיתוך בשר שכבר נתמעך ע"י תשמיש אבל ישמעאל שהיה ילד הוזקק ... לפרוע את המילה ... ומה הטעם תירצנו הא דאמרינן בע"ז י ב בקטיעה בר שלום נפל על רישיא דערלתיה וקטיעה ... והקשינו מל ולא פרע כאילו לא מל והוא לא פרע, ותירצנו הדבר שכבר שכיון שהיה גדול (אולי צ"ל "שכיון שכבר היה") לא היה צריך לפריעה כדאשכחן באברהם אבינו עכ"ל (בסי' תב, בדפוס ישן - יט). אמנם ביש"ש (ביבמות פרק ח סי' ג) השיג עליו שגדול חייב מ"מ בין כבר נתמעך ע"י תשמיש או לא, וקטיעה בר שלום שאני דהיה אונס או שפרע. וכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' רכא) וז"ל: ולפי"ז (לשיטת היראים) דוקא כה"ג, הא סתם אדם גדול דלא ידעינן ביי גדר נתמעך ע"י תשמיש בודאי חייב, איברא יש כתבו סתם דבגדול לא שייך פריעה, ועיין כנה"ג (יו"ד סי' רס"ד בהגה"ט אות ה) כתב כן, ומה דהקשה עליו בס' ווי העמודים על היראים סי' יט אות ג מישמעאל דהיי' גדול בן י"ג שנה ולפי המ"ר נפרע י"ל דלענין זה בן י"ג שנה עדיין נקרא קטן לפי טבעו עכ"ל. ויעוין

פריעה בכלי

ד. מרוב האחרונים משמע שהפריעה בציפורן היא רק לכתחילה וכשאפשר, אך אינה מעכבת את כשרות הפריעה, ומן הדין - בכל אופן שפרע¹³, וגם אם פרע בכלי¹⁴ - הפריעה כשרה¹⁵. במבוגרים¹⁶ או כשעור הפריעה קשה וציפורני המוהל רכות ונכפפות - יכול לכתחילה לפרוע ע"י מספריים¹⁷.

שמירת "מצב הפריעה"

ה. על המוהל לפרוע באופן שהעטרה תישאר מגולה (גם כעבור זמן מהמילה¹⁸),

השלמת המילה

בהן בהבדלה ולפריעה. וצ"ל דזה אינו אלא מדרבנן, דומיא דלהסתכל בהן בהבדלה עכ"ל. וכ"פ באג"מ (שם) וז"ל: אבל אם אירע שנחתך בהסכין גם עור הפריעה ודאי יצא ידי מילה עכ"ל. והנה, בשו"ת מהר"ץ חיות סי' ס הביא את קושיית האחרונים (מהגמ' ביבמות שצווי הי"ת "עשה לך חרבות צורים" היה לצורך הפריעה וק' מפשטות הרמב"ם הנ"ל שפורעים בציפורן), ותירץ שחרבות הצורים שמשו להטפת ד"ב (ס"ל דמל ולא פרע טעון הטד"ב), ואולי הפריעה היתה באמת ע"י צפורן. ולפי"ז משמע קצת לפו"ר דס"ל להחמיר שהציפורן מעכבת את כשרות הפריעה, ומ"מ אי"ז מוכרח וק"ל. 16. כ"כ במלחמת ארי ובשו"ת אחיעזר הנ"ל, וכ"מ במהרש"א בסנהדרין צד (הו"ד בשה"ב עמ' קפג אות ז). והיינו גם באופן שעור הפריעה לא נחתך עם הערלה בחיתוך וכמבואר לעיל (בסעיף זה לענין פריעה בכלי בהערה שם). 17. עי' בזה"ב סי' יב סכ"ב. אם רק תחילת הפריעה קשה וההתחלה בלבד נעשית במספרים - ראה מש"כ בזה להלן בפרק ד סעיף מ בהערה שם. 18. שמעתי כ"פ ממרן הגריש"א שליט"א. וכ"מ קצת בספר כלבו סי' עג וז"ל: ולפיכך אנו פורעין המילה שלא יוכל אדם למשוך אותה עכ"ל. וכ"כ באורחות חיים בהל' מילה. אמנם יל"ע מהו המקור לחיוב זה ואם הוא מה"ת (אולי מסברא שאין ענין ב"מעשה" פריעה גרידא אלא שבעצם מהות הפריעה מונח גם החיוב ליצור מצב שהעטרה תישאר תמיד מגולה), או שחיוב זה הינו מדרבנן בלבד. ונסתפקתי באופן שחתך את עור הערלה בשיעור מדויק וגילה עד החריץ, ונשאר עור הפריעה ארוך שחוויר ועולה מיד אחר המילה ובפרט בבעל בשר - אם צריך תיקון מה"ת. ובפרט למש"כ האחרונים - שאם מוריד את עור הערלה ואינו מתקיים שם אלא עולה מיד - ל"ח הסרה כלל (ראה פרק ב סעיף טו), אם ה"ה לענין עור הפריעה. ולפי"ז יתכן שכשצריך לחתוך את עור הפריעה הנשאר ע"מ שלא יחוויר,

המחזיק בדברי רפואי אליל (אולי צ"ל רפואי האליל) נגד דברי רו"ל ודאי אם נמצא מוהל אחר יסלקו אבל באם לא נמצא ... משום תקנה זו אין בידינו לבטל רק יש לגעור בו עכ"ל. ובספר מל ולא פרע (לבעל המשנה הלכות זצ"ל) האריך שגם מצד פנימיות המצוה ועפ"י קבלה - צריך דוקא בציפורן ושכ"מ מל' הראשונים. 12. שו"ת חלקת יעקב (יו"ד סי' קמח), שו"ת אג"מ יו"ד ח"ד סי' מ, שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' ק, שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קלג, שו"ת יבי"א ח"ז יו"ד סי' כב. אמנם באג"מ (יו"ד ח"א סי' קנה) כתב וז"ל: ומה שהוזכר במדרש שוחר טוב שבצפרנים עושין פריעה הוא משום שעור הפריעה דבוק להגיד וא"א רוב הפעמים לעשות שלא בצפרנים עכ"ל. 13. כ"מ בלקט יושר וז"ל: אשה אחת בכאן הניחה סם לילד על העטרה ואכל עור הפריעה ואין צריך הילד שום תיקון עוד (ח"ב יו"ד עמ' נא ענין ב). וכ"כ באג"מ הנ"ל וז"ל: ואין שום חלוק, לא בחתוך הערלה ולא בהפריעה כמה יעשו אותו אך שיהיו ב' העורות מסולקין מהגיד בכל אופן שיעשה עכ"ל. 14. יש להעיר שניד"ז אינו שייך בהכרח לנידון של "חיתוך ופריעה כאחד", שבנידון כאן מדובר גם כשעושה את הפריעה כפעולה נפרדת ואחר החיתוך - אלא שעושה אותה בכלי (כמספרים וכדו'). אמנם, בנידון של "חיתוך ופריעה כאחד" בהכרח שהפריעה נעשית בכלי (הסכין). 15. בשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' סה) ביאר שדוקא שם הוצרכו בפריעה לחרבות צורים משום שבגדולים א"א לחתוך עור הפריעה בצפורן שהעור קשה וע"כ צריך כלי כבמילת גרים, ובפרט באלו שנמולו כבר, "ובודאי שאין זה לעיכובא וכשרה אף בכלי היכי דאי אפשר בצפורן". וכ"כ בשו"ת בנין ציון סי' פח, ובקובץ הערות (להגרי"א וסרמן הי"ד, על יבמות עא ב סי' סד אות ה) כתב וז"ל: גם משמע בסוגיין דאפשר לפרוע בסכין ... והרמב"ם כתב ... דפורעין בציפורן, ומקורו באגדה (ילקו"ש תהילים הנ"ל), דצפורנים להסתכל

החיתוך

"כיצד מולין, חותכין את הערלה, כל העור החופה העטרה, עד שתתגלה העטרה". (שו"ע יו"ד רסד ג' 190)

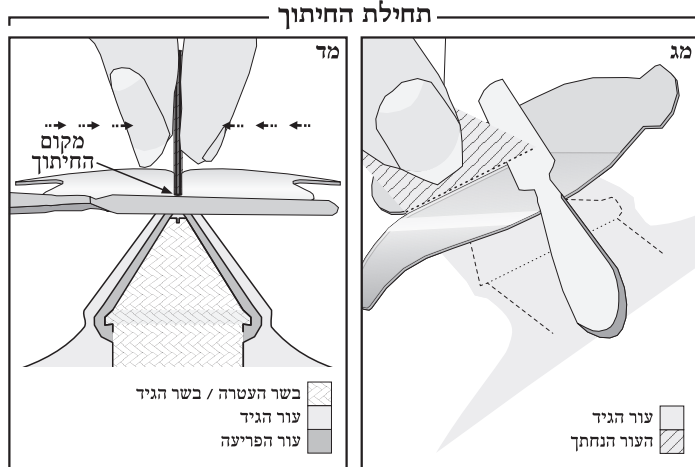
אופן החיתוך

לו. העברת הסכין (החיתוך) - מתבצעת בין המגן ובין אצבעות המוהל התופסות את הערלה¹⁹¹. ראוי לחתוך בהולכה בלבד ותוך כדי הפעלת מעט לחץ¹⁹², ומ"מ לא יחתוך בהולכה והבאה¹⁹³. יש שכתבו שלא לחתוך מלמעלה למטה¹⁹⁴. ויזהר שהסכין לא יפגע בכרכי התינוק ובטנו או בידי הסנדק¹⁹⁵.

החיתוך - צמוד למגן

לו. החיתוך צריך להיות צמוד למגן¹⁹⁶. אם לא נעשה כך - המילה טעונה בדיקה¹⁹⁷.

תוך כדי ה'תפיסה' (ביד שמאל), המוהל מציב בידו הימנית את הסכין על המגן (כשהוא מוטה מעט בשיפוע של כ- 30 - 45 מעלות מהמגן), וחותר את הערלה (מצד הבטן לכיוון הרגלים) בהתאם לקו החיתוך שתוכנן, להב הסכין ישאר צמוד למגן בכל משך החיתוך.

חתך אורכי

מהצד

השלמת המילה

(שם בשם קרבן אשר סי' ט סעי' א ודרך פקודיך). אמנם אם בשעת המילה מכסה את הכיס (ע"י חיתול וכיו"ב) אין לחוש לזה. ובזמננו רובם חותכים מלמעלה למטה. 195. שם (בשם ברית אבות יב ד). על התנאים הנדרשים מהסכין - ראה לעיל סעיף י. 196. כדי שהחיתוך יהיה כשיעור הראוי שנקבע בתפיסה עפ"י ההתאמה לצורת הערלה וגודלה. שהרי העמדת המגן היתה במכוון בקו המיועד לחיתוך. עצה טובה לכך היא להצמיד את הסכין למגן לפני שפוגשת בערלה. ויזהר שהסכין לא יעלה אפי' משהו מעל המגן כדי שלא לגרום להשאת ציצין ובפרט בצד הרגלים שהעטרה שם קטנה ויתכן שהציץ שיישאר יהיה ככל גובהה. 197. שמא נשאר ציצין מהערלה. ואם

190. מקורו ברמב"ם (פ"ב מהלכות מילה ה"ב), אך בשינויים קלים. 191. והיינו בצד המגן שכלפי המוהל ולא בצידו הסמוך לעטרה. 192. ("דרסה"). מקורו עפ"י קבלה, כ"כ בזה"ב (סי' יב סעי' ט). והוסיף שם ש"זה דוקא בבקי ורגיל וסכינו מחודד שלא יבוא ח"ו לידי קלקול". והגם שבספר אות חיים ושלום כתב שלא ידרוס מפני שמוסיף צערא דינוקא, אמנם אם דורס תוך כדי ההולכה אין בזה תוספת צער. ויש שכתבו שמש"כ הספרים למול בדרסה בלבד, זה כשמלים ללא מגן ומצד לצד ובסכין חד ביותר. 193. כדי שקו החיתוך יהא ישר ואחיד. אוצה"ב (ח"ג עמ' שי), וציין שם לעיקרי הד"ט שכן הוא גם עפ"י הסוד. 194. מחשש לפגיעה בכיס, אלא מרגל לרגל

הפריעה

"נול ולא פרע את המילה – כאילו לא נול".
 "זאח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה נוחעור בצפורן, וכחזירו לכאן ולכאן
 עד שיראה בשר העטרה".
 (שו"ע יו"ד רסד ג)

מהות הפריעה

לח. לאחר החיתוך - העטרה עדיין מכוסה¹⁹⁸ בעור הפריעה¹⁹⁹. מהות הפריעה היא - גילוי העטרה מעור הפריעה.

מעשה הפריעה

למ. המוהל תוחב את שתי ציפורני האגודל²⁰⁰ בין עור הפריעה לעטרה²⁰¹, תופס את עור הפריעה²⁰², מגביהו קצת למעלה וקורעו²⁰³, הופך את ב' גזרי עור הפריעה הקרועים, ומפשלים למטה מתחת לעטרה עד שהעטרה כולה²⁰⁴ מתגלה²⁰⁵ (ראה איורים מט - נג).

השלמת המילה

המציצה שם לב לכך ופרע כראוי והעיר לו הסנדק למצוץ שנית). וכמו"כ תיתכן גם טעות הפוכה, והיינו כשהעטרה נתגלתה מעור הפריעה, אך למוהל נדמה שהיא עדיין מכוסה והוא עלול בטעות לנסות ו"לפרוע" את רקמת העטרה עצמה. ראה עוד פרק א בהערה 58. ונמצא שעל המוהל לוודא שהוא אכן תפס את עור הפריעה, אם עור הפריעה לא נראה מחמת שמכוסה בדם, יש למצוץ ואחר הפריעה לעשות מציצה שוב כרגיל (זוה"ב יב יח).²⁰² בצד הגיד הסמוך לבטן (הנקרא בשפת המוהלים "שעה 12") ובאמצע רחבו.²⁰³ על כל שכבותיו (ראה דברי הט"ז בהערה 201 לעיל). ויקרענו לכל ארכו לכיוון מטה (לצד הבטן) ועד לתחילת צמיחתו של עור הפריעה (תחת החרין). ואין די בקריעה חלקית של עור הפריעה (וגילוי העטרה ע"י דחיקת העור למטה), כמ"ש בשו"ת עזרת ישראל (סי' צז), וכן שמעתי ממרן הגריש"א שליט"א, וראה בפרק ג סעיף א ובהערה 5 שם.²⁰⁴ לכתחילה יש להיזהר שלא יישארו על העטרה מעור הפריעה אפילו ציצין שאינם מעכבים.²⁰⁵ כולל החרין שתחתיה. והמוהלים שלא מפרידים (או שעכ"פ לא מפרידים לגמרי עד החרין) צריכים להיזהר בזה מאוד, שללא שימת לב מיוחדת - יארע הרבה פעמים שעור הפריעה דבוק במקצתו מעל החוט הסובב שבעטרה ויש לזהר לגרוד ולגלות את החרין לגמרי, כמ"ש בשו"ת נפש חיה (סי' נג).

198. כולה או חלקה. ראה בפרק זה לעיל סעיפים טז - יח.¹⁹⁹ אם לא מל באופן של "חיתוך ופריעה כאחד" ראה עוד בפרק ג מסעי' יד ואילך.²⁰⁰ עפ"י המקובלים - יש להיזהר שלא לתחוב שתי ציפורניו יחד אלא יכניס קודם ציפורן ימין ואח"כ שמאל, כ"כ שרביט הזהב ובכללי המילה לר"י הגורר, וע"ע זוה"ב (סי' יב סעי' כא).²⁰¹ לאחר החיתוך יש לשים לב שלא לטעות בזהויו של עור הפריעה שלעיתים קשה להבחין בו, ניתן להבחין בהבדל בין העטרה שצבעה אדום כהה לבין עור הפריעה שצבעו בהיר יותר ונוטה ללבן. טעות מצויה היא (אצל מוהל "מתחיל") שאחר החיתוך אינו מבחין בעור הפריעה (בפרט כשהעטרה כולה עדיין מכוסה בו), ונדמה לו שהעטרה כבר נתגלתה מעור הפריעה (והיינו שעור הפריעה כבר הוסר עם הערלה בחיתוך או שהוא נפל למטה מהעטרה), או שיש בו כמה שכבות ובהם עור דק הדומה יותר לריר, וכמש"כ הט"ז (סי' רסד סק"ט) וז"ל: יש חשש שאפשר ג"כ לחוש הרבה פעמים שהמוהל טעה בשעת המילה וסובר שכבר מל כראוי ופרע כראוי, ובאמת לא פרע כראוי כי יש מקום לטעות לפעמים שיש בנמצא עור דק מאד אחר החיתוך כמו שלילמל בל"א והוא כמו ליחה בעלמא, ופורע אותו השלימל ועיקר הפריעה קיימת, וראיתי מוהלים שטעו בזה, וע"כ צריך שבכל מילה יהיו שם עוד מוהלים אחרים שיראו היטב הפריעה אם היא כהוגן עכ"ל. (וכתב לי אחד המוהלים שאכן כך אירע אצלו, ואחר

שער כשרות המילה

פרק ה
בדיקת המילה

פרק ו
הציצין

פרק ז
מילה מדרבנן

פרק ח
הספקות בכשרות המילה

פרק ט
תיקון המילה

מילה
שלמה

פרקה בדיקת המילה

מבוא..... קלג

הקדמה • א. "שאלות" כשרות המילה בזמננו • ב. חובת הבירור כיצד נימול מתחילה • ג. ההבחנה באופני ה"שאלות" • ד. תכלית בירור העבר • ה. הגדרת החיוב בתיקון - מהתורה או מדרבנן • ו. החילוקים בדיני התיקון מהתורה לבין התיקון מדרבנן • ז. הערה לבודק • ח. חובת הבדיקה של כשרות המילה • ט. מומחיות הבודק ותפקידו • י. מחלוקת בין המומחים

סדר בדיקת המילה..... קלט

יא. שלבי בדיקת כשרות המילה • יב. תיאור המילה הכשרה לכתחילה • יג. תיאור המצב הנוכחי • יד. בירור העבר • טו. הגדרת ההלכתית של המילה ("דברים הניכרים" שנימול שלא כדין) • טז. הפניה להלכה המתאימה • (נימול כדין • נימול שלא כדין • ספק נימול כדין) • יז. הכרעת הדין

פרק ה

בדיקת המילה

מבוא

כאמור בהקדמה לחיבורנו, בספרי הפוסקים יש שאלות רבות אודות כשרותן של בריתות מילה. אמנם בדורנו - זכינו, וב"ה 'אכשר דרא' במידה רבה¹, ורוב המוהלים מלים כהלכה². ומ"מ גם בזמננו מתעוררות ספיקות על כשרות מילתם של ילדים או מבוגרים שנמצאו שינויים במילתם, והשאלות עדין מצויות - בין בילדים שנימולו שלא כדין³, ובין בנימולים כדין שהעטרה נתכסתה שוב לאחר זמן. בסוגיות אלו ישנו באופן מיוחד, ריבוי של אופנים ופרטים שונים המשפיעים על אופן הבדיקה ההלכתית ותוצאותיה למעשה. מצב זה מביא לעיתים, לחוסר בהירות לשואלים וממילא גם אצל כמה מהנשאלים. ולכן ראינו לנכון בעזרי"ת לקבץ את ההלכות בעניינים אלו באופן מסודר⁴, ובכלל זה "סדר בדיקת המילה" ובו פרטי המציאות המחייבים תשומת לב ובידור⁵, ודרך שיטתית שבעזרתה ניתן יהיה להפנות את הלומד למקום (בספר זה) שבו ניתן בס"ד למצוא את ההלכה המתאימה העוסקת בנידון ה"שאלה"⁶, ועי"ז להגיע להכרעה האמיתית. יודגש בזה כי פרק זה אינו עוסק באופנים שונים של מילה שנודעו (למוהל או לנוכחים) בשעת המילה עצמה⁷, אלא הנידון כאן הוא על שאלות שהתעוררו לאחר זמן, ועכ"פ לאחר סיום המילה.

"שאלות" כשרות המילה בזמננו

א. "שאלות" כשרות המילה המצויות הינן באופנים הבאים:

[א]. בבעלי תשובה שנימולו בילדותם (בד"כ בחו"ל) ע"י רופאים שאינם מלים כהלכה (ובהם גם גויים, רפורמים וכדו').

[ב]. יש שאבי הנימול שאיננו מוהל - מל את בנו בעצמו. הנהגה זו גורמת לפעמים לספיקות בכשרות המילה גם אצל "יראים ושלמים מלידה". והגם ש"עמד על גבו"

השלמת המילה

השמנת התינוק וכיו"ב, ואין במוהל כל אשמה.
4. בשער כשרות המילה שלפנינו הכולל את הפרקים ה - ט. 5. היינו בירור המציאות של מעשה המילה בעבר וכשרותו, אך לא בהכרח תיקון. ופשוט שהנחפז לתקן - עלול להיכשל באיסור חבלה, מלבד מה שמצער ולפעמים אף מסכן ח"ו נפש מישראל.
6. ועי"ז תתקיים בהם בעזרי"ת - "שאלת חכם חצי תשובה", עי' שו"ת מהר"ם אלשקר (סי' מב) ובשו"ת מבי"ט (ח"א סי' קי בשם בעל השו"ע), ולפעמים אף "תשובה שלימה" - כמ"ש שם (בסי' קכה ובח"ג סי' צג).
7. שבהם עסקנו בס"ד בהרחבה, כגון בפרק ב סעי' י - יט, פרק ג סעי' ו - כח.

1. והגם שבכ"מ בש"ס שנכתב "אכשור דרי" (יבמות לט ב, חולין צג ב), פירש"י "בתמיה - וכי נתכשרו הדורות", מ"מ מצאנו בפוס' שנוקטים בעניינים מסוימים שבאמת אכשר דרא (לגבי הדורות המאוחרים יותר). וכ"כ בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' אלף ריט) וז"ל: תהלה לאל אכשור דרי בגלילות אלו וכו', וכ"כ בפמ"ג (אור"ח סי' תקכו במש"ז סק"ט) ועוד הרבה.
2. ועכ"פ במקומות שבני תורה מצויים בהם, וכך שמעתי גם ממרן הגר"ש אלישיב שליט"א וממור"ד הגר"ח"פ שיינברג שליט"א.
3. או שהתעורר ספק על כשרות המילה. ויש לציין כי בחלק ניכר מהשאלות - המילה היתה כדין והשינויים אירעו רק לאחר מחמת

של האב מוהל מומחה (והוא אשר עשה את התפיסה ושם את המגן במקום הראוי לחיתוך, כנהוג בד"כ, שהאב עושה רק את החיתוך), מ"מ גם באופן זה יש תקלות משום שהאב לא חתך בצמוד למגן (מחמת חוסר ניסיון, פחד או התרגשות), ולכן נשאר ציצין מהערלה⁸. לעיתים, אף המוהל (המומחה) לא מבחין בכך בשעת מעשה (מחמת המהירות הנהוגה בכרית שמקשה על הבדיקה ביישוב הדעת). גם אם המוהל מבחין בכך, לפעמים הוא נמנע מלתקנו על אתר, או משום שמסתפק שיתכן והמילה כשרה בדיעבד⁹, ומעדיף להקל ולנקוט ב"שב ואל תעשה", או מפני שתיקון במצב זה (בשעת הכרית עצמה) דורש מומחיות וניסיון רב. כמו"כ יש מוהלים החוששים לפתוח שוב את התחבושת (מחשש לדימום), או מטעמים אחרים שאכמ"ל בהם. אדהכי והכי - הנימול נשאר במצב זה עד שהוריו (או הוא עצמו) מתעוררים להסתפק בזה.

[ג]. יש אשר נימולו בקטנותם ע"י מוהל, אך לאח"ז נמצא שהעטרה מכוסה, ומתעורר ספק אם מילתם נעשתה כדין (והעטרה נתכסתה רק לאח"ז עקב השמנה וכדו'), או שכבר מתחילה נימולו שלא כראוי. שאלות אלו שכיחות מאוד¹⁰, וכפי הנראה מספרי השו"ת - כך היה גם בדורות הקודמים¹¹.

חובת הבירור כיצד נימול מתחילה

ב. בבדיקת כשרות המילה - אין די בבדיקת המצב הנוכחי, אלא יש לברר את מהות המילה בעבר וטיבה¹²: בראשונה בירור המציאות - כיצד נימול מתחילה, ולאחר מכן קביעת הגדרה הלכתית של כשרות המילה (שנעשתה אז). בירור זה הכרחי הן לעצם הצורך בתיקון והן להגדרת גדר התיקון - אם הוא בגדרי מילה מהתורה או מדרבנן.

ההבחנה באופני ה"שאלות"

ג. בכל מקרה שנמצא עור מיותר על הגיד, בין על העטרה ובין מתחתיה, כל שישי חשש שעור זה הינו שארית מעור הערלה או מעור הפריעה¹³, ומתעורר ספק אם יש צורך לתקנו - יש להבחין בין המקרים שהעור נשאר כך מהברית (ויתכן שלא נימול כדין) לבין מקרה שנימול כדין והמצב הנוכחי נתחדש רק לאחר הברית. שהרי יתכן

השלמת המילה

8. ראה בפרק ב סעיף כז שהובאו שם עצות למניעת מצבים אלו. 9. וכידוע, בשעת מעשה אין כ"כ יישוב הדעת להכריע בזה, ואף אין לצידו מוהל אחר שיוכל להיוועץ בו. וראה בט"ז (י"ד רסד סק"ט) מש"כ שם במעלת הנוכחות של מוהל נוסף בשעת המילה. וכן בהסכמת הגר"מ שטרנבוך שליט"א לחיבורו זה. 10. ולעיתים מדובר כשעבר זמן ממושך מהמילה, וקשה לברר את מציאות מעשה המילה וממילא גם את כשרותה. 11. וכמאמר

שלמה המלך ע"ה "ואין כל חדש תחת השמש" (קהלת פ"א ט), וכמ"ש (שם בפס' י) "יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא כבר היה לעולמים אשר היה מלפנינו", ופירש"י שם וז"ל: "שיאמר לך האומר עליו ראה זה דבר חדש הוא. ואינו חדש שכבר היה בעולמים שעברו לפנינו, אלא שאין זכרון לראשונים, לכך דומה להיות חדש". 12. במידה וא"א לברר - ראה להלן בסעיף יד. 13. כשהספק אם הפריעה נעשתה כראוי.

מצב שרוב העטרה מכוסה בעור ואפילו כשהגיד בקישוי (ורק כשליש מהעטרה מגולה) [ראה איור נז], ובכ"ז אין צריך לתקנו (עכ"פ בחיתוך), והיינו משום שנימול מתחילה כדין, וכמבואר להלן בפרק ז. ומאידך, יתכן שרק מיעוט גובה העטרה מכוסה (ורוב היקף החוט הסובב מכוסה) [ראה איור נח], ובאמת הוא ערל מה"ת, וזאת כאשר לא נימול מתחילה כראוי ועור זה נשאר כך מהברית וכמבואר להלן בפרק ו. ויש בזה שלשה אופנים שונים וכדלהלן:

[א]. נימול מתחילה כדין, והמצב הנוכחי נתחדש רק לאחר הברית¹⁴ - מהתורה א"צ לתקנו¹⁵, אמנם יתכן שצריך לתקנו מדרבנן משום מראית עין.

[ב]. נימול מתחילה שלא כראוי¹⁶ - הנידון בזה הינו בגדרי מילה מהתורה, יתכן שדינו כערל גמור וצריך תיקון מהתורה.

[ג]. ספק כיצד נימול מתחילה (אם כאופן א' או כאופן ב' הנ"ל). על ההנהגה בדי"ז - ראה להלן סעיף טו.

איור נח: מיעוט גובה העטרה (ברוב היקף החוט הסובב) מכוסה, צריך תיקון מהתורה, מפני שהעטרה מכוסה בערלה (המסומנת בפסי אלכסון) שלא הוסרה לגמרי בשעת המילה.

איור נז: רוב גובה והיקף ושטח) העטרה מכוסה בעור, רק כשליש ממנה מגולה - אצ"ת בחיתוך, שהרי אין כאן ערלה כלל כמומחש (באיור) שההשמנה בסביבת הגיד גרמה לעור הגיד לעלות ולכסות את העטרה (בעל בשר).

תכלית בירור העבר

ד. כאמור, "שאלות" תיקון המילה, מצריכות בירור המילה בעבר (כיצד נימול והגדרת כשרות המילה), אמנם יש חילוק ביניהם לעניין תכליתו של בירור זה, וכדלהלן:

[א]. באופן שהעטרה מכוסה עתה ברוב גובהה או רוב היקפה (אפילו כשהגיד בקישוי) - בירור העבר הכרחי לעניין עצם הצורך בתיקון¹⁷.

~~~~~ **השלמת המילה** ~~~~~

מצב המילה לאחר הברית).¹⁶ כפי שהוא עתה במצבו הנוכחי - כך גם נימול, והיינו שנשארו ציצין המעכבים מהמילה. וה"ה אם לא נפרע כראוי, שיתכן שיש לתקנו, והיינו כשמתחילה לא גילה העטרה מעור הפריעה לגמרי או שפרע באופן שכבר בשעת המילה עמדה הפריעה לחזור על העטרה. וראה עוד פרק ג סעיפים ט - יג.¹⁷ ודוקא באופן שכשהגיד בקישוי - לפחות מקצת העטרה מגולה (דאל"כ בלא"ה צ"ת וכדלהלן באות ב), במצב זה - הצורך בתיקון תלוי בכשרות המילה בעבר, והיינו שאם כך נימול מתחילה

14. ומשכח"ל אפי' באופן שהעור המיותר נשאר מאז המילה, מ"מ אז הוא היה בשיעור ובאופן שאינו מעכב את כשרות המילה מה"ת.¹⁵ והטעם הוא שבאופן זה בהכרח שהעור המיותר אינו מהערלה אלא מעור הגיד, וע"כ ששינוי זה נתהווה רק במשך הזמן, שבגלל סיבות שונות נמשך העור או גדל עד שכיסה העטרה (כמו השמנה לאחר הברית באזור המילה, דלקת או זיהום שגרמו לעור מצולק שלא התרפא כראוי). מצבים אלו מצויים במבוגרים וגם בילדים (שעברו כמה חרשים מוזמן מילתם, והמוהל וההורים אינם זוכרים את

פרק ו הציצין גדרי מילה מהתורה

מבוא.....קמט

- א. הציצין - מהותם
- ב. המקורות לציצין המעכבין
- ג. המקור למילת ציצין שאין מעכבין
- ד. מילת ציצין שאין מעכבין - מהתורה או מדרבנן
- ה. "ציצין" - ביאור הלשון
- ו. ההבחנה בין ציצין לדין "מראית עין" מדרבנן
- ז. אופני "התהוות" הציצין (ציצין מהערלה
- מהפריעה)
- ח. ציצין בעור הפריעה
- ט. סוגי הציצין
- י. הנפ"מ בהגדרת סוג הציצין
- יא. פירש מהמילה
- יב. הגדרת "פירש" להלכה

אופני הציצין.....קנד

- יג. חלקי העטרה - מושגים ותיאורם (העטרה
- החוט הסובב
- החריץ
- למטה מהעטרה
- ראש העטרה
- העטרה מלמטה
- העטרה מלמעלה
- גובה העטרה
- שטח העטרה
- היקף העטרה)
- פירוט אופני הציצין; ציצין בשטח העטרה: יד. רוב שטח העטרה
- טו. החוט הסובב מגולה
- טז. צירוף ציצין נפרדים
- בהיקף העטרה: יז. רוב היקף החוט ברוב גובהו
- יח. היקף החוט ללא רוב גובהו
- יט. שלא כנגד החוט הסובב
- כ. היקף החריץ בלבד
- בגובה העטרה: כא. רוב גובה העטרה
- כב. רוב גובה החוט הסובב
- כג. רוב גובה העטרה ללא החוט הסובב
- כד. רוב גובה בעטרה מלמטה
- אופנים מיוחדים: כה. צירוף ציץ בגובה וציץ בהיקף
- כו. ציץ קטוע
- כז. ציץ בחצי הגובה או בחצי ההיקף
- כח. ציצין שאינם דבוקים

דיני הציצין של הערלה.....קסג

- ציצין המעכבין; בחול: כט. העטרה מכוסה כשהגיד בקישוי
- ל. העטרה מכוסה כשהגיד רך בשבת: לא. העטרה מכוסה כשהגיד בקישוי
- לב. העטרה מכוסה כשהגיד רך
- ספק ציצין המעכבין" מהערלה; לג. ספק ציצין המעכבין - מהותם
- לד. ההלכות התלויות בהגדרה "ספק ציצין המעכבין"
- לה. בחול
- בשבת: לו. לא פירש מהמילה
- לז. פירש מהמילה
- לח. נולד מקצת מהול בשבת
- ציצין שאין מעכבין; לט. לא פירש מהמילה
- פירש מהמילה: מ. בשבת
- מא. בחול
- מב. כשנמצאו לאחר זמן
- דעת פוסקי דורנו: מג. בתינוק או ילד
- מד. במבוגר
- מה. ציצין המכסים את העטרה רק כשהגיד רך
- מו. תיקון ציצין שאין מעכבין ע"י דחיקה
- מז. תינוק חלש

דיני הציצין של הפריעה.....קע

- ציצין המעכבין מהפריעה; בחול: מח. העטרה מכוסה כשהגיד בקישוי
- מט. העטרה מכוסה כשהגיד רך
- בשבת: נא. לא פירש מהמילה
- נב. מהותם
- נג. בחול
- בשבת: נד. לא פירש מהמילה
- נה. פירש מהמילה
- נז. פירש מהמילה
- נו. לא פירש מהמילה
- נז. בשבת
- נח. בחול
- נט. תיקון ציצין שאין מעכבין ע"י דחיקה

פרק ו

הציצין

גדרי מילה מהתורה

מבוא

הציצין - מהותם

א. **ציצין מהערלה** הם שאריות ערלה¹ שלא נחתכו והוסרו אלא נשארו על הגיד². ואילו **ציצין מהפריעה** הם שאריות מעור הפריעה³ שנשארו על העטרה⁴. יש מהם המעכבים את כשרות המילה מהתורה מחמת גודלם ומיקומם⁵. ויש מהם שאינם מעכבים וכמפורט להלן.

הערה: בביאור החילוק במציאות ובהלכה בין "עיקר הערלה" ל"ציצין המעכבין" - ראה בפרק יא סי' ג.

המקורות לציצין המעכבין

ב. המקורות לחיוב מילת (ופריעת) ציצין המעכבין הן כדלהלן:

[א]. "אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צָרִים ושוב מל את בני ישראל שנית⁶ - לאקושי סוף מילה (ציצין שנשתיירו, שלא חתך כל הערלה - רש"י) לתחילת מילה, מה תחילת מילה מעכבת אף סוף מילה מעכבין בו, דתנן אלו הן ציצין המעכבין את המילה, בשר החופה את רוב העטרה⁷."

[ב]. "המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך"⁸. "המול ימול - לרבות ציצין המעכבין את המילה"⁹.

הערה: על סוגית הציצין בש"ס וסיכום שיטות הראשונים העיקריות - ראה בפרק י סי' א.

השלמת המילה

העטרה. מיקומם: לענין ציצין מהערלה - לשיטת הד"ח השטח בעטרה אותו הם מכסים בפועל, ולשי' החכמ"א - שטח העטרה אותו הם יכולים לכסות אם יעלו אותם על העטרה. לענין ציצין מהפריעה - השטח בעטרה אותו הם מכסים בפועל (לכו"ע).⁶ יהושע ה ב. 7. יבמות (עא ב) לשי' ר"י (בתוס' שם) שדרשה זו עוסקת בציצין של הערלה, אמנם לשי' ר"ת (שם) לימוד זה נדרש לציצין של הפריעה.⁸ בראשית יז יג. 9. שם (עב א). ממהלך הגמ' משמע בפשטות שלמסקנה לומדים מפס' זה את דין הציצין ולא את דין המשוך (המל ימול - אפילו מאה פעמים).

1. רש"י בשבת (קלג ב) פי' "שיורי ערלה". וע"ע במאירי שם. וכן פי' שם (להלן קלז א) "ציצין - רצועות של בשר שנשארו מן הערלה". וכן פי' ביבמות (עא ב) "שלא חתך כל הערלה". 2. לשי' החכמ"א וסיעתו - אפי' כשנמצאים מתחת לעטרה. ולשיטת הד"ח וסיעתו דוקא כשמכסים את העטרה, כולה או חלקה. וראה עוד בפרק ב (סעי' יא - יט). 3. רש"י ביבמות (מז ב) - "חתיכות בשר שלא נפרעת המילה כהלכתה". 4. ועפ"י הגדרתה ההלכתית של העטרה - השנויה במחלוקת, ראה פרק א סעיף יח ופרק ב סעיף א. 5. גודלם - בשיעור רוב גובהה או רוב היקפה של

המקור למילת ציצין שאין מעכבין

ג. יסוד החיוב למול ציצין שאין מעכבין מהערלה (ולגלות את העטרה מציצי הפריעה שאינן מעכבין¹⁰), הינו משום הידור מצוה¹¹ הנסמך על הפסוק "זה א-לי ואנוהו"¹², ופירשו: "פיו מילה - מצוה היא"¹³.

מילת ציצין שאין מעכבין - מהתורה או מדרבנן

ד. נידון זה תלוי במחלוקת הראשונים אם "הידור מצוה" הוא מה"ת או מדרבנן: יש מהם הסוברים שהוא מן התורה¹⁴, יש הסוברים שאינו אלא מדרבנן¹⁵, ומהאחרונים יש שכתבו שעיקר החיוב הוא מן התורה, אלא שהתורה מסרה לחכמים להכריע באיזה אופן ההידור יעכב ובאיזה אופן אינו אלא לכתחילה בלבד¹⁶. ויש שחידשו שדוקא סוג זה של הידור מצוה, כמו ציצין שאין מעכבין הוא מה"ת¹⁷. וראה הערה¹⁸.

השלמת המילה

יחזקאל (סי' יב סוף אות ד) ביאר שהידור מצוה אינו מצוה כללית להדר המצוות אלא הוא חלק מגוף המצוה עצמה, ומהקרא של "זה א-לי" למדנו שכל מצוה יש לעשותה מן המובחר ולכן יש לה כח לדחות השבת כמו גוף המצוה. וע"ע בחי' הגרי"ז (ניזיר ב ב) ובברכת אברהם (גיטין מה ב בשם הגרי"ז), ומ"מ כ"ז דוקא כשעושה הכל בהמשך אחד עם עיקר המצוה, שע"ז הו"ל דחיה אחת משא"כ כשפירש ובא לעשות פעולה חדשה לא הותר. 18. חידוש גדול מצאנו בחי' החת"ס למסכת סוכה (כט ב) וז"ל: ... וי"ל דאינו מעכב המילה - היינו שהתינוק נמול לאכול תרומה ולעשות פסח אבל האב המצווה למול בנו לא קיים מצותו ולא קיים ואנוהו וזה מעכב לעושי מצוה ולא במצוה גופי, כן נ"ל עכ"ל. אמנם לע"ע לא מצאתי לאחד מהפוסקים שהביא חידוש זה להלכה. ויעוין בשפ"א (בחי'דושי' למס' שבת קלג ב) שהקשה לשי' רש"י שהמל בחול חוזר גם על ציצין שאין מעכבים את המילה (וכ"פ בטור יו"ד רסד), יש לעיין למה יהי' רשאי לאכול בתרומה אם נשאר ציצין שאין מעכבים, כיון דמדרבנן אכתי צריך לגמור המילה ... ואמנם למסקנת הגמ' (ביבמות עב) דמשוך מותר לאכול בתרומה א"ע דמדרבנן צריך למול (לראשונים שפסקו כך) - א"ש. אבל מ"מ קשה אליבא דר' הונא שם דס"ל דמשוך אסור בתרומה. ותיריך השפ"א דציצין שאין מעכבים שאני, שאינו חייב אלא משום ואנוהו כמ"ש הב"ח (ביו"ד שם) שאינו אלא לכתחילה ולא לעכב (וכמ"ש התוס' בסוכה כט ב). ולשיטת רש"י (שם) שגם ואנוהו מעכב - י"ל שמשוך חמור יותר כיון דחיובא דידי' אית לי' אסמכתא מיוחדת בקרא מדכתיב את בריתי הפר עי"ש.

10. הגם שדי"ז במקורו נכתב לענין ציצין מהערלה, מסתבר דה"ה בציצין מהפריעה דל"ש. ואפילו לשי' הראשונים שציצין מהפריעה אין מעכבים (ראה סעי' ח להלן), מ"מ מסתבר שידורו שראוי שהעטרה תהא מגולה לגמרי משום "זה א-לי ואנוהו". 11. גמ' בשבת (קלג ב). 12. שמות טו ב. 13. שם ד"ה דלא בעינן, ובגדר ההידור לחזור על ציצין שאין מעכבים - ראה פרק יא סי' יב. 14. רש"י (כ"מ בסוכה כט ב, ועי"ש בחי' החת"ס ובשו"ת שו"מ מהדורה ג ח"ג סי' לג). וכן משמעות הראב"ד (בהשגות על בעל המאור סוכה פ"א באגד לולב), חי' אנשי שם על הרי"ף (בברכות סוף"ז בתי' ב), ובדעת הרמב"ם - עי' בשאג"א (סי' ג), וע"ע באריכות בשד"ח (כללים מערכת ז כלל יב) ובמקראי קדש על סוכות ח"ב. 15. והדרשה היא אסמכתא בלבד. כ"כ התוס' במנחות (מא ב ד"ה אין), וכ"מ שם במרדכי (סי' תתקמח), הריטב"א (בסוכה יא ב), יש"ש (ב"ק פ"א סי' כד), מהרש"א (שבת קד ב בתור"ה אר"ח). וכ"מ מהמאירי (בשבת קלג ב) שכתב "דרך הערה אמרו". וע"ע בפלפולא חריפתא על הרא"ש בב"ק פ"ק (סי' ז אות ק). 16. כפות תמרים (סוכה כט ב בד' רש"י), אורים גדולים (לימוד יט). 17. במשאת המלך (על הרמב"ם ח"א סי' יז) ובעטרת צבי (ח"ג סי' ה) חידשו שיש ב' סוגים של הידור מצוה, האחד לייפות את המצוה והוא רק מדרבנן, והשני לקיים את המצוה בשלימותה כולל חלקיה שאינם מעכבים, כמו הסרת ציצין שא"מ ודי"ז הוא מה"ת ולכן דוחה שבת, דאף שאינו מעכב, מ"מ כשניתנה שבת להידחות מפני מצוה מסוימת, נדחית היא מפני כל חלקי המצוה אף שאינם מעכבים כדי שתיעשה המצוה בשלימות. ובדברי

הערה: על סוגית ציצין שאין מעכבין כשפירש מהמילה, הגדרת "פירש" ושיטות הראשונים בזה - ראה בפרק י סי' ב.

"ציצין" - ביאור הלשון

ה. ציצין הם סנפירים בלשון התרגום, ונקראו כך משום שדומים לסנפירים¹⁹.

ההבחנה בין ציצין לדין "מראית עין" מדרבנן

ו. דיני הציצין מתייחסים לשאריות עור שנשארו כפי שהם מהלידה. הן באופן שנימול - והם נותרו כך לאחר מעשה מילה שלא נשלם כדין²⁰, והן באופן שהתינוק נולד במצב זה²¹. באופנים אלו - הנידון על תיקון הציצין הינו מהתורה. מאידך, אם המילה הושלמה כדין והעטרה נתכסתה בעור רק לאח"ז - הנידון בזה הינו מדרבנן בלבד ומשום מראית עין²².

הערה: בענין חילוקי הדינים להלכה בין התיקון מה"ת לתיקון מדרבנן - ראה בפרק ה סעי' ו.

אופני "התהוות" הציצין

ז. אופני התהוות הציצין הם:

ציצין מהערלה

[א]. הגורם השכיח להישארות ציצין מהערלה הוא - חיתוך בשיעור קטן מהנדרש עפ"י הדין.

[ב]. תינוק שנולד "חצי מהול", והיינו שחלק מהעטרה מגולה וחלקה מכוסה בציצין ערלה ופריעה²³.

ציצין מהפריעה

[ג]. הגורם להישארות ציצין מהפריעה הוא אופן הפריעה, והיינו שהעטרה לא נתגלתה לגמרי ע"י הפריעה אלא נשארו עליה שאריות מעור הפריעה²⁴.

השלמת המילה

חלקית, ראה להלן סעי' ז (אות ב). 22. דינים אלו נתבארו בפרק ז. 23. בזמנינו רגילים לכוונתו "חצי מהול". ויעוין בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רמח) שחידש שהנולד כשערלתו פתוחה מלמעלה - שוב אינו נקרא ערל (הגם שנשארו ציצין המעכבים את המילה). ומקורו בדברי הרמב"ן עה"ת (בראשית יז יד) שכתב וז"ל: "אבל אמר 'בשר ערלתכם', שתכרתו הבשר שהוא ערלה בכס, כלומר הבשר האוטם בכס, ואין בגוף בשר אוטם וכוסה אבר שיכרת הבשר ההוא וישאר בלא ערלה, זולתי בשר החופה את העטרה שהזכירו חכמים". וראה עוד בפרק יא (סי' יג אות טו) מש"כ בשי" הרמב"ן. 24. לכאורה כ"מ מדברי ר'

19. כתב בספר הערוך (בערך צץ) וז"ל: כל הבשר החופה העטרה אינו נקרא ציצין, אלא אם נטל מקצתו ושייר מקצתו הנה מעט והנה מעט, נקראו אותם הנותרים ציצין, שתרגום "סנפירים" הוא ציצין שדומים לסנפירים עכ"ל (בשם תשובת רב האי גאון ואביו רב שרירא גאון). 20. והיינו כשידוע (או שבבדיקת מומחה נמצא) שמתחילה נימול שלא כדין. וכן כשיש "דברים הניכרים" שכך נמול מתחילה, כגון שהעטרה נמצאה כשהיא מכוסה מיד לאחר המילה או שידוע שמאז הברית לא היה שינוי במילה או שהעור עדיין דבוק בעטרה כפי שנולד וכיו"ב (ראה לעיל בפרק ה סעי' טו). 21. שנולד באופן שהעטרה מכוסה

ציצין בעור הפריעה

ה. נחלקו הראשונים אם גם בעור הפריעה ישנם "ציצין המעכבין": יש מהם שכתבו שדין ציצין המעכבין הוא דווקא בערלה אבל ציצין מהפריעה אין מעכבין²⁵. ויש שפסקו שגם בפריעה יש דין ציצין המעכבין²⁶ (ויש שכתב שעיקר דין הציצין אינו אלא בפריעה²⁷).

להלכה - מקצת האחרונים הקילו ופסקו שאינם מעכבין²⁸, אך רובם החמירו שמעכבין²⁹. וכן הלכה למעשה³⁰.

הערה: בביאור החילוק במציאות ובהלכה בין "עיקר הפריעה" (מל ולא פרע) ל"ציצין המעכבין את הפריעה" - ראה להלן בפרק יא סי' ה.

סוגי הציצין

ז. עפ"י מיקומם של הציצין שנותרו וגבולותיהם (תיאור המציאות) - ניתן להגדיר את הגדרתם ההלכתית. לענין זה - יש להבחין בין סוגי הציצין השונים וכדלהלן:

[א]. ציצין המעכבים את המילה³¹.

[ב]. ציצין שאין מעכבים את המילה.

[ג]. ספק אם מעכבים את המילה³².

השלמת המילה

26. ר"ת (בתוס' ביבמות שם). וכ"כ שם הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א, או"ז (הל' מילה סי' צח), אשכול (הל' מילה סי' לז). ועי' במהרש"א בסנהדרין (צד א ד"ה ויחד), שהקשה מדוע יתרו לא מל עצמו מקודם, והרי הוא מבני קטורה שנצטוו על המילה. ותי' שהעברת החרב החדה היתה כדי להעביר הציצין המעכבים מהפריעה, משום שאע"פ לא נצטוו על הפריעה. 27. רבי גרשום הגוזר וז"ל: "וסברא הוא שהציצין באין מעור הפריעה, לפי שכל אדם כשהוא מל, חותך הערלה בשווה ואינו עושה ציצין" עכ"ל בספר כללי המילה לר' יעקב הגוזר הנ"ל (הקדמון, עמ' 48). וסברתו שם צ"ב (וע"ע בסה"ב עמ' רלב). ומ"מ כתב שם שא"צ לזה תיקון בסכין, אלא התיקון הוא ע"י לבישת ה"נקובין" (תחבושת, או "חלוק" כלשון המשנה בשבת קלג א). בביאור מהותו של "חלוק" - ראה לעיל בפרק ד (בהערה 235). 28. כ"מ בחכמ"א (כלל קמט סט"ו), וכ"כ בתוספות חדשים בשבת (פ"ט מ"ו) ובשו"ת משיב דבר הנ"ל. 29. שו"ת חת"ס (יר"ד רמח ורמט. ודייק גם מל' הטוש"ע שהחמירו בזה, וכ"כ בחידושיו לשבת קלז), שו"ת מהר"ם שיק (רמה ורמו), ד"ח (יר"ד ח"ב קטו), יד הקטנה (הל' מילה במנחת עני נה) ועוד. 30. כן הכריע המשנ"ב (שלא סק"ו) ומה גם שהנידון הוא מה"ת. 31. או את הפריעה. 32. בביאור מהותם

גרשום הגוזר (בספר כללי המילה הקדמון לר' יעקב הגוזר עמ' 48) וז"ל: "... פשיעת המוהלים שאינם בקיאים במעשה המילה ובלבישת הנקובין ... רוב פעמים כשאין העור נקרע כולו ואינו נפרד ממקום חיבורו בפריעתו ומשייר ליקוטים דבוקים לבשר וחופין העטרה ומחמת מהירות המוהל שאינו חושש על אותם שיורים ... ואינו מדקדק עליהם לשפעם ולהעבירם בלבישת הנקובין - לכן באים לידי עיכוב המילה" עכ"ל. אמנם אי"ז מוכרח, דלשי' הד"ח ביאור זה יכול להתפרש גם לגבי ציצין מהערלה ודו"ק. 25. כ"מ מר"י (בתוס' יבמות עא ב) שלא קיבל את שי' ר"ת. ואף שמהתוס' עצמו אין זה מוכרח שר"י חולק בנקודה זו, וכן רצה לומר בשו"ת יד רמה (יר"ד קכא), מ"מ הביא שם את ל' האו"ז שכתב להדיא דר"י חולק על ר"ת. ובשו"ת צ"צ (סי' רא) דייק גם מהרשב"א שר"י חולק. וכ"מ מהרמב"ם (פ"ב ממילה ה"ג) שכת' וז"ל: "יש ציצין מעכבים את המילה ... כיצד אם נשאר מעור הערלה עור החופה ... וזה העור הוא ציץ המעכב" עכ"ל. וכ"כ בסמ"ג (מ"ע כח), ורבינו ירוחם (ני"א ח"ב). ובכוה"ב (רסד ס"ק יט) הוכיח מרש"י (בשבת קלג ב) שכתב "ציצין - שיורי ערלה" ששיטתו כר"י (וכ"מ גם מדבריו שם בדרך קלז), ובשו"ת משיב דבר (ח"ב סי' נב) כתב וז"ל: נמצא דעת כל הפוסקים ז"ל וזלת ר"ת ז"ל שאין לפריעה ציצין כלל עכ"ל.

[ט]. שטח העטרה - חישוב שטחה החיצוני של כל העטרה, מבסיסה⁵⁴ עד לנקב שבראשה (כולל כל היקפה וגובהה)⁵⁵.

[י]. היקף העטרה - אורך היקפה של העטרה (בכל נקודה שהיא) במשך גובהה⁵⁶.

פירוט אופני הציצין

בסעיפים הבאים נתבאר אופני המציאות של הציצין השונים ודיניהם למעשה. ע"מ להקל על הבנת המציאות - רשימת הציצין דלהלן מופיעה עפ"י סדר מיקומם על העטרה⁵⁷ (בשטח העטרה, בהיקפה, בגובהה ולאחר מכן - באופנים מיוחדים). בכ"א מהם יצוין אם הוא מוגדר להלכה כציץ המעכב, ספק ציץ המעכב או ציץ שאינו מעכב, ועפ"י יהיה ניתן למצוא את דינו למעשה בפרק זה להלן (מסעי' כט ואילך). יודגש בזה כי בכל מקום שהוזכרה "ערלה" (או ציץ ערלה) - אף ציצין מהפריעה בכלל זה (שהרי להלכה - אף הם מעכבים את כשרות המילה⁵⁸).

הערה: על עיקרי הסוגיה ורשי דיניה - ראה להלן בפרק י סי' א.

ציצין בשטח העטרה

יד. רוב שטח העטרה - היה רוב שטח העטרה מכוסה בערלה, הרי"ז מעכב את המילה לכו"ע וחייב לתקנו⁵⁹.

טו. החוט הסובב מגולה - היה רוב שטח העטרה מכוסה בערלה, אך החוט הסובב מגולה - צ"ע אם נידון כ"ספק ציצין המעכבים"⁶⁰, ויש לתקנו⁶¹.

השלמת המילה

מאופני הציצין הנזכרים למעלה. **60.** יש מהאחרונים שהסתפקו שלכאורה לשיטת הבכור"ש (שהעטרה היא החוט הסובב בלבד), אינו מעכב ככה"ג שהרי החוט מגולה ולפי"ז מחומרתו יוצאת קולא לניד"ז (כ"כ בשם משלמה, הו"ד באות שלום רסד ובכזה"ב רסד סק"ב). אמנם בנה"ב (סי' ט) האריך להשיג שמחלוקת זו (בהגדרת העטרה) היא רק לגבי ציצין שנלמדים מהלל"מ, ומ"מ לענין ראש הגיד בודאי לכו"ע (גם לככור שור) יש חיוב לגלותו מעיקר דין המילה, דאף אם נימא דלא הוי "ציצין המעכבים", מ"מ בודאי נכלל בעיקר הקרא של ערלה, ועפ"י הרמב"ן עה"ת (בראשית יז יד) דהפס' ונמלתם את בשר ערלתכם" קאי על הבשר החופה את ראש הגיד. וצ"ע אם נחשב עכ"פ ל"ספק ציצין המעכבים" לענין לתקנו בשבת כשפירש, וכן לשאר דיני ספק ציצין המעכבים המבוארים בפרק זה להלן (בסעי' לג - לח). **61.** עכ"פ בחול. כנ"פ, שהרי לרוה"פ בודאי מעכב, משום שרוב שטח ורוב היקף וגובה מכוסים.

הוא מסתיים ב"חוט הסובב". **54.** הסמוך לחריץ שתחתיה. **55.** והיינו לשיטת רוה"פ שה"עטרה" היא כל הבשר הגבוה וכנ"ל, דאילו לסוברים שהיא ה"חוט הסובב" בלבד - גם הגדרת "שטח העטרה" משתנית לחומרא, והינה קטנה בהרבה. **56.** אלא א"כ צוין אחרת. **57.** ולא עפ"י דרגת חומרתם. **58.** משנ"ב (שלא סק"ו) שפסק כר"ת. **59.** ואפילו אם מקצת העטרה מגולה. ד"ז פשוט הוא ומבואר להדיא במשנה (שבת קלז), ודלא כהמקילים בטעות שאם שלישי העטרה מגולה - א"צ לתקנו. וזה אינו, שדין זה (שסגי בשליש מגולה) הוא דוקא כשנימול מה"ת כדין ואח"כ חזר ונתכסה, שחיוב תיקונו הוא רק מדרבנן (משום מראית העין, ובוהו איירי התה"ד המובא ברמ"א רסד 1), משא"כ בניד"ד שמעולם לא נימול כדין ומחויב בתיקון מה"ת. עוד יצוין שהנידון כאן אינו שייך למח' החכמ"א והד"ח, דהד"ח לא הקיל אלא כשבשעת המילה דחק את הערלה למטה וגילה את כל העטרה, ואילו כאן מדובר כשהעטרה מעולם לא נתגלתה לגמרי אלא נשארה מכוסה באחד

זו. צירוף ציצין נפרדים - נשארו ציצי ערלה הדבוקים לעטרה שאינם מחוברים זה לזה, ובאופן שרק ע"י "צירופם" הם מכסים את רוב שטח העטרה (כשרוב היקפה ורוב גובהה מגולים) - נחלקו הפוסקים אם מעכבים⁶².

בהיקף העטרה

זו. רוב היקף החוט ברוב גובהו - היה רוב היקף ה'חוט הסובב' מכוסה בציץ ערלה, אם ציץ זה מכסה גם את רוב גובהו של החוט (ראה איור נט) - הרי"ז מעכב את המילה ויש לתקנו⁶³.

רוב היקף העטרה (ב'חוט הסובב') מכוסה בערלה. ה'פתח' הצר בעור הגיד ממחיש שרק מיעוט היקף העטרה מגולה כראוי (עד החריצ). (ראה גם לעיל איורים ט, יב)

ציץ ברוב היקף העטרה

יח. היקף החוט ללא רוב גובהו - נשאר ציץ ערלה דק המכסה את רוב היקפו של החוט הסובב אך אינו מכסה את רוב גובהו (של החוט), לדעת רוב הפוסקים - הרי"ז מעכב את המילה⁶⁴.

גדולה מילה שבזכותה מקבלין פני שכנה, שנא' ומבשרי אחזה אלוה, ר"ל בזכות המילה, שהיא בבשרי אחזה אלוה.

מנורת המאור (פרק ו)

השלמת המילה

ראה להלן בפרק י (סי' א בהערה 10). 64. מסתימת הפוס' שהביאו את שי' החכם הספרדי הנ"ל בסתמא ולא חילקו בזה - משמע שרוב היקף מעכב אף במיעוט גובה, והיינו שיש רצועה דקה כחוט השערה החופה רק את רוב היקף החוט, ורוב גובהו מגולה. וכ"פ בשו"ת חת"ס (י"ד רמח), צ"צ (י"ד רב אות ז), מהרש"ם (חלק ו סי' קח), אריה דבי עילאי (באבני זיכרון אות יד), עולת יצחק (ס"י קעד), אות שלום (רסד ס"ק טז), וכן מובא בתקנות הבי"ד של הכת"ס (באבני בית היוצר ח"ב סי' נז). וכ"ז דלא כמ"ש המהר"ם שיק (בשו"ת י"ד סי' רמו בהבנת דברי הבכור שור) שרוב היקף מעכב דוקא כשחופה גם את רוב גובהו של החוט. וכ"מ מדברי היד הקטנה בשי' החכם הספרדי (וכ"כ באריה דבי עילאי הנ"ל, ובשו"ת ברכת חיים סי' צ אות יח, ובשאל שאל סי' קסו, ושור"ת בן יהודה סי' סד). ולמעשה, יל"ע אם עכ"פ לחומר יש לדונו כ"ספק ציצין המעכבים".

62. לשי' היד הקטנה פשוט שמעכב. ולשאר הפוס', יתכן שכל שאין רוב גובה או רוב היקף ברצף אחד - אינו מעכב. והנה, הבכור שור כתב שלד' הש"ך (רסד סק"ט) אינו מעכב, אבל הוא עצמו החמיר. וכ"כ בתפא"י (ס"פ ראד"מ אות נ) ובשאל שאל (סי' קסז). ונמצא שאם נימול כך בחול, מסתבר שצריך לתקנו דהוי ס' מה"ת. ואם מל כה"ג בשבת ופירש - נראה שיש לדונו כ"ספק ציצין המעכבים", ראה בפרק זה להלן (סעי' לג - לח). ומסתבר שיש לתקנו אחר השבת. 63. ואפ"י אם הוא נמצא רק במיעוט גובה כל העטרה (הבשר הגבוה), שהרי מקום זה מוגדר כעטרה לכו"ע. ולביאור החכם הספרדי (הו"ד בב"י רסד) - זהו הציץ הנזכר במשנה (שבת קלז), וכ"פ הט"ז, הש"ך (רסד) (שם) ורוה"פ דהוי ציצין המעכבים. ודלא כדעת היד הקטנה (בביאור שי' הרמב"ם והשו"ע) שרוב היקף אינו מעכב אא"כ מקיף גם את רוב שטח העטרה, וכ"כ בנה"ב (סוף סי' א). בענין המחלוקת בדעת השו"ע -

יג. שלא כנגד החוט הסובב - נשאר ציץ ערלה המכסה את רוב היקף העטרה, אך היחוט הסובב' כולו מגולה (כגון שהציץ בראש העטרה בסמוך לנקב), לדעת רוב הפוסקים - הרי"ז מעכב את המילה⁶⁵.

כ. היקף החריץ בלבד - היה רוב היקף החריץ (בלבד) מכוסה בערלה ואילו החוט הסובב כולו מגולה, נראה שדינו כ"ספק ציצין המעכבים"⁶⁶, ויש להחמיר לתקנו (עכ"פ בימות החול)⁶⁷.

בגובה העטרה

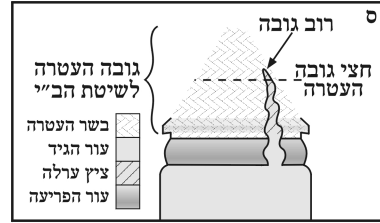
כא. רוב גובה העטרה - נשאר ציץ ערלה המכסה את רוב גובה העטרה, ואפילו במקום אחד בלבד (ראה אזור ס) - הרי זה מעכב את המילה לכו"ע ויש לתקנו⁶⁸.

השלמת המילה

מגולה ברוב היקפו). ובשו"ת יהודה יעלה (ח"א י"ד סי' רנה) כתב וז"ל: וכל שנשאר עור חופה רוב גובה אותו החוט לבד, אף במקום א' במשהו גם בלא רוב היקפה, ר"ל מתחילת עומק החריץ עד רוב גובה אותו השפה לצד מעלה, ערל דאורייתא הוא עכ"ל. ומ"מ היות ודי"ז אינו מוסכם, מסתבר שדינו כ"ספק ציצין המעכבים". וראה עוד בפרק י הערה 19. 67. כן שמעתי ממרן הגריש"א שליט"א, ראה פרק יב (סי' ט סעיף ב), וכן מבואר באחרונים הנ"ל שדנו בדברי הבכ"ו ש. 68. די"ז מוסכם להלכה על כל הפוסקים, והוא דינא דגמ' (שבת קלז) לרוה"פ (חוץ מהבכ"ו ש"ס"ל בדעת רש"י שהוא רוב גובה החוט). ומשמע בפוס' שאפי' רצועה דקה ביותר (ברוחב שערה) מעכבת. ויל"ע מהיכן מתחיל שיעור הרוב בדי"ז, והנה מפשטות ל' הש"ך (סוף סק"ט) שכת' "רוב גובה ראש הגיד" משמע ששיעור זה מתחיל מהחוט הגבוה ואילך. אמנם בפסקי דינים לצ"צ (סי' רסד ד"ה בט"ז) כתב שמל' החכם הספרדי משמע שגם גובה החוט עצמו מצטרף לרוב זה. ולפי"ז יוצאת חומרא בניד"ד, שכחופה את כל גובה החוט (ובפרט למש"כ שמתחילים לשער מעומק החריץ) סגי במקצת עור נוסף (אפי' משהו) ומצטרף יחד ל"רוב גובה" (אעפ"י שאין רוב גובה בבשר העטרה עצמו). ויעוין בשו"ת אבנ"ז (יו"ד שלז) שחידש לגבי הנולד מהול באופן זה שאין מילתו דוחה שבת וגם אין לברך עליה. וז"ל: ... שיש בו ערלה שחופה רוב גובהו או רוב היקפו ... חילוק יש בין רוב גובהו או רוב היקפו, דברוב גובהו א"צ לברך על מילתו, דשמא אין בו ערלה כבושה ולא הי' ערל מעולם ואינו נעשה ערל ע"י רוב גובהו לבד ... רק מילה צריך דשמא יש בו ערלה כבושה וקודם שהטיפו ממנו דם ברית ערל הי' לא נפיק מערלות כיון שיש בו רוב גובהו, אבל בנשתייר בו רוב היקפו דאז

65. די"ז יהיה תלוי במחלוקת הפוס' בהגדרת ה"עטרה", לשיטת רוה"פ ש"עטרה" היא כל הבשר הגבוה, א"כ ככה"ג מעכב (ואף כשהציץ קצר ביותר וכגון שמקיף סמוך לנקב ששם היקף העטרה קצר יותר). כנל"פ, שהרי לא מצאנו שהעיקוב של רוב היקף נאמר דוקא כשהוא על החוט הגבוה. והא דלא מצאנו ציור זה להדיא לק"מ, שהרי אי"ז שכיח (וע"ע בנה"ב באבי הנחל סי' א סק"ה). ומשא"כ לדי' הבכ"ו ש"בשי רש"י שה"עטרה" היא ה"חוט הסובב" בלבד, א"כ ציץ זה אינו מעכב היות ואינו על העטרה כלל. ונראה שגם לשי' היד הקטנה בד' החכם הספרדי לא מעכב, דהא "עיקר העטרה" (החוט הסובב) מגולה, ולשיטתו אין דין "רוב היקף" מצד עצמו ודלא כשאר הראשונים. ומ"מ בנה"ב (סי' ט אות ג) כתב שמעכב לכו"ע. וע"ע בפסקי דינים לצ"צ (רסד ד"ה בט"ז). ולהלכה יל"ע אם לדונו כ"ספק ציצין המעכבים". 66. בשו"ת בנין ציון (ח"א סי' פו) הסתפק היכן מתחילה העטרה (אם גם החריץ בכללה. ואין ראייה מהבכ"ו ש, שדבריו הם כחוט הגבוה עצמו ולא כשיפוע שתחתיו). וכתב שם שלשונות הפוסקים מתחלפים בזה, ומסברא הכריע להחמיר ששטח החריץ הוא בכלל העטרה, משום שמקום זה לא דומה להמשך הגיד שלמטה ממנו. ומה שהפוס' לא פירושוהו להדיא והזכירו רק את החוט, הוא משום שבד"כ כשמגלה החוט יתגלה גם השטח הנ"ל, ורק במיעוטא דמיעוטא יארע שיתגלה החוט הגבוה לבדו (וע"ע בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' צב אות ג). וכן הזהיר בשו"ת נפש חיה (סי' עג בשם חותנו, הגרי" מקוטנא בעמ"ס ישועות מלכו) וז"ל: "צריך שיהא מגולה כל העומק מהחוט עד למטה, דלתבר"ש רוב גובה החוט היינו העומק הזה". ולפי"ד צל"ע מה יהיה הדין באופן שיש בחריץ רצועת עור דקה ברוב גובה החריץ, כשהחוט עצמו מגולה (וגם החריץ עצמו

ציץ ערלה המכסה את רוב גובה העטרה לשיטת הב"י (ראה לעיל איור ז בפרק א סעיף יח).

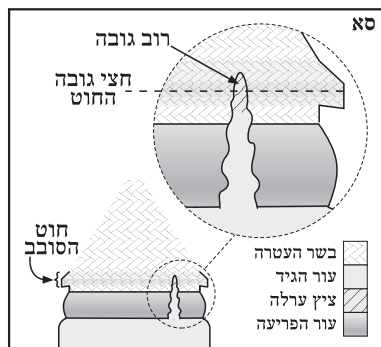
ציץ ברוב גובה העטרה

כב. רוב גובה החוט הסובב - נשאר ציץ ערלה⁶⁹ שתחילתו מתחת לחריץ ועולה ומכסה את העטרה עד רוב גובהו של החוט הסובב (בלבד, ראה איור סא) - נחלקו הפוסקים בדינו⁷⁰. להלכה - כתבו האחרונים שראוי להחמיר בזה⁷¹, ואפילו אם כבר פירש מהמילה יתקנו מיד (בימות החול). לענין שבת כשפירש - ראה בהערה⁷².

השלמת המילה

כחור"עכ"ל (ודלא כאות שלום בסי' רסד סקט"ז שכתב דרוה"פ האחרונים ס"ל כככור שור). 71. כי ראוי להחמיר בחשש ערלה מה"ת, וכמש"כ ביד הקטנה וז"ל: "ודאי בכל מקום שאפשר, מהראוי ליהרר מאוד ולחוש לדעת רש"י כי גם הוא אחד מהראשונים ודבריו דברי קבלה, ובפרט שזה החכם (הככור שור) חיזק ואימץ את דבריו בשתי ידים, וגם דעת הר"ן נראה כדעת רש"י". וכ"כ בשו"ת טע ששעושים (באזהרות חתנו ה"דעת קדושים"), שו"ת שארית יהודה (סי' יד בשם אחיו בעל התניא), בית יצחק (יו"ד סי' צב), עולת יצחק (סי' קעד), שו"ת מהרש"ה (יו"ד סי' עה) ושו"ת נפש חיה (סי' עג). ובשו"ת יהודה יעלה (סי' רנה) כתב שכן ד' החת"ס (אמנם בנה"ב האריך לדחות דבריו). ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' רמו) ובשו"ת בית שלמה (יו"ד סי' קלו) כתבו דאין בידם להכריע בין ההרים הגדולים. ובדרכי חיים ושלום כת' שע"ז כיוון המהר"ש מבלז שאמר שלע"ל יעשו גבעת ערלות מבני"ש שלא נימולו כדין, והוא עצמו עורר לכמה אנשים ותיקן ילדים וזקנים למאות כדי שלא ישארו ח"ו כל ימיהם בשגגת כרת ר"ל עד יום מותם (שם תתקיד), וכ"כ בכוה"ב (רסד סק"כ). וכן היה משמע לי מדברים שאמר לי מרן הגרש"ז איערבך זצ"ל. ונראה שכן דעת מרן הגר"ש"א יבלט"א שפסק בעובדא של תינוק שגולד עם היפוספדיאס, שהמוהל החליט להשאיר מעט ערלה ברוב גובה החוט (בשביל הניתוח), ואמר ע"ז מרן שודאי צריך לתקן כשי' הבכו"ש. והוסיף שהמוהל שברוך על מילה זו - עשה שלא כדין, ראה פרק יב סי' י תשובה ז. 72. נראה שבשבת עצמה אינו חוזר

חשיב ערל בעצם, דלענין ערלות בעצם רוב גובהו לא מעלה ולא מוריד, שוב מברכין על מילתו, וכן יש נפ"מ זה לענין דיחוי שבת וק"ל עכ"ל. וכ"ז כשהציץ בשטח שעל העטרה מלמעלה (ראה ביאורו לעיל בסעיף יג אות ז), ואם הוא רק מלמטה - ראה בפרק זה להלן בסעי' כז. 69. ואפי' דק ביותר (ברוחב "משהו"), וכ"ז אף כשרוב היקפו של החוט הסובב מגולה. 70. לדעת הככור שור (בחיידושויו למס' שבת דף קלו) נחלקו בזה הראשונים ולשיטת רש"י (וגם לשי' התוס' והטור) העטרה היא רק החוט הסובב, ולפי"ז נמצא שהיות ורוב גובה החוט מכוסה - הוי ציץ המעכבים מדין "רוב גובה". אך לדעת החכם הספרדי שבב"י, שהעטרה היא כל הבשר הגבוה בראש הגיד, ממילא בכה"ג שרוב גובה העטרה אינו מכוסה - לא מעכב. אמנם רבו הפוסקים שהקילו בזה: כ"מ מפשטות הב"י (בסי' רסד) שהביא את דברי החכם הספרדי בלא חולק ואחריו הר"מ הארוך והב"ח, הדרישה באבה"ע (סי' ה סק"ב), ט"ז ביו"ד (רסד סק"ח), ואף שבט"ז באבה"ע סי' ה סק"ב נראה לכאורה שותת דבריו וס"ל כככור שור, ביאר האבני"ז הנ"ל דלדינא מסכים כהחכם הספרדי עי"ש ביאורו), ש"ך (שם סק"ט), חכמ"א (כלל קמט סעי' טו), ערוה"ש (רסד כא), שו"ת בית שלמה (יו"ד קלו), ועוד רבים מספרי השו"ת שציינו לעיל. ובשו"ת אבני"ז (יו"ד שלז) כתב וז"ל: "והנה הרה"ג מזדונסקעוואליע כתב דדברי תב"ש אלו אינם הלכה, צדקו דבריו. וכן פסקתי כ"פ דלא כתב"ש בזה. בשגם שהביא הרה"ג הנ"ל דברי ר"י הגוזר ור"ג הגוזר שהי' עוד באלף החמישי שכתבו להדיא דרוב גובה היינו מן החוט עד פי האמה, והנה מצא הדבר מפורש, יישר

ציץ ברוב גובה החוט הטובב

ציץ ערלה המכסה את רוב גובה החוט הטובב. בהגדלה (למעלה מימין) ניתן להבחין בבירור שהציץ עובר את רוב גובה החוט. לשיטת הבכורש הרי"ז רוב גובה העטרה (ראה לעיל איור ז בפרק א סעיף יח).

כג. רוב גובה העטרה ללא החוט הטובב - נשאר ציץ ערלה המכסה את רוב גובה העטרה מהנקב עד לפני החוט הגבוה, ואינו מכסה את החוט כלל - נחלקו הפוסקים אם מעכב⁷³.

כד. רוב גובה בעטרה מלמטה - נשאר ציץ ערלה המכסה את רוב גובה העטרה רק בעטרה מלמטה⁷⁴, נחלקו הפוסקים אם מעכב⁷⁵.

השלמת המילה

הבכור שור נראה לכאורה שאין מעכב, שהרי לשיטתו כל שאינו כנגד החוט, אי"ז נחשב על ה"עטרה", וכ"כ בתשובת שם שלמה (הו"ד באות שלום רסד ס"ק טז, וכ"מ ביד הקטנה ובכוה"ב רסד ס"ק כ). אמנם בנה"ב (סי' ט ס"ג) השיג שלא יתכן לומר כן, ולדידיה פשיטא שגם לבכור שור מעכב, ראה לעיל בהערה 60. ולמעשה - צ"ע אם נידון כ"ספק ציצין המעכבים".⁷⁴ שטח העטרה בצידה התחתון, ראה ביאורו לעיל בסעיף יג אות ו. ⁷⁵ הבכור שור שם כתב שלדעת הש"ך (רסד ס"ט) אינו מעכב דס"ל שרוב גובהה הוא דוקא בשטח שעל הגיד מלמעלה והיינו לצד הפנים. וכ"כ במנחת סולת (על החינוך מצוה ב) והוסיף שכן משמע בחכם הספרדי ובחכמ"א. וכ"מ אולי בשי" המהר"י בירב (בספר בית יעקב על הרמב"ם), אבל הבכור שור עצמו שם החמיר שמעכב. ובשאל שאל (סי' קסו) כת' שאין בזה מחלוקת ולכו"ע מעכב. ואמנם רוב האחרונים הסכימו לדינא להחמיר בזה. וכ"כ בחת"ס (י"ד רמח), יד הקטנה, מהר"ם שיק (י"ד רמו), עולת יצחק (סי' קעד), משיב דבר (סי' נב) ובאבני בית היוצר הנ"ל. וע"ע באבי הנחל (סי' ה). ומסתבר שבחול יש להחמיר בזה שהרי"ז חשש ערלה מהתורה. ולענין שבת כשפירש - צ"ע אם לדונו כ"ספק ציצין המעכבים".

לתקנו, ול"ד ל"ספק ציצין המעכבים" שנחלקו האחרונים אם חוזר עליהם בשבת. ומשום שבדאי שי' החכם הספרדי היא העיקר להלכה (שהרי בפשטות כל הנו"כ בשו"ע הסכימו לזה, וכן שאר הפוס' שהוזכרו בהערה 70 לעיל). ועכ"פ בדאי אהני שיטתיה (שאי"ז ציצין המעכבים) להחמיר שלא לחזור ע"ז בשבת. ומ"מ יש לתקנו אחר השבת וכנ"ל בהערה 71 לעיל בשם מרן הגריש"א שליט"א. ופשוט שאין לברך על תיקון זה דאף את"ל ששי' הבכור"ש אהני לן להסתפק, הרי לא עדיף מכל ספק שאין מברכים עליו משום סב"ל. ומ"מ צ"ע אם לדונו כ"ספק ציצין המעכבים" כשמצטרף לזה ספק נוסף, לענין להקל בשעה"ד מדין ס"ס שלא לתקנו. ומסתבר שאם אין חשש לבריאות התינוק, לכתחילה ראוי לתקנו שכן ד' מרן הגריש"א שליט"א בכל ס"ס במילה. ואם יש חשש כל שהוא, הרי אפי' בלי צירוף לס"ס יש להקל וכד' רוה"פ שפסקו כחכם הספרדי. ⁷³ לשי' היד הקטנה הנ"ל (ש"עטרה" היא כל הבשר שבראש הגיד) נ"פ שמעכב, דמה לי אם הרוב מתחיל מלמעלה או מלמטה. ואילו לשי' החכם הספרדי נחלקו האחרונים, היד הקטנה כתב שאינו מעכב אלא דוקא אם חופה גם את החוט הטובב. אבל בלבושי מרדכי (י"ד מהדו"ת קיט) חולק וסובר שמעכב. וכן ביאר בנה"ב (סי' ד בהערה ב). ולשי'

דורנו שליט"א נחלקו כיצד להכריע בזה¹¹⁹. ולכן להלכה - ינהג כ"א כרבותיו.

נולד מקצת מהול בשבת

לח. תינוק הנולד מהול (חלקית) באופן של "ספק ציצין המעכבין" - אין למולו בשבת¹²⁰.

ציצין שאין מעכבין

לא פירש מהמילה

לז. נשארו ציצין שאין מעכבין מהערלה¹²¹ (ראה איור סב), אם עדיין עוסק במילה ולא פירש ממנה - מתקנם אפילו בשבת¹²² וק"ו בחול¹²³. לעניין תינוק חלש - ראה הערה¹²⁴.

השלמת המילה

שליט"א שלא לחזור (כתבי הגר"ק שליט"א). ראה פרק יב סי' ט תשובה ז. 120. אות שלום (סי' רסו סק"ו) ומשום חומרא דשבת. ולכאורה הוא פשוט דהא לא גרע מכל "ערלתו - ספק" דלא דחי שבת. 121. שאריות מהערלה המכסות את העטרה פחות מרוב גובהה ופחות מרוב היקפה. 122. גמ' שבת (קלג), טוש"ע (יו"ד רסו ב ואו"ח שלא ב). ויצוין שבשו"ת אבני"ז (יו"ד סי' שלח אות יג) חידש וז"ל: דוקא זה שמל חוזר על ציצין שאין מעכבין שהכל חילול אחד, משא"כ אם אחר יעשה הוא חילול בפ"ע, וכיון שאין חיוב כלל למה יחלל שבת בחנם עכ"ל. 123. גמ' שם, טוש"ע (יו"ד רסד ה). 124. יל"ע בתינוק חלש (שהרופאים אישרו למולו), באופן שנשארו ציצין שאין מעכבים, ועדין לא פירש - אם לתקנו. הספק הוא אם לחוש שתקון זה יכול להזיק, שהיות וסו"ס ציצין אלו אין מעכבים, אי"כ תיקון זה הוא כמעשה חדש ונפרד מעצם המצוה. ומשו"ה אפשר דל"ד למילה עצמה (שמסתבר שלא תזיק לו, וגם זכות המצוה מגינה כמ"ש החת"ס בחידושיו למסכת שבת קלד ב וז"ל: ואמרת בחי' תורה שלי ... אם הי' גירותם שלימה לא יאונה להם מכשול ע"י המילה ושלוחי מצוה אינם ניווקין וזה א"א לברר ביום ראשון משום דשכיחא הזיקא והיכי דשכיחא הזיקא שאני ... אך ביום הג' דלא שכיחא הזיקא כולי האי, אי הי' גירותם לשם שמם - שומר מצוה לא ידע דבר רע ומדהיו כואבים ראו והבינו שאינם ראויין להצלה עכ"ל). והנה, השאג"א (בסי' נ) הקיל בתינוק חלש שלא לתקן ציצין שאין מעכבים אם כבר "פירש" (הו"ד בפת"ש יו"ד רסו סק"ב). ולכאורה משמע מכאן שאם "לא פירש" - יש לתקנו. אמנם יש לדחות שאי"ז מוכרח ויתכן שהיה

לא יניח ידו עד אחר הברירה היטב שלא נשאר משהו מעל החוט", ובנה"ב דייק מזה שאם פירש אין לחזור. ובאות שלום (רסו סק"א) הביא דבריו, אך חכך להחמיר ולתקן כשנשאר משהו מרוב גובה החוט. ואמנם כל מש"כ שם הוא לענין מחלוקת החכם הספרדי והבכ"ש (שיש שכתבו שמש"כ האות שלום בזה הוא לשיטתו דס"ל דרוה"פ פסקו כהבכור שור להחמיר, אמנם להלכה נראה שרוה"פ הקילו בזה, כ"כ בנה"ב סי' יב), וא"כ יתכן דלענין שאר המחלוקות והספיקות יודה דשו"ת עדיף, ואין לתקנם בשבת. אמנם יש שכתבו שמתקן בשבת כיון שניתנה השבת להידחות אצל המילה, ויש כאן ספק אם כבר קיים המצוה - חוזר ומתקן בשבת. כ"כ בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' צב אות א), ול"ד לציצין שאין מעכבים שהם רק מדרבנן, וגם ל"ד ל"ערלתו - ספק" שלא דוחה שבת (שבת קלו), שהרי כאן יש חזקת חיוב. וכ"כ בשו"ת מהר"ש (ח"א סי' סז) והוכיח מהגמ' במנחות עב' דכיון דהמילה כבר דחתה שבת - גם ספק דידה ידחה. וכ"כ במנחת סולת (על החינוך מצוה ב אות א), והוסיף לבאר שספק עשה דחי ספק ל"ת ובכה"ג ל"א שב ואל תעשה עדיף, עיי"ש באריכות. וכ"כ בערוה"ש (או"ח סי' שלא ב), וביאר דכיון דהתורה התירה שבת לגבי מילה - התירה לו עד שיצא הספק מלבו. ובנחל אשכול (על האשכול סי' לו אות ז), כתב שאם הניח ציצין מהפריעה - יש לו לחזור בשבת (אף שתלוי במח'), עיי"ש טעמו. וע"ע נידון כעיי"ז בהגהות חכמת שלמה (על שו"ע או"ח תקפח סעי' ה) בענין ר"ה שחל בשבת והתחיל לתקוע בשופר אם יגמור. 119. מו"ר הגר"ח"פ שיינברג שליט"א אמר לי שמסתבר שחזור לתקן, אך שמעתי בשם מרן הגריש"א

ציץ במיעוט גובה העטרה (לשיטת הב"י - הציץ אינו מגיע לרוב גובה העטרה ולכן אינו מעכב, אך לשיטת הבכ"ש מעכב).

פירש מהמילה

מ. בשבת - מל בשבת ונשארו ציצין שאין מעכבין מהערלה, אם כבר פירש מהמילה - אסור לחזור ולתקנם בשבת¹²⁵.

מא. בחול - מל בימות החול ונשארו ציצין שאין מעכבין מהערלה, וכבר פירש מהמילה - נחלקו הפוסקים בדין זה¹²⁶ - יש שהחמירו וחייבו לתקנם¹²⁷, יש שהקילו שא"צ לתקנם¹²⁸, ויש שאף אסרו לתקנם¹²⁹.

השלמת המילה

וסברות המחלוקת - ראה להלן בפרק י ס"ב. גם הפוסקים האחרונים נחלקו בדין זה. והיינו (אף) לבני אשכנז וכדלהלן. ¹²⁷ שו"ת פרי יצחק (ח"א סי' כח) וכתב שכן ד' רש"י, הסמ"ג, בה"ג ואו"ז שפירשו דהברייתא איירי לענין שבת. וכן ד' בעל העיטור (ומהב"י אין הכרע לדעתו בזה). וכ"מ בביהג"רא (רסד ס"ק כב ממש"כ על שי' הרמב"ם "וליתא"). וכ"כ החכמ"א (כלל קמט טו), ערוה"ש (רסד כא), כוה"ב (שם סק"ב). ועל טענת החת"ס שאסר לתקן משום שאסור לאב לחבול משפירש (ראה הערה 129 להלן) - ביאר בנה"ב (סי' כ סק"ג), דכיוון שיש בזה הידור מצוה, הרי"ז חלק ממצוות מילה שנצטווה למול אף שחובל בבנו, ואומדים דעת הבן דניח"ל לקיים המצווה מעלייתא (כמ"ש רש"י שבת עט ב ד"ה למצוה, וז"ל: וסתמא דכל איניש מצוה מעלייתא עביד), ובודאי היה מקיימה בגדלותו, וניחא ליה טפי שיעשו בילדותו שאין צער כ"כ. וראה עוד הערת הרב מיכאל טאוהב שליט"א בהערה 131 להלן. ואגב, בני תימן היו צריכים לכאורה לנהוג כשי' הרמב"ם ולא לחזור, אמנם הגרש"י מחפור שליט"א אמר לי - שגם בני תימן נוהגים לתקן. ¹²⁸ השאג"א בסי' נ, והצדיק ד' השו"ע שהשמיט דברי הטור, וס"ל שיש להקל בזה כיוון שהוא מילתא דרבנן, וכ"ש בתניוק חלוש קצת ואפ"י בחשש חולי בעלמא. ¹²⁹ כ"כ החת"ס (בחיודושו לשבת קלג) וז"ל: נהי גדול המל עצמו וחזור על ציצין שאינם

מקיל גם בכה"ג, ומה שלא כתבו (הגם שהוא חידוש גדול יותר - שלא לתקנו אפילו כשלא פירש), הוא משום שזו מציאות לא שכיחה - (שכבר בזמן המילה היה ידוע שהתינוק חלש, דלכאורה - מעיקרא לא הו"ל למולו כלל עד שיתחזק). ולע"ע לא מצאתי לזה ראייה מהפוס', ובפשוטו מסתבר שהיות ולא פירש - הוי חלק מהמילה (ונכלל בהא דזכות המצוה תגין עליו בעז"ה) ויתקנו. ¹²⁵ גמ' ושו"ע שם. ועי' בטור (יו"ד רסו) הביא את שי' בעל העיטור (הל' מילה ח"ב נ) שכתב "לית הלכתא כהאי ברייתא" וס"ל שבשבת אפילו פירש - חזור. אמנם הב"י שם כתב שלבסוף העיטור עצמו קיבל דעת רבותיו שלא לחזור וכמ"ש "אלא דרבוותא פסקו כברייתא". וכ"כ בביהג"רא (שם סק"ב) על ראיותיו של העיטור וז"ל: אינו מוכרח וכן מסיק בבכ"ה עכ"ל. ¹²⁶ נחלקו בזה הראשונים: לדעת הרמב"ם (פ"ב ממילה ה"ד) - אין לחזור. משום שלדעתו הברייתא עוסקת בין בשבת ובין בחול, וביאר הב"י וז"ל: צ"ל ד'אינו חוזר' דקתני לגבי חול פירושו - אינו צריך לחזור. ולגבי שבת פירושו - אינו רשאי לחזור עכ"ל. ואילו לשיטת הטור (בסי' רסד) - חזור, וכ"פ הרמ"א (שם בסעי' ה). ובב"י שם הוסיף שכ"ד רש"י (שבת קלג ב ד"ה המל) שכתב להדיא שהסוגיה איירי בשבת, ומשמע דבחול חוזר. וה"ה כשנימול כך בשבת (לענין לתקנו אחר השבת), ובשו"ע השמיט את דברי הרמב"ם והטור לענין חול. בביאור הסוגיה

המתנת ז' ימים לאחר הריפוי

לח. לשיטת המחמירים הנ"ל¹³² - יש שהסתפק אם אפשר לתקנו מיד כשיתרפא או שיש חיוב המתנה של שבועה ימים לאחר הריפוי¹³³.

חיתוך עור הפריעה לפני הריפוי

למ. יש שהסתפק אם מותר לגזור את עור הפריעה¹³⁴ לפני שפצע המילה נרפא לגמרי¹³⁵.

הרדמה

"אודות כזה שלאחרונה דובר בספרות הרפואית על משחה של חומר מרדים ... לזאת שאלתו אם מותר להשתמש במשחה כזאת לפני הברית כדי למנוע סבל מוהתינוק, או אולי יהיו אפילו חייבים לעשות כן למנוע או להפחית צער א דינוקא כיון שאין כאן כל פגיעה בעצם הפעולה ובהלכות מילה".

(נוסח השאלה בשו"ת ציץ אליעזר ח"כ סי' עג)

הרדמה מקומית במילה רגילה

מ. רבים מהפוסקים אסרו הרדמה מקומית במילת תינוק רגילה¹³⁶. בתוך דבריהם הובאו הטעמים הבאים:

השלמת המילה

דברים אמורים שחלצתו חמה וכיוצא בו, שהוא חולי שבכל הגוף. וק"ו בחולי שיש בו סכנה כמילה. ולענין אם צריך המתנת ז"י לפני הטפת דם ברית (בנולד מהול וכדו' שהיה חולה ונתרפא) - עי' בנשמת אברהם (רסג סק"ח) שהביא בזה מחלוקת בין פוסקי זמננו. 134. והיינו למנהג המוהלים שנהגו לאחר המילה (בחול) לגזור את עור הפריעה (אם נשאר עור הפריעה רב מדי), ראה בפרק ג סעיף ח בשם זוה"ב שהוא "טובה גדולה" לתינוק. וד' מרן הגריש"א שליט"א שיש לגזור רק באופן שעומד לכסות את העטרה מיד אחר המילה, או שכבר עלה וכיסה מקצת העטרה. 135. בנה"ב (סוף סי' כח) נסתפק אם להחמיר שלא לתקנו כשהגיד ועור הפריעה עדיין נפוחים, או יש להקל משום שהוא חלק ממעשה הפריעה. ונראה לכאורה דלמחמיר לעיל (המהר"ם שיק הנ"ל בהערה 131) אפי' בתיקון גמור המעכב את כשרות המילה, ק"ו שבניד"ז יחמיר, וע"כ שכל הספק הוא לשי' המקיל לעיל (המהרי"א), דדילמא הכא שאני משום שאינו מעכב ולכן אולי יודה שצריך להמתין. 136. וכ"פ מרן הגריש"א בתשובה (להגרא"י הלפרין שליט"א,

לאחר הברית, שבד"כ הכאב אז אינו גדול כ"כ. ועוד אפ"ל ששיעור הכאב שעי"ז נחשב "מצטער" (המבואר בשו"ע שם לענין דחיית הברית) הוא דוקא בשיעור כאב גדול יותר, ועוד יתכן שצער מחמת (תחילה) המילה עצמה לא חשוב "מצטער" לענין זה. שו"מ כעי"ז בנה"ב בביאור שי' המהרי"א הנ"ל, ואכתי יל"ע בסברות אלו. 130. אפילו ביום השלישי למילתו וכ"ש ביום הראשון שהרי הוא מסוכן. 131. המהר"ם שיק (בשו"ת יו"ד סי' רמא). וביאר שהרי אפילו מקצת חולי דוחה את המילה, וכ"ש כאן שהוא חולי גדול וחשש סכנה. ועכ"פ אם הפצע כבר התנפח אין לסננו, וכמ"ש הרמב"ם וז"ל: "אין מלין אלא ולי שאין בו שום חולי, שסכנת נפשות דוחה את הכל, ואפשר למול לאחר זמן וא"א להחזיר נפש אחת מישראל לעולם" (סוף פ"א מהל' מילה). 132. לדי' המהר"ם שיק הנ"ל שהצריך להמתין לריפוי הפצע. 133. כן הסתפק בנה"ב (סי' כח) וכמו בחולי כל הגוף ועפ"י הנפסק בשו"ע (יו"ד רסב ב) וז"ל: "חולה אין מלין אותו עד שיבריא. וממתנינים לו מעת שנתרפא מחליו שבועה ימים מעת לעת, ואז מלין אותו. במה

[א]. המילה צריכה להיות בצער - כך צורת המצוה המקורית מסיני¹³⁷, או עפ"י הקבלה¹³⁸.

[ב]. "חדש אסור מן התורה"¹³⁹ - אין לשנות את צורת המצוה¹⁴⁰.

[ג]. חששות רפואיים - המילה בשעת השינה עלולה לגרום למחלה¹⁴¹, או שחומרי ההרדמה מזיקים¹⁴².

השלמת המילה

בריאותית בכבי התינוק וכמ"ש (בשער הבחינה פרק ה) וז"ל: ... שתעלה במחשבתך אל תחילת האדם ואל ראשית הוייתו, ואז תראה, כי חסד האלהים עליו המציאו ... וכאשר תתבונן בזה ותראה סימן הטובה והחכמה והיכולת בכל ... בענין בכייתו, כי הילד יש לו תועלת בה, כפי מה שאמרו חכמי הרופאים, כי במוחי הילדים ליחה, כשהיא נשאר על ענינה מחדשת עליהם חידושים רעים, והבכי מתוך הליחה היא ממוחיהם ויניצלו מרעת מאורעיה עכ"ל. וראה עוד מש"כ ע"ז בפרק יב סי' ג תשובה לו. 139. כמליצת החת"ס הידועה, כגון בשו"ת או"ח (ח"א סי' קמח) "ואני שונא חדשות, ומרגלא בפומי החדש אסור מן התורה בכל מקום", ושם (בסי' קפא) "וכך יפה לנו שלא להבעית את ישראל בחדשות שלא שערו אבותינו, ומלתי כבר אמורה החדש אסור מן התורה בכל מקום", וביו"ד (ח"ב סי' יט) "מנהג ישראל תורה היא, והכלל החדש אסור מן התורה בכל מקום והישן ומיושן משובח ממנו", ובקובץ תשובות (סימן נח) "החדש אסור מן התורה בכל מקום ובכל זמן, ובזמן הזה יותר ויותר", ועוד במקומות רבים. 140. דברי הגרשו"א זצ"ל - "אין רוצים לעשות שום שינוי במצוה גדולה זו אף שלכאורה ליכא שום חשש, בדליכא הכרח", הו"ד בשו"ת אג"מ (יו"ד ח"ד סי' מ), וכ"כ בשו"ת אמרי יושר (הנ"ל) ובשו"ת מערכי לב (סי' נג). 141. בספר כורת הברית (רסב ס"ק ח בשם מלחמות ארי) כתב וז"ל: "נוהרים המוהלים שלא למול התינוק בשעה שהוא ישן, שלא יבוא לידי נכפה ח"ו". והיינו מחלת הנפילה (אפילפסיה) ל"ע, עי' רש"י בשבת (סא א ד"ה נכפה) וז"ל: היינו חולי שאדם נופל מחמתו לארץ, ומכהו בראשו במוחו ומפילו. ועי' בהגה"מ (על הרמב"ם בפ"ד מהל' מאכלות אסורות אות ב), ט"ז יו"ד (סי' פד ס"ק כד) ופ"ש שם, שו"ת חת"ס (יו"ד סי' עו), ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק יג סי' לה) שהסיק שיש לו דין חולה שיש בו סכנה. אמנם הכוה"ב (בסי' רסא סוף ס"ק ד) כתב שאולי יש לחלק בין קטן לגדול או בין שינה טבעית להרדמה. 142. שו"ת אג"מ (הנ"ל) וז"ל: לא טוב כלל סמי התרדמה לתינוקות, ואף לא לגדולים, אך לגדולים נותנים סמי תרדמה מפני רצונם, שעדיפא להו עשיית התרדמה מהצער הגדול

הו"ד במנחת צבי ח"ב סי' כז), וכ"כ הגר"מ בראנדסדארפער זצ"ל (להנ"ל) וז"ל: ואפילו במילת קטן בן שנה ויותר כ"ז שאינו בר דעת להבחין כ"כ כמה שעושים לו, חלילה לשנות מאופן עשיית המילה המקובל לנו דור אחר דור עכ"ל. וכן נתפרסמו תשובות (שנשלחו להנ"ל) מהגר"ש וואזנר שליט"א, הגר"נ קרליץ שליט"א ולהבחל"ח מהגר"מ הלברשטאם זצ"ל והגר"מ ברנדסדורפר זצ"ל שכולם כתבו בחריפות כנגד 'מנהג' הרופאים - מוהלים' שמבצעים בכל מילה זריקת הרדמה מקומית, ראה עוד בהערה 142 להלן. 137. שיש בה צערא דינוקא. כ"כ בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קמ), ושו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קמו). ובשו"ת ארץ צבי (סי' נו) כתב וז"ל: רוצים לעשות המצוה בתוספת ויתרון הכשר כי היא המצוה הראשונה של התינוק ונכון לעשותה מן המוכרח על צד השלימות עכ"ל. ובשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ג יו"ד סי' קפח) הוסיף "כל רו לא אניס להו לחז"ל, ובודאי היו יכולים להמציא סם וכיו"ב לבטל הצער". 138. שו"ת ציץ אליעזר (ח"כ סי' עג) וז"ל: "בכי הנימול מיסורי המילה יש לו חשיבות גדולה ומקורם בכתבי הקבלה ותורת הרז", ועי' בהגהות ר"א גוטמאכר (בשבת קל א) על התפילה עם בכי התינוק שעולה בלי מונע. ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה יו"ד סי' רפט) כתב (בענין חיתוך ופריעה כאחד) וז"ל: ומה שטוענים כמה מוהלים שבזה הילד בוכה פחות, טענת הבל היא, שהרי איתא בסה"ק שבעת צעקת התינוק פותחים שערי רחמים, והוא זמן מסוגל לכל הצבור לתפלות ותחנונים, שהקב"ה לא מחריש לדמעות, ומי ביקש ממוהלים אלו להפסיד מזמן מסוגל זה, וקלקולם יותר מתקונם עכ"ל. אמנם בנשמ"א (יו"ד רס) הביא בשם הגר"י הלל שליט"א שאין שום מקור בזה"ק ובשאר ספרי הקבלה שצריך להיות צערא דינוקא, והוסיף שכתוב בזה"ק ובתיקו"ז שצער הלידה מכפר על עוון חוה, ובכ"ז עושים כל טעדיקי כדי למעט ככל האפשר את כאב הלידה ולא מצינו מי שפוצה פה ומצפצף עכ"ד. וכתב על נשמ"א שם שמש"כ בעוללות אפרים שיכוין כל אדם על צרותיו בעת בכי התינוק וכו' קשה לומר שזו סיבה מספקת כדי שלא למעט את צער התינוק. וראוי להזכיר כאן את דברי בעל חובות הלבבות שיש תועלת

הרדמה מקומית בתיקון המילה ובמקרים מיוחדים

מא. יש להקל לבצע הרדמה מקומית לצורך תיקון המילה¹⁴³, או כשיש בזה צורך מיוחד (כגון במילת מבוגר¹⁴⁴ או ילד שלא נימול בזמנו¹⁴⁵).

השלמת המילה

זה שפירסם פרופ' אברהם שטינברג, הוא כותב כך: במאזן כלל השיקולים הנני סבור כי יש להגביל את היתר ההרדמה רק לאמצעים שמבחינה רפואית ברור מעל לכל ספק שאין בהם כל סכנה כלל (כמו משחות עזרקאין ואמלה, סוכרוז או אקמול ... ולכן) יש להימנע ממתן זריקות לתוך האיבר עכ"ד (שנה בשנה תשס"א). לסיכום, זריקת ההרדמה הניתנת ע"י הרופאים - מוהלים' אינה אלא אחיות עיניים חסרת אחריות ומסוכנת, והיא נעשית כתעלול פרסומית ע"מ לפתות הורים תמימים ליפול ברשתם ומחמת סיבות 'מסחריות' גרידא. וראה עוד בפרק ח סעיף כ מש"כ בענין 'רופא - מוהל'. ואמנם יש מן המוהלים שמשתמשים באמצעים שונים להקלה על כאבי התינוק (ופשוט שיש להיוועץ ברופאים ולוודא שאין בזה כל נזק חלילה), כמו משחת עזרקאין (Ezracain), ספריי xylocain, או משחת אמלה (Emla Ointment), אמנם יעילותם פחותה במקצת מאשר זריקה (המשחות אינן מונעות לחלוטין את כאב המילה בשל ריבוי השכבות שבגיד), אך הם נעדרים סיבוכים, ובנשמת אברהם (יו"ד רס) הביא בשם הגרשו"א זצ"ל ויבלחט"א הגריש"א שאמרו לו שאם לא תהיה שום סכנה בשימוש במשחה היא מותר וגם חיוב להשתמש בה. כמו"כ הרופאים ממליצים על מתן סוכרוז במוצץ או תרופה נגד כאבים (כגון אקמול, החל משעתיים לפני המילה עד 24 שעות לאחר מכן). 143. כ"מ ממש"כ בשו"ת שבט הלוי (שם) "במקרה בלתי רגיל של חיתוך ופריעה אשר גורם צערא יתירה כדרך ניתוח בעלמא יש להקל", וכ"כ משו"ת ציץ אליעזר (שם) שאסר הרדמה בד"כ פרט ל"מקרים מיוחדים". ועוד נראה שאפילו למחמירים שלא לעשות הרדמה מקומית במילה מה"ת, מ"מ לענין תיקון מדרבנן - יש להקל, וכ"כ בדחזיקת העור מהעטרה שא"י מילה ממש. 144. כגון מי שמתו אחיו מחמת מילה, גר או מי שלא נימול בזמנו, כ"כ בשו"ת ארץ צבי (סי' נו), ובשו"ת יביע אומר (ח"ה יו"ד סי' כב). וע"ע בתשובות והנהגות (ח"א יו"ד סי' תקצ). 145. כ"כ בשו"ת מערכי לב (סי' נג) בענין ילד בן חמש שנים שמחמת חולשתו לא נימול עדיין. וכ"פ בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קמו). ולדעת רופאים יר"ש אין להזדקק לכך אלא מגיל ששה חדשים ואילך (הגריי שרעבי שליט"א בספר "זאת בריתי" עמ' 105).

שיהיה לו לחתוך בשרו בלא תרדמה. אבל לקטנים עושים כפי היותו עדיף להם לבריאותם ... שאין זה דבר טוב לרפואת האדם ... ולא מצד שיש איזה חששות בדין לקיום המצוה, ואף לא לסודות המצוה ... דעיקר דבר המצוה ואף הסודות ידועים לחכמי הדור עכ"ל. וכאן המקום להתייחס לתופעה הרווחת מאוד לאחרונה, ישנם 'רופאים - מוהלים' הנוהגים בכל מילה לבצע הרדמה מקומית ע"י הזרקת החומר לידוקאין לגיד (לבסיס האיבר, בהיקף מרכז האיבר או בבסיס הערלה). והנה, הרופאים חברי הועדה הממשלתית לבריתות (כנציגי משרד הבריאות, שבמקצועם משמשים ככירורגים בכירים ומנוסים) פירסמו מכתב שאין כל הצדקה רפואית לבצע הרדמה מקומית בהזרקה אצל תינוקות. לדבריהם, זריקת ההרדמה אינה יכולה למנוע את הכאב באופן מושלם (בשל העצבוב המורכב של הגיד, כמו"כ קיימים עצבים מסוימים בגיד אשר זריקת ההרדמה אינה חוסמת את שדריהם. מלבד זאת, ההשפעה פגה לאחר זמן קצר והכאבים נותרים לאחר המילה). לשם השגת הרדמה באזור הברית יש צורך במספר רב של דקירות מחט שהן מכאיבות באופן משמעותי יותר מכאב המילה עצמה (במקום הרגיש במיוחד לכאב). במקרים רבים, למרות ההזרקה, לא משיגים הרדמה מלאה, והכאב בעת המילה זהה לאלו שלא הורדמו כלל (האלחוש מועיל רק ב- 70% - 50% מהמקרים). מלבד זאת, מעבר לתופעות הלוואי, ישנו חשש לסיבוכים העלולים לסכן את התינוק, כגון שטפי דם, נמק של העור, חשש לאפשרות ספיגה של חומר ההרדמה עצמו במחזור הדם (עלול לגרום הפרעות בקצב הלב, ירידה בלחץ הדם, פרכוסים והפרעות בשמיעה), ובמקרים מסוימים, שלא ניתן לצפותם מראש עלול אף לגרום לסכנת חיים ח"ו. והגם שבמחקרים הרפואיים בארה"ב הומלץ על הרדמה בשעת המילה, יש להבדיל בין "ניתוח לכריתת הערלה" המבוצע ע"י רופאים (Infant Circumcision) לבין "ברית מילה" ע"י מוהלים, במקרה הראשון משתמשים בקלמפ המונע על האיבר זמן ממושך, אשר גורם לנמק הערלה ולכאבים חזקים וממושכים, וכל הפרוצדורה אורכת זמן רב (בממוצע כ-10 דקות), בהשוואה לברית רגילה (המבוצעת ע"י מוהל מנוסה וללא קלמפ) שנמשכת לכל היותר, מספר שניות ועצמת הכאב בודאי קטנה בהרבה מזו המתוארת במחקרים הנ"ל (ע"כ מתוך אזהרת משרד הבריאות). ובמאמר ארוך בנושא

הרדמה כללית

מב. הרדמה כללית לצורך המילה - יש בזה ג' שיטות בפוסקים:

[א]. לדעת רוב הפוסקים - הרדמה כללית אסורה¹⁴⁶.

[ב]. יש שחילקו שבגדול - אסור¹⁴⁷, ובקטן - לכתחילה יש להחמיר, ו"הרוצה להקל

יש לו על מי לסמוך"¹⁴⁸.

[ג]. יש שהתירו אף בגדול¹⁴⁹.

מעשה התיקון

ע"י מומחה

מג. תיקון המילה צריך להיעשות ע"י "אומן מובהק" המומחה ומנוסה בכך¹⁵⁰, ואפילו בתיקון שאין בו חיתוך¹⁵¹.

המל את בנו לשמונה ימים כאלו בנה מזבח והקריב בנו לעולה. מזב"ח ר"ת מילה זמנה ביום חית.

מנורת המאור (פרק ו)

השלמת המילה

נאמר כן הוא מחויב לכוין לשם מצוה, ואם הוא ישר אינו יכול לכוין לשם מצוה. ועי' להלן בשם החתם סופר, שהביא בשם הט"ז או"ח סי' שכח, שסיוע זה שמניח את עצמו למול חשוב מעשה, כמו בניקף שבזה שהוא מסייע למקיף חשוב מעשה עכ"ל. 148. כ"כ בשו"ת שרידי אש (שם) וז"ל: אם מפילים עליו תרדמה הרי הוא כאבן דומם ואין מקיימים ברית עם אבן, וכריתת הערלה תנינוק ישן בעיני הבריות כמעשה חבלה ולא כהכנסה לבריתו של א"א ... ומנהג ישראל תורה ואין לזלזל בה. וכ"ז אני אומר מצד הסברא, ולכן מי שרוצה להקל יש לו על מי לסמוך עכ"ל. 149. בשו"ת יביע אומר (הנ"ל) התיר גם לענין הנימול לשם גירות (וכ"ש בקטן ישראל). 150. לתיקון המילה נדרשת (מלבד ידיעת פרטי ההלכה) גם מיומנות מיוחדת וזהירות רבה כדי לא לפגוע בבשר העטרה וכדו'. והגם שבפרי יצחק (סי' כז ד"ה ולפי"ז יתבאר), כתב שרק בגדול המשוך יש סכנה, "אבל בקטן ... ליכא סכנה כלל כנודע בחוש והוא מעשים בכל יום" עכ"ל, נ"פ בכונתו שהיינו דוקא כשנעשה ע"י מומחה. 151. אלא גילוי העטרה ע"י דחיקת העור (כש"נראה מהול"), כ"כ בשו"ת צמח צדק (י"ד סי' רא). ועל המתקן לדעת את גבולות האפשרות של הפרדת העור, דאל"כ עלול ח"ו להזיק לעטרה עצמה או לגרום לדימום חמור ולסכנו, וכגון אם קורע את העור למטה (בצד הכיס), וק"ו כשצריך חיתוך.

146. לרוב הפוסקים הנ"ל שאסרו הרדמה מקומית במילה רגילה - ק"ו שיש לאסור הרדמה כללית. ועי' שו"ת להורות נתן (חי"ד סי' נו - נו) וספר תורת חיים וחסד (להרב רוט, עמ' תצ) בענין רופא שראה בשעת הניתוח (בהרדמה) שהחולה לא נימול, אם ימולו אז שלא מדעתו (בשעת הניתוח). ולכמה מהראשונים - מצוות יכול לכוין לשם מצוה, ולכמה מהראשונים - מצוות צריכות כוונה (עי' טוש"ע או"ח סי' ס' וסי' תקפט). כ"כ בשו"ת שרידי אש (ח"ב סי' סב). והגרדצ"ש שליט"א כתב לי ע"ז וז"ל: לא מובן המחמירים בגדול שיש בהרדמתו משום מצוות צריכות כונה והרי אין הוא עושה המצוה אלא המל וזהו חידוש לאמר שכיון שבגופו נעשית המילה הרי הוא צריך להרגיש בה, ולא מצינו בפוס' מי שאוסרים הרדמה מן הדין אלא שהסתייגו מכך (משלשת הטעמים המובאים בסעיף מ) ולכן בגדול או בתיקון אף מתיירים הרדמה כללית אם יש צורך בכך עכ"ד. ואמנם בשרידי אש (שם) תלה שאלה זו בנידון אם צריך שליחות במילה, ולדבריו א"ש וז"ל שם: בגדול שהוא מחויב למול את עצמו והוא מצוה שבגופו, והאחר שמל אותו אינו עושה שליחותו אלא עושה מצות עצמו, א"כ במה פקע חיוב הנימול עצמו, ונהי דלא קיים מצות חתיכת הערלה ע"י מילת האחר, אבל מצות המילה שיהא נימול ושיהי' על בשרו חותם ברית קודש לא פקע ממנו, ויש לומר שמצוה זו להיות נימול הוא מקיים על ידי זה שאומר לאחר שימול אותו וזהו נותן את עצמו למול. ואם

פרק י

סוגיות במילה

עיקרי השיטות, היסודות והדינים העולים

רוב הסוגיות והנושאים שבהם עוסק חיבורנו - כבר סוכמו בקצרה ונכללו בהקדמות לפרקים המתאימים. בפרק זה הובאו רק סיכומי הסוגיות שהקיפם חרג ממסגרת הרצאת ההלכות השוטפת, או כשהנושא אינו נחוץ באופן ישיר להבנת ההלכות למעשה. הפרק שלפנינו הינו מבוא נרחב לנושאים אלו ומיועד לסייע בהבנתם ביתר עיון והעמקה.

סימן א

ציצין המעכבין את המילה

הערות:

- א. לתיאור המציאות וביאור המונחים הנזכרים בסימן זה¹ - ראה בפרקים: פרק א סעי' ד - יא, פרק ד סעי' טז - יח, פרק ו סעיף א.
- ב. בכל מקום בפרק זה שזכרו ציצין מהערלה - נכלל בזה בד"כ גם ציצין מהפריעה (וכנפסק להלכה כדעת הראשונים שאף הם מעכבים את המילה, וכמשנ"ת בפרק ו סעיף ח, ושם סעי' מח - נא).
- ג. בסעיפים שלפנינו יתבאר שהפוסקים נחלקו בהגדרת ההלכתית של ה"עטרה", אם היא כל הבשר הגבוה שבראש הגיד (כשיטת ר"ה פ), או ה"חוט הסובב" בלבד. ומ"מ, בכל מקום שזכרה ה"עטרה" (בסתמא וללא פירוט מיוחד), הכוונה היא לבשר הגבוה כולו. במקרה של התייחסות ל"חוט הסובב" בלבד - הוא יוזכר כך במפורש.

א. הסוגיה בש"ס

המשנה: "אלו הן ציצין המעכבין את המילה בשר החופה את רוב העטרה" (שבת קלו א).

הגמ': "אמר ר' אבינא אמר ר' ירמיה בר אבא אמר רב בשר החופה את רוב גובהה של העטרה" (גמ' שם).

ב. נקודות הדיון בסוגיה

השיטות (העיקריות)² בפירוש הסוגיה - מתייחסות (בעיקר) לשלש נקודות יסודיות³:

[א]. ציון מקום ה"עטרה" והגדרת גבולותיה⁴.

השלמת המילה

אך לא הזכרנו משום שרוה"פ לא הביאום, וגם משום שתכליתו של פרק זה היא סיכום תמציתי של השיטות העיקריות בלבד. 3. על פרטי הדינים למעשה לכ"א מהשיטות דלהלן - ראה בהרחבה בפרק ו. 4. יצוין כי התייחסות ג' השיטות שלפנינו לתחומי העטרה -

1. כגון ציצין, החוט הסובב, ה"חריץ", העטרה (וחלקיה ובכלל זה - למטה מן העטרה, ראש העטרה, העטרה מלמטה או מלמעלה, גובה העטרה, שטח והיקפה). 2. קיימות שיטות נוספות בניד"ז (כגון שי' המהר"י בירב ושי' הש"ך עפ"י הבנת הבכור"ש),

[ב]. תיאור המציאות של הציץ המעכב המוזכר במשנה הנ"ל.

[ג]. תיאור הציץ שנוסף בגמ' שם.

סיכום ג' השיטות העיקריות

ג. שיטת ה"יד הקטנה"

"בן נראה דעת הראשונים והטור והשו"ע ברור ואמיתי בלי שום פקפוק. ואף שאפשר לדחוק את דברי הטור והשו"ע על כונת דרך ודעת רש"י ולרמוז בדבריהם את אשר לא נאמר ולא נכתב בלשונם כלום ממנה, אבל האמת עד לעצמו אשר זאת לא עלתה על ליבם. ומעתה הרי לפי דעתם שביארנו הרי ברור הדין כך הוא - ששני דברים מעכבים גבי מילה: האחד והוא הפשוט שא"צ לאמרה, והיינו אם נשארה עור החופה זאת העטרה כולה ברובה ממש ויהיה הרוב בענין שיהיה ... עכ"פ אם במשך החפיון הרי רוב השטחי של העטרה כולה היא מחופה - ודאי כאילו לא נימול כלל. והשנית והוא שיורי הציצין העולה וחופה ברוב גובהה ואף שכל רוחב הציץ הוא רק על כעובי החוט והרי במשך השטחי של העטרה כולה הוא

רק היותר מיעוט, מ"מ הרי"ז ג"כ מעכב גמור וכאילו לא נימול. וצריכין לומר הטעם - לפי שגבי העטרה הרי גובהה הוא ענין נראה וחשוב והלכך בחופה את רובה הוי כמו רוב העטרה כולה ... אבל כל שאר שיורי הציצין שאינם על שני הפנים האלה כולם אינם מעכבים. ולפי"ז ... נשאר ציץ דק כחוט החופה כל היקפה באיזה מקום ... הרי ס"ס צשא"מ הן. ומשום דלא נזכר לא במשנה ולא בתלמוד כלל שום עיכוב בענין ההיקף אם ברובה או בכלה ... כן הוא ברור ואמיתי דעת הראשונים האלה⁵ וכן דעת הטור והשו"ע ... אבל לא כן היא דעת רבינו המאור הגולה רש"י זללה"ה והיא הולכת על דרך וסוגיא אחרת כלל"⁶.

(יד הקטנה ה' מילה במנחת עני סק"ל)

שיטתו בנקודות העיקריות בסוגיה

[א]. הגדרת ה"עטרה" - כל הבשר הגבוה שבראש הגיד.

[ב]. הציץ שבמשנה - ערלה המכסה את רוב שטח העטרה⁷.

[ג]. הציץ שנוסף בגמ' - ציץ ערלה המכסה את רוב גובהה של העטרה⁸.

השלמת המילה

הדעות כולן ואף שאינו קובע הלכה כמותן, עכ"ל היד הקטנה. ומה שכתב שכן דעת הראשונים - ביאר שם שהסיק כן מסתימתם שהעתיקו הסוגיה כפשוטתה ולא פרשו בה כלום (ולא הזכירו כלל את העיכוב של רוב היקף) - ומוזה נראה לו דס"ל שרוב ההיקף אינו מעכב. 6. והוסיף שם וז"ל: וכן נראה דעת הר"ן על הרי"ף ... והחכם הספרדי שמביא הב"י. 7. בכל אופן שהוא - מלמעלה, מלמטה או מהצד, ואפילו כשמפורזת בכמה מקומות. ומה שכתב שזהו פירוש הציץ השנוי שבמשנה - היינו בהו"א ולולי ביאור הגמ' שבאה לפרש את המשנה וכדלהלן. 8. גם

הינה רק לענין גבול סיומה (הרחוק מהגוף - בראשה ליד הנקב), אמנם הם לא פירשו היכן היא התחלתה (בצד הקרוב לגוף). ויש מהאחרונים (שו"ת בנין ציון ח"א סי' פו) שהסתפק אם התחלתה היא רק מגובהה של החוט הסובב או אפילו מהחריץ שתחת העטרה (ולפי הצד השני, כלול בשטח זה גם המדרון שבשיפוע מהחריץ עד החוט). ראה הערה 19 להלן וביתר פירוט בפרק ו סעיף כ. 5. הרי"ף, הרא"ש, הרמב"ם, הטור והשו"ע. והגם שבעל השו"ע הביא בב"י את ד' החכם הספרדי (ולכאורה משמע שמסכים עימו), מ"מ לא פסק כמותו, ש"כן דרכו של הב"י בכל ספרו זה ... להביא

הדינים העולים לשיטה זו ישנם רק ב' אופנים של ציצין המעכבין: [א]. "רוב שטח" - ערלה המכסה את רוב שטח העטרה (הבשר הגבוה).

[ב]. "רוב גובה" - ציץ ערלה המכסה את רוב גובה העטרה.

מאידך - "רוב היקף" והיינו ציץ ערלה המכסה את רוב (ואפילו כל) היקף העטרה - אינו מעכב⁹.

הערה: בענין ד' השו"ע - ראה הערה¹⁰.

ד. שיטת החכם הספרדי - בב"י

"והנה בהיות ספרד על תילה נסתפק להם מה נקרא עטרה ... וראיתי קונטרס מחכם אחד שכתב אז על זה והכריע דעטרה לגבי מילה היא הבשר אשר בראש הגיד כולה ... ואית בה תרי גווני עיכובא - חד בשר החופה את רוב

הקיפה ... והשנית ... בשר החופה את רוב גובהה ... לכן הירא את דבר ה' חייב לעשות מה שעשו השלמים יראי אלוקים כפי מה שזכרם, שבדק באחד מבניו וראה שלא היה האבר שלו מגולה ... ומזה אחשוב שרבים שהם מהנמהלים צריכים הלקט בלי ספק". (ב"י סי' רסד)

"וראיתי מחלוקות גדולות בארץ ספרד קודם הגירוש (מהי העטרה) ... ומפני זה הפירוש חזרו כמה אנשים בספרד לימול". (ספר בית יעקב למהר"י בי רב¹¹)

שיטתו בנקודות העיקריות בסוגיה

[א]. הגדרת ה"עטרה" - כל הבשר הגבוה שבראש הגיד¹².

[ב]. הציץ שבמשנה - רצועת ערלה המכסה את רוב היקף העטרה¹³.

השלמת המילה

הזכיר רק רוב גובה, ולכן תמה על הט"ז והש"ך (בסי' רסד) שהבליעו את דברי החכם הספרדי בתוך ד' השו"ע עי"ש. אמנם הרבה אחרונים חלקו על היד הקטנה וכתבו שהראשונים הנ"ל ובכללם השו"ע - מסכימים לשיטה ב' דלהלן (החכם הספרדי), והיינו שגם רוב היקף מעכב (גם כשאנו רוב גובה או רוב שטח), ולדבריהם אפילו יתכן שהוא ק"ו מרוב גובה, וכ"מ בט"ז ובש"ך (שם) שהוסיפו זאת כפירוש בדברי השו"ע. 11. רבו של הב"י ומגולי ספרד בשנת רנ"ב. 12. ובזה מסכים לפי היד הקטנה הנ"ל. והנה, החכם הספרדי הוסיף שהשפה הסובבת את הבשר הגבוה היא "עיקר העטרה". ונחלקו הפוסקים בכיאר דבריו: היד הקטנה פי' שעיקר שם "עטרה" הוא החוט, ואגב החוט - גם הבשר שלמעלה ממנו נקרא עטרה, ואילו הבכור שור והכהו"ב (רסד כ) הבינו שלשי' החכם הספרדי כל הבשר שלמעלה קרוי עטרה. ועכ"פ מש"כ למעלה שלדברי החכם הספרדי ישנם ב' עיכובים, הוא דוקא לביאר הבכור שור בדבריו, ולא עפי"ד היד הקטנה. וע"ע באריכות בנחל הברית (באבי הנחל ח"א עמ' ז). 13. גם כשרוחבה משהו בלבד, ואפילו כשרוב שטח העטרה מגולה.

כשרוחבה של רצועה זו משהו בלבד, ואעפ"י שרוב שטח העטרה מגולה. והטעם לזה ש"גבהה הוא ענין נראה ונחשב ... והוי כמו רוב העטרה כולה". ולפירושו - הגמ' אינה מוסיפה הלכה אלא רק מבארת את המשנה (ודלא כב' השיטות האחרות דלהלן). וביאר היד הקטנה - שהיות ומפשטות המשנה כבר משמע רוב שטח העטרה, א"כ נתקשתה הגמ': א. הרי"ז פשיטא שגילוי העטרה ועכ"פ רובה נכלל במצוה. ב. וכן דוחק לפרש שהעיכוב שבמשנה הוא כשרוב השטח מכוסה שהרי מהלשון "ציצין" משמע שהם רק שיריים של הערלה. ומה"ט פירשה הגמ' (ר' אבינא) שכונת המשנה היא לרוב גובה ואעפ"י שרק מיעוט השטח מכוסה. 9. ופשוט שכ"ז באופן ששטחו של ציץ זה אינו גם רוב שטח העטרה, וגם אינו מכסה את רוב גובהה ואפילו למעלה מהחוט הסובב (באופן שהחוט כולו מגולה), כ"פ היד הקטנה להלכה. וכ"כ באות שלום (רסד ס"ק טז), וכ"כ שם בד' הרמב"ן, וכ"מ בחי' הר"ן שהזכיר את העיכוב של רוב גובה ולא הזכיר כלל את רוב היקף (כן דייק בסה"ב רסד במקור הלכה סק"ו). 10. היד הקטנה כתב שכן גם ד' השו"ע. והסכים לזה מהמר"ם שיק (בשו"ת יו"ד רמו), ומשום שהשו"ע

ממנה ע"ד שכתבתי, והוא מעכב המילה. ואע"ג שכתב הב"י שראה קונטרס מחכם א', ומשמע באותו קונטרס (לחכם הספרדי) דלא קרוי רוב גובהו כ"א עד רוב כל הבשר ... כבר ביארנו שאין דעת רש"י ותוס' והטור (אבהע"ז סי' ה) ורוב הפוסקים כן ... ואין לדחות דבריהם מפני בעל הקונטרס דלא נודע מי הוא, אפי' אם הם היו מקילים וכ"ש שהם מחמירים בשל תורה, כנ"ל פשוט".

(חידושי בכור שור לשבת קלז א)

"מצוה על המוהלים לעיין פי' דבר זה בשמלה חדשה דשמעתין (בבכור שור) עי"ש בסוף ספרו".

(החת"ס בחידושו לשבת קלז א)

שיטתו בנקודות העיקריות בסוגיה

[א]. הגדרת ה"עטרה" - ה"חוט הסובב"¹⁸ בלבד. בענין גבולות העטרה - ראה הערה¹⁹.

[ג]. הציץ שנוסף בגמ' - רצועת ערלה המכסה את רוב גובה העטרה¹⁴.

הדינים העולים לשיטה זו

ג' אופנים של ציציין המעכבין:

[א]. "רוב שטח" - ערלה המכסה את רוב שטח העטרה (הבשר הגבוה)¹⁵.

[ב]. "רוב גובה" - ציץ ערלה המכסה את רוב גובה העטרה¹⁶.

[ג]. "רוב היקף" - ציץ ערלה המכסה את רוב היקף העטרה¹⁷.

ה. שיטת הבכור שור

"אותו בשר הנמשך לסוף הגיד אינו נקרא עטרה ... שהחוט (בלבד, הוא) הנקרא עטרה ... ומזה אזהרה למוהלים המקילים בענין פריעת החוט מחמת חסרון ידיעה, וראוי לגלות עד שיהיה כל החוט סביב מגולה עד החריץ, כי בקל יכול להיות חופה רוב גובהה של עטרה במשהו

השלמת המילה

והנה, ברש"י בש"ס ישנן לשונות שונים בענין זה - עי' רש"י בשבת (קלג ב ד"ה ציציין, קלז א ד"ה עטרה), וביבמות (מו ב ד"ה עטרה, ע א ד"ה ואם, עה ב ד"ה לאכשורי). והאחרונים האריכו מאוד בביאור שי' רש"י (אם כוונתו לביאור הבכור שור). ובאות שלום (רסד ס"ק טז) כתב שהיות ולשונות רש"י סותרים זא"ז, אולי במק"א הוא ט"ס ואין להוכיח כלום. וע"ע בערוה"ש (רסד כא), שו"ת צ"צ (יו"ד סי' רב), שו"ת נפש חיה (סי' עג), שו"ת יהודה יעלה (יו"ד סי' רנה), שו"ת אבני' (יו"ד סי' שלה ושלז), לבושי מרדכי (מהדורות יו"ד סי' קיט), שו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' רמו), שו"ת עזרת ישראל (סי' צז), שו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' קטו), שו"ת שארית יהודה (סי' יד), אריה דבי עלאי (בקונטרס "אבני זכרון" סי' יד), קונטרס נוצר הברית (בסוף שו"ת פני לוי באות א), מנחת סולת (על המנ"ח במצוה ב), שו"ת מהרשד"ה (יו"ד סי' עה).¹⁹ בהגדרת גבולות ה"עטרה" - החוט הסובב" יש לדון: א. אם החוט הסובב כולל גם את המדרון שתחתיו (בצד הסמוך יותר לגוף, והיינו השיפוע

14. ולפי"ז באה הגמ' לפרש בכוונת המשנה שבדין ציציין המעכבין נכלל עיכוב נוסף, והיינו רוב גובה העטרה. 15. וזאת גם באופן שאין רוב גובה או רוב היקף מכוסים, כנלענ"ד. ומה שהמשנה והגמ' לא הוצרכה להשמיענו את "רוב שטח", הוא משום דלא גרע מדין "רוב" שבכל דיני התורה, וכע"ז כתב גם באבי הנחל (סי' א). 16. ולפי זה יש להחמיר גם בציץ שמכסה את רוב גובה העטרה מהנקב שבקצה הגיד כלפי הגוף, ואפילו כשאינו מכסה את החוט הסובב כלל. וכ"ז להבנת הבכור שור בשי' החכם הספרדי, אמנם לביאורו של היד הקטנה בשי' החכם הספרדי - אינו מעכב ככה"ג, שהרי העטרה (שלפירושו היא החוט הסובב בלבד) מגולה. 17. בכל מקום שהוא במשך גובהה, וכ"ז עפ"י פשוטות כונתו שכל הבשר הגבוה נקרא עטרה. ועי' בשו"ת ברכת חיים (סי' צ אות יח) ובאבי הנחל (סי' א בסוף אות ה). 18. נקראת גם ה"מדרגה" והיא השפה הגבוהה שבבסיס הבשר הגבוה, ומה שמשפיע משם נקרא כבר למטה מהעטרה. וכמו שכתב בטור (אבהע"ז סי' ה).

[ב]. הציץ שבמשנה - רצועת ערלה המכסה את רוב היקף החוט הסובב.²⁰

[ג]. הציץ שנוסף בגמ' - ציץ המכסה את רוב גובה החוט הסובב.²¹

סיכום הדינים העולים לשיטה זו
ג' אופנים של ציצין המעכבין:

[א]. "רוב שטח" - ערלה המכסה את רוב שטח החוט הסובב.²²

באופן שהחוט הסובב מגולה - ראה הערה.²³

[ב]. "רוב גובה" - ציץ ערלה צר וקצר המכסה את רוב גובה החוט הסובב.²⁴

[ג]. "רוב היקף" - ציץ ערלה המכסה את רוב היקף החוט.²⁵

השלמת המילה

הוסיף דין גובה כעיקוב בפנ"ע, או שלאחר דבריו של רבינא כבר לא משכח"ל רוב היקף בפ"ע משום שלפירושו ממילא נכלל בזה כבר רוב גובה. ודע עוד שמשלשון הבכור"ש משמע שרבינא החמיר רק מספק לפרש את המשנה כך, ואמנם בשו"ת בית שלמה (יר"ד ח"ב סי' קיז) צירף שי' זו לס"ס. 22. הגם שלשי' זו אין מקור מפורש מהסוגיה לדין "רוב שטח", מ"מ נלענ"ד דלהלכה הדין אמת שכן נ"פ מסברא. אמנם קצ"ע מדוע לא נזכר בגמ' להדיא. ונ"ל בפשטות משום שלא יצויר שרוב שטח החוט יהיה מכוסה באופן שרוב גובהו וגם רוב היקפו לא יהיו מכוסים. ועו"ל דאפי' את"ל דמשכחת לה כה"ג, מ"מ הרי"ז פשיטא דמעכב, דלא גרע מ'רוב' שבכל דיני התורה וכמ"ש לעיל בשי' החכם הספרדי (וכע"ז כתב באבי הנחל בס"א ד"ה וכשאני). 23. באופן שרוב שטח הבשר הגבוה מכוסה והחוט הגבוה מגולה, נחלקו האחרונים לשיטה זו אם צריך לתקנו: בתשובת שם שלמה (הר"ד באות שלום רסד ס"ק טז) כתב שלבכור"ש אי"ז מעכב (ולכן השיג עליו בראיות מהש"ס, עיי"ש). והאות שלום עצמו כתב (שם) שגם לבכור"ש יש לתקנו מדין ציצין שאינם מעכבים. אמנם בנחל הברית (סי' ט) האריך שבודאי גם לבכור"ש הרי"ז מעכב מעיקר דין מילה, ואפילו א"צ להגיע ל"דין ציצין" לענין זה, ועפ"י ד' הרמב"ן עה"ת (בראשית יז יד) שכתב וז"ל: אבל אמר "בשר ערלתכם", שתכרתו הבשר שהוא ערלה בכס, כלומר הבשר האוטם בכס, ואין בגוף בשר אוטם וכוסה אבר שיכרת הבשר ההוא וישאר בלא ערלה זולתי בשר החופה את העטרה שהזכירו חכמים עכ"ל, ראה גם בפרק יא בסוף סי' ג. אמנם לפי"ז יש להעיר שעדיין משכח"ל באופן שרוב שטח הבשר הגבוה מכוסה אך סמוך לראש הגיד ממש אין ערלה. 24. אפי' ברוחב משהו (וע"ז כתב הבכור"ש את ה"אזהרה למוהלים" הידועה, לעיל בתחילת סעיף ה). והגם שביד הקטנה דחה דבריו וטען של"ש במציאות זו "רוב גובה" שהרי כל שיעור גובהה הוא רק כחוט (וכן הקשה בבית יעקב

שמתחיל מעומק החריץ שתחת העטרה), שאף הוא בכלל העטרה, או רק את החוט הגבוה בלבד. ויש מהאחרונים (תשו' שם שלמה הו"ד באות שלום רסד ס"ק טז, וכן שו"ת נפש חיה סי' עג) שהכריעו לחומרא דמעומק החריץ כבר נכלל ב"חוט הסובב". ויש בזה נפ"מ גם לשי' הזה"ס שבב"י מהיכן להתחיל לחשב את גובה העטרה. וראה בפרק זה הערה 4 לעיל ולהלן הערה 24, וביתר פירוט בפרק ו סעיף כ. ב. בהגדרת גבול החוט מעברו השני (בצד הסמוך יותר לנקב) - נחלקו האחרונים אם (לשי' זו) המדרון המשפע מגובה החוט לכיוון ראש הגיד נכלל גם הוא בשטח העטרה: בשו"ת עזרת ישראל (סי' צז) כתב וז"ל: נלענ"ד דכמו דלמטה נקרא עטרה עד העומק של החריץ כל השיפוע, כן גם בצד השני שלצד ראש הגיד נחשב ג"כ כעין זה ההיקף שטח כזה כמו בצד שלצד הגוף, כן נחשב גם בצד השני כל זה הוא בכלל עטרה, ומזה מעכב רוב גובה עכ"ל. ובפשטות כונתו שגבול העטרה שם (לכיוון ראש הגיד) יהיה באותו מרחק שיש מהחוט עד החריץ, ואילו בשו"ת פני לוי (בקונטרס נוצר הברית אות א) כתב שמשלשון הבכור שור משמע שכשמתחיל לשפע לכיוון ראש הגיד נקרא כבר למעלה מהעטרה, ולדבריו העטרה נמשכת רק עד סיום החלק הגבוה שבחוט בלבד. 20. ואפילו כשרוב שטחו של הבשר הגבוה מגולה. ולשי' זו - פ"י הסוגיה הוא על דרך מש"כ בשיטת החכם הספרדי הנ"ל, והיינו שבמשנה נאמר דין "רוב היקף", ובגמ' נוסף ונתחדש דין "רוב גובה". ונמצא שהבכור שור לא חלק על החכם הספרדי אלא בהגדרת העטרה. בענין הנפ"מ בזה - ראה להלן בהערה 23 ובפרק ו (שם). 21. ובפשטות הגמ' באה לפרש בכוננת המשנה שא"צ שרוב היקף החוט יהיה מכוסה גם ברוב גובהו, אלא הם ב' עיכובים נפרדים, וגם ציץ המכסה את רוב גובה העטרה (היינו החוט הסובב) ואפילו במקום אחד בלבד מעכב. אמנם בנחל הברית (בס"א ה באבי הנחל) הביא מח' אחרונים בהבנת הבכור"ש אם אמנם הם ב' עיכובים ורבינא

סימן ד

הנולד מהול

א. הסוגיה בש"ס

"ת"ר ערלתו, ערלתו ודאי דוחה את השבת וכו' ולא נולד כשהוא מהול דוחה את השבת. שבת שמאי אומרים צריך להטיף ממנו דם ברית, ובית הלל אומרים אינו צריך. אמר רבי שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית, מפני שערלה כבושה היא" (גמ' שבת קלד - קלה).

ב. מדברי הראשונים

"נולד כשהוא מהול. כתב רבינו יצחק שא"צ להטיף ממנו דם ברית, ורב אלפס כתב שצריך, וכ"כ רבינו האי (גאון) 71 - הכי אסכימו רבנן קמאי שצריך להטיף ממנו דם ברית. ומיהו בנחת וצריכה מילתא למבדקה יפה יפה בידיים ובמראית עינים ולא בפרזלא (בברזל) דלא לעייק ליה. ואין מברכין על המילה אא"כ נראית לו ערלה כבושה. ורואין ונוהרין היאך מלין אותו וממתנין לו הרבה ואין חוששין ליום ח' שלא יביאوهו לידי סכנה" (טור יו"ד רסג, שו"ע רסג ד, רסה ג).

ג. ב' אופני נולד מהול

מלשון הטור (הנ"ל) נראה שיש ב' אופנים של נולד מהול 72:

[א]. אין נראית בו ערלה כלל - בזה נחלקו התנאים והאמוראים (בסוגיה הנ"ל במס' שבת).

[ב]. נראית בו ערלה כבושה - כתבו הפוסקים שבאופן זה דינו שונה וכדלהלן.

ד. ביאור המחלוקת ב"ערלה כבושה"

סוגיית הגמ' דנה באפשרות שיש על העטרה "ערלה כבושה", והיינו ערלה שלא מבחינים בה בבירור משום שדבוקה לעור 73 או משום "דקותה ואירוחה" 74. והנה, מהסוגיה משמע כי לו יצויר שהיתה וודאות שיש כאן ערלה כבושה - לכו"ע היה צריך לעשות הטפת דם ברית 75 ואפי' בשבת (אם היא ביום השמיני ללידה). ומאידך, אם היתה וודאות שאין ערלה כבושה - לכו"ע אין צורך בהטפת דם ברית כלל 76. ולפום ריהטא היה נראה ששורש המחלוקת הוא אם יש "ערלה כבושה" או לא, אמנם היות ודוחק לומר

השלמת המילה

הרשב"א. ובזכרון ברית לראשונים (לר"י הגורן) משמע שביאור הלשון "כבושה" היינו לחוצה ודבוקה וגם טמונה ונסתרת. 74. לשון המאירי (שבת קלא ובמגן אבות עמ' סא). 75. בירושלמי (פי"ט משבת ה"ב) מובאים דברי רב שדי"ז נלמד בדרשה מהפס' "המול ימול" (בראשית יז ג), ולכאורה נחלק בזה על הבבלי, שהרי אם הטפת דם ברית היא מחשש ערלה כבושה - א"צ לזה גזה"כ. 76. יש שהקשו מדוע הוצרכו לטעם של ערלה כבושה (כדי לחייב הטד"ב), תיפוק ליה מדין "דם ברית" שהינו חיוב בפנ"ע הנכלל

71. הו"ד בתשובות הגאונים (שערי צדק ח"ג שער ה סי' יג), והוסיף שם ח"ל: ועבדינן לענין הטפת דם ברית לחומר א ומצריכינן הטפה ולענין חילול שבת לחומר א' ולא מחללינן שבת, וכן הלכה עכ"ל. 72. המקור לדברי הטור הוא ברי"ף בסוגיה. וצ"ב בדעת השו"ע שהשמיט חלוקה זו וצירף את ב' ההלכות לאופן א', ואמנם בחכמ"א (קמט י) הביאו, ועי' בנחל הברית (ח"ב באבי הנחל עמ' קלב). 73. רש"י (בשבת קלה א ד"ה אנדרויגנוס) ח"ל: העור דבוק בבשר עכ"ל, או"ז (הל' מילה סי' צט בשם תשובת

ביאורי השיטות

לשיטת הסוברים שצריך הטפת דם ברית - צ"ב אם הטפת דם ברית שייכת ל"ערלה כבושה", ואם כן, כיצד היא מועילה ל"מול" את הערלה או לבטלה. בראשונים ובאחרונים כתבו בזה ביאורים שונים, וכדלהלן:

ו. ביאורי השיטה שצריך הטפת דם ברית מה"ת ואפילו בשבת

[א]. הערלה הכבושה הינה עור דק הדבוק לעטרה, והטפת דם הברית היא כעין קליפה, ועי"ז נחשב "שמלים אותו מעט"⁸¹. או שכך היה מקובל לחז"ל שע"י הטפת הדם מסתלקת הערלה הכבושה⁸².

[ב]. היות ובוודאות ישנה ערלה (כבושה), ונמצא שיש כאן חיוב מילה שא"א לקיימו (באופן הרגיל ע"י חיתוך), לכן עושים לפחות את שניתן לעשות, דהיינו הטפת דם ברית שהיא חלק ממצות מילה⁸³, והגם שחסרון הערלה

שנחלקו במציאות, נראה לבאר שהמציאות (המוסכמת) היא שישנו עור מסוים על העטרה, שאינו נראה כערלה גמורה וכו"ע ל"פ בזה, אלא נחלקו אם להלכה יש לדנו כ"ערלה" כיון שסו"ס מכסה את העטרה, או שהיות ולא ניכר להדיא בפנ"ע (משום שדבוק מאוד וכו"ל), הרי הוא נטפל לעטרה עצמה ונחשב כחלק ממנה. והשיטה האמצעית (שצריך הטפת דם ברית בחול אך לא בשבת) ס"ל שיש להסתפק בזה גופא ולכן נידון כספיקא דדינא.

ה. סיכום השיטות בסוגיה

מהסוגיות העוסקות בנולד מהול⁷⁷ נראה שיש בנידון זה ג' שיטות להלכה:

[א]. צריך הטפת דם ברית מהתורה ואפילו בשבת⁷⁸.

[ב]. בחול - יש להטיף דם ברית אך לא בשבת (וכך נפסק להלכה)⁷⁹.

[ג]. אין צריך הטפת דם ברית ואפילו בחול⁸⁰.

השלמת המילה

במצות המילה (כדאיתא בשבת קלד א ברש"י ד"ה לכרכי הים, ראה הערה 83 להלן), ועי' בכנה"ב (רסג ד בד"ה ראית). ולשיטת הרמב"ם (לביאור הגר"ח הלוי בכתבים אות פז) להלכה "ערלה כבושה" אינה נחשבת ל"ערלה", ומ"מ יש חיוב בפנ"ע של הטפת דם ברית, ואמנם מקורו אינו בטוגיא בשבת אלא ביבמות וכמבואר להלן. ⁷⁷ גמ' שבת (קלד - קלה) ויבמות (מו ב). ⁷⁸ שיטת ב"ש (אליבא דר"א הקפר בכרייתא שבת קלה א) וכדעת רב יוסף שם, ופסקו כרב יוסף משום שהכלל רב יוסף ורבה הלכה כרבה הוא במס' ב"ב בלבד, ואילו בשאר מקומות הלכה כרב יוסף. וע"ע ברייתא במס' גרים (פ"ב ה), ובעיטור (ח"ב שער ג מילה והלכותיה). ⁷⁹ כפרש"י שאליבא דבית שמאי שצריך להטיף, ממועט ד"ז משבת ואליבא דת"ק בכרייתא (בשבת שם), או אליבא דר"ש בן אלעזר ולכו"ע, או אליבא דר"א הקפר - לבי"ה, וכן דעת שמואל ורבה שם. וכן פסקו הגאונים (רב האי

גאון), הר"ח (הו"ד באו"ז ח"ב הל' מילה סי' צט), הר"ף, הרמב"ם (פ"א ממילה הי"א) טוש"ע (יו"ד רסג ד, רסו י), וכ"מ בירו' (הו"ד בביהגרא רסג ס"ק ו). וברא"ש כאן הוסיף ש"מנהג העולם" להטיף דם ברית. ⁸⁰ שי' ב"ה אליבא דת"ק וכן דעת רב בגמ' שם. וכשי' זו פסקו התוס' (שם בד"ה לא נחלקו) ובה"ג, שאילתות (שאלתא לז), הגמ"י (בהל' מילה שם בשם הרא"ם), ספר בשר על גבי גזלים (הו"ד באו"ז שם). ובאו"ז (שם) הקשה מדברי רב עצמו (בירו' שבת) שלמד דין הטפת דם ברית מהקרא ד"המול ימול", ואמנם באשכול (ח"ב) הביא דרשה זו מהירו' ולא הזכירה בשם רב. ⁸¹ המאירי (שבת קלה), וכ"מ בירו' (שם) שדרשו ד"ז מהפסוק "המול ימול" - מי שנימול כבר ימול שנית (כפי' קה"ע שם). ⁸² המנחת חינוך (מצוה רפב אות ד), והוסיף דאלת"ה מה מועילה ההטפה, אמנם לא ביאר הסברא בזה. ⁸³ עפ"י רש"י בשבת (קלד א) שדם ברית

אינו מסתלק עי"ז⁸⁴.

[ה]. הערלה הכבושה נטפלת לגוף ולכן אינו נקרא "ערל" מחמתה (ומשום כך אוכל בתרומה), ומ"מ שמה "ערלה" לענין הטפת דם ברית שחיובו להטיף דם מתוך "ערלה" דוקא. ועכ"פ אין בהטפת הדם 'קיום' של מצות מילה⁹⁰, ומשום כך אינה דוחה שבת⁹¹.

ז. ביאורי השיטה שצריך הטפת דם ברית אבל אינה דוחה שבת

[א]. הטפת דם ברית הינה רק מספק (חשש לערלה כבושה), ולכן אינה דוחה שבת⁸⁵.

[ב]. חיוב הטפת דם ברית (אפי' בחול) הוא רק מדרבנן, ולכן אינו דוחה שבת⁸⁶.

[ג]. חיוב הטפת דם ברית הוא מה"ת ונלמד מהפס' "המול ימול". אך היות ובפס' זה לא הוזכרה דחיית שבת - אין להטיף בשבת⁸⁷.

[ד]. אין כאן חשש ערלה (כבושה) משום שהעור שנכבש אין שמו "ערלה", ומ"מ יש חיוב בפנ"ע של הטפת דם ברית (שאינו קשור כלל לערלה), ולכן די בשריטה כל שהוא⁸⁸. ואינה דוחה שבת, משום שדחיית שבת לא נאמרה לענין מצות הטד"ב⁸⁹.

ה. ביאורי השיטה שא"צ הטפת דם ברית כלל

[א]. יש ספק אם לנולד מהול יש ערלה כבושה, והתורה מיצטה "ערלתו" - ודאי ולא ספק⁹².

[ב]. אין חשש כלל לערלה כבושה ונידון כמי שלא היתה לו ערלה מעולם⁹³.

[ג]. במציאות יש כאן ערלה, אך היות והיא כבושה - אין עליה שם "ערלה" כלל⁹⁴.

הערה: על אופנים מיוחדים של נולד מהול שדינם תלוי בהגדרת "ערלה" - ראה בפרק זה להלן (סי' ה אות יג).

השלמת המילה

ביבמות (מו ב) בדין גוי מהול הבא להתגייר שצריך הטפת דם ברית (אע"פ של"ש בו ערלה כבושה). ועפי"ז ביאר את הרמב"ם שפסק שנוולד מהול אוכל בתרומה (פ"ז מתרומות הי"א), ומאידך הצריך הטפת דם ברית (פ"א ממילה הי"א), וע"כ שהטפת דם ברית אינה משום חשש ערלה כבושה אלא מצוה בפ"ע להטיף דם ברית. וכע"ז כתב במשכנות יעקב (יור"ד סי' סג), וכ"מ מתשובת ר' שמשון ב"ר אברהם משנץ (הו"ד באו"ז ה' מילה סי' צט), וע"ע במנ"ח (מצוה ב). 89. כצ"ל בפשטות. 90. הקה"י (בשבת שם) בשי' הרמב"ם, וכע"ז בשיעורי הגר"ש (יבמות מז). 91. וכנ"ל בהערה 89. 92. סמ"ג (ענין כח בשם בה"ג, אך בבה"ג שלפנינו לא נמצא), תוס' (בשבת שם ד"ה לא נחלקו בשם הרשב"א), רא"ש (שם סי' ה בשמו), וע"ע בת"י השני בתוס' שם ובמהרש"א. 93. תוס' יבמות (מו ב ד"ה דר' יוסי בשם הבה"ג) וז"ל: וקטן שנוולד כשהוא מהול אין צריך להטיף וטעמא דקטן שלא היתה לו ערלה מעולם עכ"ל. וכ"כ הרא"ש (בשבת שם בשם ר"י). 94. או"ז (ח"ב ה' מילה סי' טז).

הוא מצוה ונלמד מהפס' "גם את בדם בריתך" (זכריה ט יא). וראה עוד בפרק א סעיף כו. 84. הקה"י (בשבת סי' מח), וכ"מ בזכרון ברית לראשונים (לר"ג הגוזר עמ' 120) שהביא כמקור לדי"ז את דברי רש"י הנ"ל. וע"ע בברית יהושע (בחי' לשבת קלה א). 85. כן דעת רב האי גאון והראשונים, הרמב"ם (פ"א ממילה הי"א) וטו"ש"ע (יור"ד רסו י). 86. קרן אורה (ביבמות שם בד' הרמב"ם). ובערוה"ש (רסג סעי' טז) כתב שהטפת דם הברית (כאן) היא "חומרא מדרבנן בעלמא", ועפי"ז מיישב את הסתירה ברמב"ם (להלן בהערה 88). וביש"ש (ביבמות פ"ח סי' ה) כתב שהטפת דם ברית היא מנהג הגאונים. 87. שו"ת משכנות יעקב (סי' סא בד' הרמב"ם). ועי' חזון יחזקאל (לתוספתא שם פט"ז) מש"כ בשם הגר"ח בד' הרמב"ם. 88. כ"מ ביבמות (עא א) שר"ע דרש מהפס' "תושב ושכיר לא יאכל בו" - לרבות נולד מהול, וכ"מ בירי' (פי"ט משבת ה"ב), ואם היה חשש ערלה לא היה צריך לזה גזה"כ. וכן ביאר הגר"ח הלוי (בכתבים אות פז הנ"ל בהערה 76) את שי' הרמב"ם וכתב שמקורו בגמ'

סימן ה

המושך ערלתו והמשוך

"וכאשר התבוננתי בדברי הראשונים בדין המשוך מוצאתי דברים שתומים וחתומים ... עיקר הדבר מגדול דנמשך ערלתו אין מצוי כלל, דמו ישלח ידו להפך ברית ומכ"ש ע"י חולי שאין מצוי כלל כנודע בחוש. ולפי"ז נחא שפיר דהרי"ף והרא"ש דדרכם לכתוב רק הדינים המוציאים ושכחים ולכן השמיטו לגמרי כל הסוגיא דמשוך דאין להם עסק בו⁹⁵ ... רבותינו בעלי השו"ע העלו על שולחנם רק הדינים המוציאים ושכחים הנהוגים למועשה לכן השמיטו כל דין המשוך".

(שו"ת פרי יצחק ח"א סי' כז)

א. הסוגיות בש"ס

[א]. "ת"ר כי דבר ה' בזה ומצותו הפר הכרת תכרת ... ואת מצותו הפר - זה המפר ברית בשר⁹⁶. הכרת תכרת, הכרת בעולם הזה, תכרת לעולם הבא. מכאן אמר רבי אלעזר המודעי ... והמפר בריתו של אברהם אבינו ... אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא" (סנהדרין צט א).

"אלו שאין להן חלק לעולם הבא כו' ... והמיפר ברית ... זה שהוא מושך לו ערלה" (ירושלמי סנהדרין פ"י ה"א).

[ב]. "תניא רבי אומר על כל עבירות שכתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר, חוץ ...

ומפר ברית בבשר, שאם עשה תשובה יום הכפורים מכפר, ואם לאו אין יום הכפורים מכפר. מאי טעמא דרבי דתניא ... ואת מצותו הפר זה המפר ברית בבשר, הכרת לפני יוה"כ, תכרת לאחר יוה"כ. יכול אפילו עשה תשובה ת"ל עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה. ורבנן, הכרת בעולם הזה, תכרת לעולם הבא. עונה בה שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרקת" (שבועות יג א).

[ג]. "א"ר הונא דבר תורה משוך אוכל בתרומה, ומדבריהם גזרו עליו מפני שנראה כערל⁹⁷. מיתבי משוך צריך שימול מדרבנן ... קטעי בסיפא ר' יהודה אומר לא ימול מפני שסכנה היא לו,

השלמת המילה

רש"י שמדובר כשלא מל כלל, וכן ש"י התוס' להדיא (ביבמות עב א ד"ה ומדבריהם). וכ"ז דלא כהרמב"ם (פ"ג מהל' תשובה ה"ו ופ"ג מהל' מילה ה"ח) שמפרש שמדובר במושך ערלתו כדי לכסות המילה ועושה כן לבזות המצוה. וכ"כ בפיהמ"ש (על המשנה באבות פ"ג יא). והנה, בירושלמי (הנ"ל בר"פ חלק) מבואר להדיא שקאי על מושך ערלתו, ויתכן שזה המקור לרמב"ם. 97. בשפ"א (בחידושי למס' שבת קלג ב) הקשה לשי' רש"י שהמל בחול חוזר גם על ציצית שאין מעכבין את

95. ועוד הוסיף שם וז"ל: והרמב"ם ז"ל שהעלה על ספרו כל דיני התורה דאורייתא ודרבנן, לכך כתב גם דין המשוך בהל' תרומות. אלא דמ"מ משום דמשוך אין מצוי, לכן לא כתב דין המשוך שצריך למול בהל' מילה כ"א בהל' תרומות לענין שאוכל בתרומה דדין תרומה ג"כ אינו נוהג עכ"ל. וראה בסי' זה להלן (בסעיף ז) ביאורים נוספים של האחרונים בענין זה. 96. יצוין שברש"י שם (ד"ה ברית בשר) כתב וז"ל: מילה. וברשב"ץ (במגן אבות פ"ג מי"א) ביאר בדי

דרשינן וביום ומר סבר לא דרשינן
וביום” (יבמות עב).

[ד]. “המושך והנולד מהול ... לא יאכלו
בתרומה. רבי זריקן רבי ינאי בי רבי
ישמעאל בשם רבי יוחנן משום קנס. רבי
ירמיה רבי שמואל בר רב יצחק בשם רב
גזירה גזרו. מה נפק מן ביניהון משך לו
אחר ערלה או שנמשכה מאליה, אין
תימר קנס אין כאן קנס, אין תימר גזירה
גזרו אפילו כן גזירה גזרו”⁹⁸
(ירושלמי יבמות פ”ח ה”א).

ג. המציאות

המושך ערלתו⁹⁹ או המושך הוא כשנימול
כדין ולאח”ז נמשכה ערלתו באחד
האופנים הבאים¹⁰⁰:
[א]. משכה לעצמו בידיים¹⁰¹.

אמרו לו והלא הרבה מלו בימי בן
כוזיבא והולידו בנים ובנות, שנאמר
המול ימול אפי' מאה פעמים, ואומר את
בריתי הפר לרבות את המושך ... הוא
סבר מדקא נסיב לה הש”ס קרא
דאורייתא היא, ולא היא מדרבנן וקרא
אסמכתא בעלמא ... מיתיבי ... משוך
ונולד כשהוא מהול הרי אלו אוכלים ...
תיובתא דרב הונא תיובתא ... לימא
כתנאי משוך ... וקטן שעבר זמנו ... אינן
נימולין אלא ביום. רבי אלעזר בר'
שמעון אומר בזמנו אין נימולין אלא
ביום, שלא בזמנו נימולין ביום ובלילה.
מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר משוך
דאורייתא, ומר סבר משוך דרבנן,
ותסברא ... אלא דכולי עלמא משוך
דרבנן ... והכא בהא קמיפלגי מר סבר

השלמת המילה

א”ש דמיירי הכא דנימול כה”ג ואח”כ משך את ערלתו
ממש. אמנם לשי’ החכמ”א וסיעתו דס”ל דבכה”ג הוי
ערל ולא משכחת לה מהול מה”ת א”כ חתך כל
הערלה - א”כ תו ל”ש בו מציאות של ערלתו, וע”כ
צ”ל שנקרא ע”ש מציאותו כעת, והיינו משום שעור זה
מכסה העטרה כמו הערלה בטבע, והגם שא”ז הערלה
האמיתית. 100. על ביאורי האחרונים בחילוקי
הדינים להלכה בין משוך למסורבל - ראה להלן (באות
כ). 101. גמ’ סנהדרין (מד א) “עכן משוך בערלתו
היה”. ופירש רש”י “משך את עור אמתו תמיד עד
שנשתרבה, וכיסתה את ראש הגיד כדי שלא יראה
מהול”. ועיי”ש (סנהדרין לח ב) “אדם הראשון ...
מושך בערלתו היה, כתיב הכא והמה כאדם עברו ברית
וכתיב התם את בריתי הפר”. ובמהרש”א (בחיודשי
אגדות שם) כתב וז”ל: לא מצינו שנצטוה אדם על
המילה אלא שהיה נולד מהול כדאי’ במדרשות והיה
מושך ערלתו אח”כ וק”ל. ובערוך לנר (שם) כתב וז”ל:
אף שלא נצטוה עדיין על המילה, דמ”מ דבר מכוער
הוא ... ועוד דהאי דרשה דאת בריתי הפר בלא”ה לאו
דאורייתא היא דמשוך הוא רק דרבנן עכ”ל. ועיינן מה
שכתבו התוס’ ביבמות (עא א ד”ה והני מולין) ובתורת
חיים שם.

המילה (וכ”פ בטור יו”ד סי’ רסד), יש לעיין למה יהי
רשאי לאכול בתרומה אם נשאר ציצין שאין מעכבין
כיון דמדרבנן אכתי צריך לגמור המילה, ובמשנה (שבת
קלז) מפורש דדוקא בציצין המעכבין אינו רשאי לאכול
בתרומה. ואמנם למסקנת הגמ’ (ביבמות עב) דמשוך
מותר לאכול בתרומה אע”ג דמדרבנן צריך למול
(לראשונים שפסקו כן) - א”ש. אבל מ”מ קשה אליבא
דר’ הונא שם דס”ל דמשוך אסור בתרומה. ותירץ
השפ”א דציצין שאין מעכבין שאני, שאינו חייב אלא
משום ואנוהו כמ”ש הב”ח (ביו”ד שם) שאינו אלא
לכתחילה ולא לעכב (כמ”ש התוס’ בסוכה כט ב).
ולשיטת רש”י שם שגם ואנוהו מעכב י”ל שמשוך
חמור יותר כיון דחיובא דידי’ אית לי’ אסמכתא מיוחדת
בקרא מדכתיב את בריתי הפר עי”ש. 98. אם הוא
משום גזירה אטו ערל - ייאסר בתרומה אפי’ נמשך
מאליו או באונס, אבל אם הוא משום קנס - יש לקנסו
רק אם משכה ברצונו. 99. הלשון ערלתו נזכר
בחז”ל ובראשונים. ולכאורה צל”ע בלשון זו שהרי
היות וכבר נימול פ”א כדין - הרי כבר אין לו ערלה
והעור שנמשך הוא עור הגיד, ובשלמא לשי’ הד”ח
דס”ל שגם אם לא חתך כל הערלה אלא השאיר חלק
ממנה וגילה העטרה ע”י הפריעה - חשיב מהול מה”ת,

[ב]. אחרים משכזה לו באונס¹⁰².

[ג]. נמשכה מאליה¹⁰³.

המושך ערלתו

ג. חיובו בכרת וחלקו לעוה"ב

נחלקו בזה הראשונים: לשי' הרמב"ם והטור - חייב כרת ואין לו חלק לעוה"ב¹⁰⁴. מאידך לשי' התוס' - אינו חייב כרת¹⁰⁵.

ד. אם איסורו מה"ת

יש מהאחרונים שכתבו שלדעת הרמב"ם (הנ"ל) - המושך עבר איסור מה"ת¹⁰⁶. אמנם בשיטת התוס' נראה שהוא איסור מדרבנן¹⁰⁷.

ה. ביאור מחלוקת הראשונים

יש שביארו שהתוס' סברו שמצות מילה מהתורה היא רק מעשה המילה, והיות וכבר נימול פ"א, הרי נתקיימה מצותו ושוב אינה מתבטלת (הגם שמשך ערלתו, ומ"מ יש בזה איסור דרבנן שנראה כערל). אבל לד' הרמב"ם, בכלל מצות מילה ישנו חיוב להמשיך להיות מהול כל חייו ולכן המושך ערלתו כאילו ביטל מצות מילה¹⁰⁸. יש מהאחרונים שכתב שהמקור לחיוב זה הוא מהפס' "והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם"¹⁰⁹.

ו. הסתירה ברמב"ם

הרמב"ם בהל' תרומות (פ"ז ה"י) פסק וז"ל: "משוך מותר לאכול בתרומה

השלמת המילה

הבן נימול ... אלא כל הני עיקר מצותם אינה העשייה, אלא שצריכה המילה להיות תחומה בבשרו, שאל"כ הא דאמרינן במנחות (מג ב) כיון שזוכר דוד במילה נתיישרה דעתו ואמר עליה שירה, ולמה שמח במילה יותר מראשו וזרועו שקיים בהם מצות תפילין וכו' עכת"ד. ובפרי יצחק (בכ"ב ס"ו ל' במכתבו לבעל הבית הלוי) כיוון לזה מדעתו. והמהראנ"ח (בדרשותיו בפרשת וארא, הו"ד במל"מ פ"י מהל' מלכים ה"ז) ביאר שהמקור לרמב"ם הוא משום שעבר על מצות מילה וסברתו היא ש"מי שהוא מצווה על המילה - מצווה נמי שלא ימשוך ערלתו", וראה להלן בהערה 110 קושיית המל"מ ע"ז. 109. כ"כ הנצי"ב בהעמק דבר (בראשית יז יג) וז"ל: "עוד הזהירו שיהי הברית קיים ולא למשוך את הערלה", והוסיף שם בהרחב דבר וז"ל: והא דאי' ביבמות דמשוך הוא מדרבנן היינו לאיסור אכילת תרומה וקדשים. וגם א"צ למול עוד הפעם ... אבל ודאי אסור למשוך מה"ת מהאי קרא ... והנה כבר נתקשה בהגמ"י הל' מילה על שתי ברכות שמברכין על המילה ולהכניסו. ונראה שהוא על שני מ"ע, תחלה מברך המוהל על מעשה החיתוך, ואחר שחתך מברך האב להכניסו שהרי בידו למשוך ערלת בנו והזוהר ע"ז במ"ע שמברכין עליה ... ועפ"י דברינו מתיישב ג"כ שיטת הרמב"ם דבאין אב אין מברכין כלל להכניסו, משום דמסתמא אינו ביד ב"ד למשוך הערלה עכ"ל שם.

102. ע"י ביבמות (עב א) שבימי בן כוזיבא משכום באונס. ובמהרש"ל שם פ"י שהעובדי כוכבים משכו ערלתן של בני ישראל באונס, וכשגברה ידו ונצחום חזרו ומלו בימיו. 103. במאירי (ביבמות שם) כתב וז"ל: "אחר שנימול גדל בשר ערלתו ונמשך עד שכסתה העטרה אלא שאינה נדבקת בה", וי"א שגם ע"י חולי (כמו דלקת וכיו"ב), וכ"כ בחידושי הריטב"א ובנימוקי (שם). 104. כ"פ הרמב"ם (בפ"ג מהל' תשובה ה"ו ובפ"ג מהל' מילה ה"ח), והטור (ביו"ד סי' רס), ועפ"י הגמ' בסנהדרין (צט א) והירושלמי (שם פ"י ה"א). 105. כ"כ התוס' (יבמות עב א ד"ה ומדבריהם), ומש"כ בגמ' שמשוך בכרת היינו כשלא מל כלל. ומסתבר שגם רש"י סובר כן. 106. כ"מ מכמה מביאורי האחרונים שהו"ד להלן (באות כ), ושם צוין גם המקור לזה. 107. התוס' ביבמות (עב א ד"ה ומדבריהם) כתבו שהגם שהגמ' בסנהדרין (דף מד א) למדה מפס' שעכן היה משוך בערלתו, אין זה אלא אסמכתא בעלמא. והוסיפו שמש"כ הגמ' (בשבועות יג א) שמשוך ערלה בכרת - היינו כשלא מל כלל, ועי"ש בערוך לנר. ויתכן שזו גם דעת רש"י שהרי גם הוא פ"י כן בענין המפיר ברית בשר (סנהדרין צט א ד"ה ברית בשר). 108. וכדברי המהר"ח אור זרוע הידועים (בשור"ת סי' יא) שעיקר מצות מילה היא התוצאה והמצב שיהא מהול וז"ל: ובענין המילה, נראה שאין האב חייב למול בנו בידי, אלא רק להתעסק שיהיה

מילה סוגיות; המושך ערלתו והמושך שלמה

זאת בידיים¹¹¹ ולכן נידון ככופר בבריתו של א"א ומחויב כרת¹¹².

[ב]. יש שכתב לחלק, לענין מצות מילה - המושך עבר על איסור מה"ת, אבל לענין אכילת תרומה - אסור רק מדרבנן¹¹³.

[ג]. יש שביאר שמצד דיני מילה - המושך הינו ערל רק מדרבנן, ואילו חיוב הכרת הינו על ביזוי המצוה¹¹⁴.

ה. כפרת המושך ערלתו

נחלקן התנאים (שבועות יג א) כיצד היא כפרתו של המושך ערלתו: לרבי - אם עשה תשובה יוה"כ מכפר, ולחכמים - רק המיתה מכפרת (לאחר התשובה). מהרמב"ם משמע שהלכה כדברי חכמים¹¹⁵.

אכילת תרומה

ט. דין המושך ערלתו באכילת תרומה בסוגית הגמ' הנ"ל (ביבמות עב) מובאים דברי ר' הונא שחכמים גזרו על המושך שלא יאכל בתרומה. והנה, ישנם שתי

ואע"פ שנראה כערל, ומד"ס שימול פעם שנייה עד שיראה מהול". ואילו בהל' תשובה (פ"ג ה"ו) פסק וז"ל: "ואלו הן שאין להן חלק לעולם הבא אלא נכרתים ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים ... והמושך ערלתו", וכ"פ בהל' מילה (פ"ג ה"ח) וז"ל: "כל המפר בריתו של א"א והניח ערלתו או משכה אע"פ שיש בו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב" עכ"ל. והקשו האחרונים שלשיטתו שחיובו של המושך במילה הוא רק מד"ס - איך יתכן שמחויב כרת¹¹⁰.

ז. ביאור שיטת הרמב"ם

בביאור וישוב שיטת הרמב"ם מצאנו ג' דרכים:

[א]. יש שחילק בין מושך למושך ערלתו, במשך מדובר שנימול כראוי ומחמת שהשמין, נמשך העור וכיסה את העטרה עד שאינו ניכר שהוא מהול, וכיון שנעשה כן מאליו, חיובו הוא רק מדרבנן. מאידך המושך, עשה פעולה

השלמת המילה

דבר ס"פ לך לך). וע"ע שו"ת יבי"ע (ח"ה יו"ד סי' כב) וברית יהושע (סי' א אות ל). 114. שיירי הקרבן (לבעל קרבן העדה בירושלמי בתחילת פ"י דסנהדרין), וכן משמע מלשונו של רבינו יונה בפירושו לאבות (פ"ג משנה יא על מש"כ שם "והמפר בריתו של אברהם אבינו") וז"ל: ונראה כערל כמי שעושה להכעיס כדי להבזות מצוות עכ"ל. 115. בהלכות תשובה (פ"ג הל' יד) וז"ל: במה דברים אמורים שכל אחד מאלו אין לו חלק לעוה"ב כשמת בלא תשובה, אבל אם שב מרשעו ומת והוא בעל תשובה - הרי זה מבני העולם הבא שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, אפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב - יש לו חלק לעולם הבא עכ"ל.

110. וכלשון הגמ' "אטו כרת דרבנן מי איכא" (גיטין נה ב). והמל"מ (בפ"י מהל' מלכים ה"ז) האריך להקשות על המהראנ"ח שביאר שהמושך עבר על מצות מילה (הו"ד לעיל בהערה 108) ובתו"ד כתב וז"ל: הרי המושך שצריך לחזור ולימול אינו אלא מדרבנן ... וא"כ קשה על הרב דהיכי קאמר דבמילה נמי איכא שב ואל תעשה דהיינו שלא ימושך ערלתו עכ"ל. ועי' במעשה רוקח (פ"ג מה' תשובה ה"ו) שנדחק לומר שגם הרמב"ם ס"ל כתוס' ביבמות הנ"ל דהוי מדבריהם. 111. וכפרש"י הנ"ל (בסנהדרין מד א בענין עקן). 112. שו"ת בן יהודה (סי' ז), וכ"כ האדר"ת (בהגהות בני בנימין פ"ג מהל' מילה). 113. הנצי"ב (הנ"ל בהעמק

סברות המחלוקת הם - אם איסור אכילתו של המושך בתרומה היא משום גזירה או משום קנס. למ"ד משום גזירה אסור גם כשנמשכה מאליה או באונס, ולמ"ד משום קנס, לא קנסוהו.

הגדרת "ערלה" מהתורה

יא. המשוך אינו ערל מה"ת

מהתורה - המשוך (והמושך ערלתו) אינו נחשב לערל ודינו כמי שנימול כדין ואח"כ נתכסתה העטרה¹²².

יב. הטעם שהמשוך אינו ערל (חקירה)

בהגדרת "ערלה")

י"ח בטעם הדין שהמשוך והמסורבל בכשר (שמעיקרא נימולו כדין ואח"כ

גירסאות בגמ'¹¹⁶, והנפ"מ ביניהם היא האם למסקנא יש סייעתא לדברי ר' הונא או שאדרבא דבריו מוקשים ונדחים מההלכה. גם ההלכה למעשה (אם המשוך נאסר בתרומה) תלויה בנידון זה. ונחלקו בזה הראשונים: לשי' רש"י¹¹⁷ - המימרא של ר' הונא נפסקה להלכה וממילא המשוך נאסר בתרומה¹¹⁸. אמנם הרמב"ם פסק וז"ל: משוך מותר לאכול בתרומה ואע"פ שנראה כערל¹¹⁹. לענין קרבן פסח - ראה הערה¹²⁰.

י. נמשכה ערלתו - לענין תרומה

נחלקו האמוראים בירושלמי¹²¹, אם גזירת חכמים שלא יאכל בתרומה היא גם באופן שערלתו נמשכה מאליה או באונס.

השלמת המילה

120. בהעמק דבר (שמות פרק יב פס' מד) כתב וז"ל: ומלתה אותו אז - תיבת אז מיותר. ובא ללמד על הא דתניא במכילתא להביא את שנתקיימה בו מצות מילה אפילו שעה אחת, אפילו חזר הבשר וחפה העטרה אינו מעכו בו מלאכול הפסח. והפי' שמשוך אינו צריך למול מה"ת עוד. כדאיתא פ' הערל (עב). ולא שרשאי למשוך את הערלה ח"ו אלא שאם נמשך רשאי לאכול הפסח שאינו נקרא בשם ערל עוד ... וה"ה בישראל רשע אלא אורחא דמילתא דעבד מל בע"כ. לא מיבעי לרשב"א (ביבמות דמ"ח) דעבד איש אתה מל בע"כ. ואפילו לרבנן דא"א לגיירו בע"כ עד שיאמר רוצה אני מכ"מ עלול הוא שיחזור בו ואח"כ ימשוך עצמו עכ"ל. 121. יבמות (פ"ח ה"א שהובא לעיל בסעיף א). ופשוט שכ"ז אליבא דהסוברים שחכמים גזרו שהמשוך לא יאכל בתרומה. 122. כן משמע בפשטות מהגמ' ביבמות (עב א) שמה"ת אינו עובר על מצות מילה וחיוב תיקונו הוא רק מדרבנן (ולענין זה דינו כבעל בשר) וכמ"ש שם בתוס' (ד"ה ומדבריהם). ואפילו לשי' הרמב"ם הנ"ל שמחוייב כרת, הרי גם הוא פסק (בפ"ז מהל' תרומות ה"י) שחיוב תיקונו הוא רק מד"ס. והנה, לביאור א' הנ"ל (בסעיף ז) שכתבנו בשי' הרמב"ם, יתכן שהמושך חמור יותר ומחוייב בתיקון מה"ת (ורק המשוך הינו מדרבנן, אך לכאורה אי"ז מוכרח דהגם שהמושך עבר על איסור מה"ת, יתכן שחיובו בתיקון הוא רק מדרבנן וכמו שנבאר כאן לפי הביאור השני).

116. כמבואר ברש"י ובתוס' שם. 117. ביבמות (שם עב א ד"ה קתני מיהת) שכתב וז"ל: וזו שמעתי והיא נראית עיקר, ועי"ש בתורה מיתיבי. 118. וכ"מ מהרשב"א (שם), והמאירי (בבית הבחירה שם). 119. הל' תרומות (פ"ז ה"י), וכן ד' הריטב"א (בחידישו ליבמות שם). והנה, הרב"ז והכס"מ (על הרמב"ם שם) ביארו שהרמב"ם פסק כגירסתנו שהמימרא של רב הונא נדחית, ולכן המשוך מותר בתרומה (ועי' במל"מ שם ש"מ מהירושלמי דפירקין נראה כגירסא שמסייעת לרב הונא וע"ע באו"ש שם). ובערוך לנר (ביבמות שם) מצאתי דבר חידוש וז"ל: לפענ"ד י"ל דגם הרמב"ם פסק כרב הונא, דאם הך דינא שכתב הרמב"ם שצריך למול אינו מחמת תרומה אלא שלא יהי' נראה ערל, יקשה איך כתבו הרמב"ם בהל' תרומות ה"ל למיכתב דין זה בהל' מילה ושם לא הזכיר הרמב"ם הך דינא דמשוך כלל, לכן נ"ל דהרמב"ם ה"ק, משום דלפני דין דמשוך הביא דערל אינו אוכל בתרומה מן התורה, ועל זה כתב דמשוך אין לו דין ערל ואוכל בתרומה, פ"י מן התורה אבל מד"ס צריך למול כדי לאכול בתרומה, וא"כ פסק כרב הונא ... ונקט הרמב"ם לפ"ז כלשון רב הונא דבר תורה וכי' ומדבריהם גזרו עליו עכ"ל. והגם שמשאר הנו"כ לא משמע כן וכמו שציין הערו"ג בעצמו, מ"מ גם המנח"ח (במצוה רפב) והערוה"ש בזרעים (הל' תרומות סי' עד סעיף ז) כתבו כדבריו.

שנתחדש על העטרה לאח"ז נקרא ערלה (ואין חילוק אם הוא בתולדה או שנמשך), אבל הגמ' סוברת שא"צ לזה פס', דמהיכי תיתי לרבנות שהרי אי"ז ערלה בתולדה (ואדרבא - בהו"א צריך פס' כדי לרבנות).

יג. אופנים שדינם תלוי בהגדרת "ערלה" [א]. נולד מהול שנמשך - כתב הט"ז (בסי' רסד ס"ק ט) וז"ל: ומסתפקא לי דאם נולד מהול והטיפו ממנו דם ברית, ואח"כ מכח שמנו נתרבה ונמשך העור למעלה ולא נראה כל העטרה אפי' אחר הקישוי. מי נימא שצריך לחתוך העור באיזמל ולתקנו כראוי, דכאן אין שייך לומר שכבר היה נימול כראוי מן התורה, דבאותה שעה לא היה לו ערלה כלל ... דלא אכפת לן במה שלא היה ראוי לימול בשעתו, דמ"מ החיוב בא עליו אח"כ אפילו מן התורה, א"ד דשאני הכא דמן התורה אין חיוב רק הערלה בתולדה ולא מה שנמשך אח"כ עכ"ל. והיינו שהט"ז נסתפק באופן שנולד מהול לגמרי ואח"כ השמין ומחמת זה נמשך העור (לאחר היום השמיני) וכסה את העטרה.

ויש לבאר את ספק הט"ז עפ"י החקירה הנ"ל בהגדרת ה"ערלה" מהתורה¹²⁴. לפי סברא א' שדווקא מי שכבר נימול פעם כהלכתו אין מילתו אח"כ מה"ת, א"כ בניד"ז שמעולם לא נימול (שהרי לא היתה לו ערלה) ולא נתקיימה בו המצוה מעולם, א"כ עתה שנתחדשה מציאות של עור שמכסה את העטרה - הרי זו ערלה

נתכסו) אינם נחשבים לערלים ותיקון מילתם אינו מה"ת, האם הוא משום דמה"ת אין חיוב למול אלא פ"א בלבד והיות וכבר נימול פ"א, שוב א"צ למולו, או"ד דהתורה חייבה למול רק "ערלה בתולדה", והיינו דוקא כשנולד באופן זה שהערלה מכסה את העטרה, אבל עור שנמשך אח"כ אינו נחשב "ערלה" ומה"ת אין חיוב למולו.

והנפ"מ בין ב' הצדדים היא באופן שנולד מהול ולא נימול מעולם ורק לאח"ז נתחדשה לו "ערלה" (והיינו שהעטרה נתכסתה בעור), לפי הצד הא' - היות ומעולם לא נימול הרי זו נחשבת ל"ערלה" ומחויב במילה מה"ת. אך לצד הב' - היות ועור זה לא כיסה את העטרה כשנולד אין זו "ערלה".

ולכאורה הדברים מפורשים במכילתא: "רבי אליעזר אומר ... ד"א ומלתה אותו אז יאכל בו למה נאמר, להביא את שנתקיימה בו מצות מילה אפילו שעה אחת, אפילו שחזר הבשר וחפה את העטרה אינו מעכבו מלאכול לא בפסח ולא לאכול בתרומה"¹²³. ולכאורה יש להוכיח מכאן שרק מי שעדיין לא נימול מעולם - נחשבת ערלתו ל"ערלה" (כצד הא' הנ"ל).

אמנם בשו"ת פרי יצחק (ח"א סי' לא) האריך להוכיח שהמכילתא חולקת על הגמ' דידן, שהרי למכילתא צריך פס' כדי להשמיענו למעט את המשוך (מאכילת פסח ותרומה), ומשום דס"ל שגם עור

השלמת המילה

שגדר זה צ"ב, מ"מ כן מפורש בדברי הנצי"ב הנ"ל. 123. מכילתא בא (פרשה טו). 124. פשוט, וכן

ולביאור השני נראה שהגם שביטל מצות מילה מה"ת, מ"מ אינו מחויב לתקנה מה"ת אלא רק מדרבנן, והגם

דוקא, א"כ בניד"ז היות והעור החופה את העטרה עתה אינו ערלה מלידה - אינו מחויב במילה מה"ת. והיות וקיי"ל כהפוסקים שרק לערלה בתולדה יש שם ערלה¹²⁸, א"כ נמצא שמילתו אינה מה"ת, ואינה דוחה שבת¹²⁹. ויש שכתב שבאופן זה גם הט"ז יודה שצריך למולו מה"ת¹³⁰.

[ג]. נולד מהול לגמרי ובתוך ח' ימים נמשך העור וכיסה את רוב העטרה - יש שכתב שבזה אפי' הט"ז (שמסתפק כשנמשך לאחר היום השמיני), יודה שצריך למולו מה"ת¹³¹, ויש שכתבו שגם בזה מחויב רק מדרבנן¹³², ומ"מ אין למולו בשבת¹³³.

[ד]. נולד מהול במקצת¹³⁴ ואח"כ נמשך העור וכיסה שטח נוסף בעטרה - יש לחתוך (מה"ת) גם את העור הנוסף שאף הוא בכלל הערלה¹³⁵.

[ה]. נולד ערל ואח"כ נתמעט העור ונתגלתה העטרה - נולד באופן שרוב העטרה מכוסה (בציצין המעכבין),

(שלפי צד זה, לענין "שם ערלה" א"צ שיהיה ערלה בתולדה ואין נפ"מ בין ערל מלידה או נתערל אח"כ), ונמצא שצריך למולו מה"ת¹²⁵. אבל לפי סברא ב' שדווקא ערלה בתולדה הוי מה"ת, א"כ באופן זה אין חיוב מילתו מה"ת ודינו ככל בעל בשר ומשוך שחיוב מילתם הוא מדרבנן בלבד (והיות ונראה מהול א"צ לתקנו).

ואמנם מרוב האחרונים נראה שס"ל בפשיטות להלכה שערלה מה"ת היא דווקא ערלה בתולדה¹²⁶.

[ב]. נימול קודם זמנו וביום השמיני נמשכה הערלה וכיסתה את רוב העטרה (בשיעור המעכב) - יש שכתב¹²⁷ שדינו תלוי בשתי הצדדים שנתבארו לעיל בהגדרת "ערלה" מהתורה: לפי הצד שדווקא מי שכבר נימול פעם כהלכתו אינו ערל - א"כ בזה שלא נימול כהלכתו (אלא קודם זמנו) חל עליו בשמיני "שם ערלה" ומחויב במילה, אבל אם נאמר ששם "ערלה" תלוי בערלה בתולדה

השלמת המילה

127. מלחמות ארי (רסד סק"ב). 128. עפ"י הכרעת השאג"א ורוה"פ בהערה 126 הנ"ל ודלא כט"ז שהסתפק בזה. 129. מלחמות ארי (שם). ובמגדל עור ליעב"ץ (נחל ז אות מ) כתב דאף שנימול לח', מ"מ מילתו אינה דוחה שבת, ובכוה"ב (רסו סק"ח) נסתפק בזה. ועכ"פ בחול נ"פ שצריך למולו, שיש לחוש לסוכרים שמחויב במילה מה"ת. 130. כוה"ב (רסד סק"ד) וביאר ש"שם ערלה" אינו תלוי בתולדה כפשוטו אלא ביום השמיני, וכ"כ במנחת סולת (על המנ"ח מצוה ב אות ד). 131. כוה"ב (שם) ומנחת סולת (שם), וכמשנ"ת בהערה הקודמת. 132. מגדל עור (הנ"ל), וכ"מ בבית מאיר (ארו"ח סי' שלא, ע"י נחל הברית סי' כה סעיף ו). 133. מרן הגרשז"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' שלא ס"ק יב). 134. באופן שהעטרה מכוסה בשיעור ציצין המעכבין. 135. הט"ז (שם) בסוף דבריו כתב וז"ל: אבל אם היה

ביאר בנחל הברית (בסי' כה). 125. ואף שמקצת העטרה מגולה, מ"מ היות ויש בו ציצין המעכבין יש למולו. ועכ"פ ספק זה הוא דווקא בכה"ג שנולד מהול לגמרי, אבל נולד מהול קצת (באופן שיש בו ציצין המעכבין) ואח"כ לפני מילתו גדל העור ונתכסה יותר, בזה פשוט לט"ז שגם על העור הנוסף אח"כ יש שם ערלה וצריך לחתכו וכמפורט להלן. 126. כ"פ ביד הקטנה (הל' מילה במנחת עני אות נג), השאג"א (בסי' נה), שו"ת יהודה יעלה (רנו ס"ק ג), פרי יצחק (ח"א סי' לא וח"ב סי' ל), וכ"כ עו"פ, ע"י בנחל הברית (שם). ובשו"ת עמודי אור (סי' סה) תלה ד"יו במחלוקת אם הא דהנולד מהול צריך הטפת דם ברית הוא מן התורה, לצד זה - הרי נתקיימה בו מצות מילה בהטפה ושוב כשנמשכה ערלתו א"צ מילה אלא מדבריהם, אבל אם ההטפה היא רק משום חומרא ולא מן הדין - חייב אח"כ למול מה"ת. וע"ע במנ"ח (מצוה רפב).

מחמת גזירה) אלא עצם המציאות שנראה ערל היא המחייבת בתיקון. אמנם למעשה נראה שנד"ז היא תלוי במחלוקת האחרונים מהי המציאות של המושך (ראה אות כ להלן), ולדברי האחרונים הסוברים שכל שנמשך מאליו אינו מוגדר כמושך אלא כמסורבל בבשר - א"כ יהא מחויב בתיקון רק מדין המסורבל בבשר¹³⁹. ועכ"פ הא מהיא פשוט שאם אינו נראה מהול אפי' כשהגיד בקישוי - צריך תיקון דלא גרע ממסורבל.

טז. מושך ומסורבל - תיקונם בלילה

בגמ' ביבמות (בבב"א עב ב) נחלקו התנאים אם יכול לתקן את המושך בלילה, ומ"מ אף לר"א בר"ש (שם) שמתיר, היינו משום דס"ל שבכל מילה שלב"ז נימול בלילה, וא"כ להלכה דלא קיי"ל כן, נמצא שהמושך אינו נימול אלא ביום¹⁴⁰, ואף שהוא מדרבנן, מ"מ כעין דאורייתא תקנה¹⁴¹. ואילו לגבי המסורבל דנו

ואח"כ (לפני היום השמיני) נתמעט העור ונתגלתה רוב העטרה, יש שהסתפק אם מחויב במילה מה"ת¹³⁶.

גדרי חיובם של המושך והמושך בתיקון

יד. המושך ערלתו - חיוב תיקונו

המושך ערלתו עד שאינו נראה מהול (אפי' כשהגיד בקישוי) - מחויב לתקן את מילתו לכו"ע¹³⁷, ואפי' לפוסקים שמתור בתרומה (ראה אות ט לעיל) - מ"מ צריך למולו מדרבנן מפני שנראה כערל¹³⁸.

טז. נמשכה ערלתו - חיוב תיקונו

בפשטות נראה שמחלוקת האמוראים בירושלמי (הנ"ל באות י, לגבי ערלה שנמשכה מאליה או באונס) היא רק לענין תרומה, אך לענין עצם חיובו בתיקון - מסתבר שאין חילוק ובכל ענין שנמשכה ערלתו ואפי' אם מאליה או באונס - מחויב בתיקון, ומשום שהתיקון אינו משום קנס (וגם לא

השלמת המילה

המהראנ"ח בביאור שיטת הרמב"ם שהמושך עבר באיסור מה"ת של מילה (לעיל בהערה 108) - לא מצאנו מי סובר להדיא שחיובו בתיקון הוא מה"ת. וכ"כ הריטב"א והמאירי (אליבא דשיטה זו ביבמות שם, ויעיין בקרן אורה ובמהרש"א שם). ומה שכתבנו שחייב בתיקון עכ"פ מדרבנן - ד"ז פשוט הוא דלא גרע ממסורבל בבשר, וכמ"ש להלן לענין נמשכה ערלתו מאליה או באונס וק"ו בזה. אמנם לשי' האו"ז שהבאנו להלן (בסעיף יז), שיסוד חיובו של המושך הוא מדין נפרד, יש נפ"מ ביניהם והיינו שבמושך אפילו אם נראה מהול כשהגיד בקישוי - מחויב בתיקון. 139. שלשי' האו"ז גדריו שונים ממושך וכמשנ"ת להלן. 140. כ"כ בשו"ת פרי יצחק (ח"א סי' כז, ועיי"ש שתמה מדוע רוב הראשונים וכן בעלי השו"ע השמיטו ד"ז "ומ"מ אין לדחות בשום אופן ברייתא מפורשת"). ועכ"פ נמצא שבד"ז שונה המושך מבעל בשר שלדעת הפרי יצחק נימול גם בלילה וכמ"ש שם במסקנת דבריו. 141. רש"י (ביבמות שם ד"ה

נולד מהול קצת פשיטא לי שאח"כ אם נמשך העור שצריך לחתוך אותו כיון שלא נימול שום פעם כראוי עדיין עכ"ל. ועפ"י כמה אחרונים שפירשו שכונתו לציור זה, עי' שו"ת ברכת רצה (סי' פא) ומנחת סולת (שם). ובביאור סברת הט"ז כתבו - שהיות ויש "שם ערלה וזוהמתה" על המקצת שנולד עימו, הרי זה חל גם על העור החדש, או משום דאמרינן שהערלה עצמה גדלה ונתפשטה. 136. שהגם שהערלה היא בתולדה וגם לא נתקיימה בו מצות מילה, מ"מ היות ובשמיני הערלה אינה בשיעור המעכב אולי לא חל ע"ז שם "ערלה", כן הסתפק בכה"ב (רסד סקכ"ד). והרב מיכאל טאובה שליט"א העיר דצ"ע הא אפילו נולד ערל ונימול תוך ח' ימים סגי בהטד"ב (ואפי' נשאר צשא"מ א"צ למולם), ומ"ש נימול תוך ח' מנתגלתה העטרה מאליה תוך ח'. 137. והיינו אפי' לחולקים על שי' האו"ז (המובא להלן בסעיף יז). ולא קיי"ל להלכה כר' יהודה (ביבמות שם) שסכנה היא לו. 138. הרמב"ם (בפ"ז מתרומות ה"). ואפילו לשי'

האחרונים אם חז"ל נתנו לתיקונו דין "מילה מדרבנן" או לא¹⁴².

משוך הנראה מהול בקישוי

הקדמה: כל שנימול פעם אחת כדין, אם לאחר זמן העטרה חזרה ונתכסתה בעור, אעפ"י שמהתורה נחשב למהול, מ"מ ישנו חיוב מדרבנן לתקנו משום מראית העין (באופנים מסוימים וכדלהלן), והיות וחיוב המילה הינו מדרבנן בלבד, הקילו חכמים בדינו בשני דברים:

[א]. "נראה מהול" - שיעור הכיסוי המחייב בתיקון אינו כשיעור צה"מ, אלא תלוי במראית העין ולפיכך רק כשאינו נראה מהול כלל צ"ת, אבל אם מקצת העטרה מגולה, ועי"ז נראה מהול - א"צ לתקנו¹⁴³.

[ב]. "בדיקת הקישוי" - משערים אם "נראה מהול" או לא כשהגיד בקישוי, ואם נראה מהול כשהגיד בקישוי - א"צ לתקנו, אף שבגיד רך אינו נראה מהול כלל¹⁴⁴.

והנה, גם המושך ערלתו מחויב לתקן את מילתו מדרבנן (וכנ"ל באות טו). אמנם יל"ע מהו דינו של המשוך לענין ב' הקולות הללו.

שכסה העטרה ונראה כאילו לא מל ... צריך למול מדרבנן. מיהו איני יודע אם כשמתקשה נראה מהול אם צריך אז למול אם לאו. ולכאורה נראה דאפ"ה צריך למול ... אלא שמע מינה דמשוך דרבנן אפי" במתקשה ונראה מהול עכ"ל.

והעולה מדבריו שהאו"ז הסתפק בנידון זה ולבסוף נטה להכריע שהמשוך חמור יותר מבעל בשר. והיינו שהגם שב"בעל בשר" הקילו חז"ל שאם "נראה מהול" בקישוי - א"צ למולו שוב (קולא א' הנ"ל), מ"מ "משך ערלתו" חמור יותר ואין בו את הקולא של בדיקת הקישוי, ונמצא שאם אינו נראה מהול אפילו כשהגיד רך - יש לתקנו (הגם שנראה מהול כשמתקשה).

ויש מהאחרונים שחידש שלדעת האו"ז יש בזה חומרא נוספת - והיינו שהמשוך חמור יותר מ"בעל בשר" גם לענין שצריך שייראה מהול לגמרי ואין די במקצת העטרה מגולה¹⁴⁶.

יז. שיטת האור זרוע

כתב באור זרוע¹⁴⁵ וז"ל: והיכא שנימול כהלכתו ואח"כ משך עור ערלתו עד

יח. שיטת הרמב"ם

יש מהאחרונים שהוכיח שגם הרמב"ם סובר כהאו"ז¹⁴⁷.

השלמת המילה

145. הלכות מילה (סי' צח). 146. ודלא כ"בעל בשר" שהקילו בו שגם אם מקצת העטרה מגולה נחשב "נראה מהול" ואין צריך תיקון (קולא א' הנ"ל בהקדמה לסעיף זה), כ"כ הפרי יצחק (שם). 147. הפרי יצחק (שם) הוכיח כן מהרמב"ם שבדין המשוך (בהל' תרומות) לא כתב שייראה מהול רק בקישוי, ואילו לגבי בעל בשר (פ"ב מהל' מילה ה"ה) כתב שחוזרין וקוצצין עד שתראה העטרה גלויה בעת קישוי.

מר סבר), וכ"כ בחידושי הריטב"א (שם). 142. צ"פ (פ"ב מהל' מילה ה"ה) לענין למולו בלילה, למולו ע"י גוי ולענין לברך על תיקונו, וע"ע בפרי יצחק (שם), וראה פרק ט סעיף יח, ופרק יב סי' ט תשובה נד. 143. כנפסק ברמ"א (יו"ד רסד ו בשם התה"ד בס"י רסד). 144. כמבואר בגמ' (שבת קלז) "קטן המסורבל בבשר רואין אותו - כל זמן שמתקשה ונראה מהול אינו צריך למול, ואם לאו צריך למול", ונפסק בשו"ע (יו"ד רסד ו).

ט. שיטת הב"י

מדברי החכם הספרדי (המובא בב"י¹⁴⁸) מוכח להדיא שחולק על האו"ז שהרי כתב וז"ל: ואם אחר כך נמשכה ערלתו ע"י מיעוץ עד שתכסה העטרה או שהיה מסורבל בבשר או מדולדל עד שנראה בלתי מהול ... אמנם אם בשעת קישויו נראה ממנו שכבר נימול, שיש שם קצת ציצין מכאן ומכאן, אז אין צריך אלא תיקון בעלמא מפני מראית העין עכ"ד. ומבואר להדיא דס"ל דאין חילוק בין מושך למסורבל בבשר. ובפשטות מסתבר דלענין מראית העין אין לחלק בין משך בידיים לבין נמשכה ערלתו שבזה מדובר שם¹⁴⁹.

כ. החילוק בין מושך למסורבל

והנה, לד' האו"ז הנ"ל - צ"ב מהו החילוק במציאות בין המושך למסורבל בבשר, ומהי הסברא להחמיר יותר במשך. ומצאנו בזה ביאורים שונים, יש שחילקו ביניהם שהמציאות (של כיסוי העטרה) שונה, יש שחילקו בסיבת הכיסוי ויש שחילקו מצד האדם. וכדלהלן:

במראה המילה

[א]. יש שחילקו במציאות: ב"בעל בשר" המילה עצמה נראית כראוי אלא

שמחמת השומן ודלדול העור - העטרה מתכסה, משא"כ במשך שהעור עצמו נמשך ומכסה העטרה, ועי"ז נראה כערל מלידה¹⁵⁰.

ולפ"ז בטעם החילוק ביניהם להלכה - יש לומר ב' ביאורים:

א. יש שביאר שהיות ולהלכה אפי"אם רוב העטרה מכוסה נחשב "נראה מהול", והרי לכאורה גם בזה שייך חשש מ"ע שהרי יתכן שהרואים יחשבו שלא נימול כהלכתו, וע"כ צ"ל שדוקא במסורבל בבשר שכל הרואהו רואה את סירבולו, כיון שעכ"פ נראה שכבר נמול פ"א, הרואים יתלו דהא דנראה שאינו מהול כהלכתו הוא רק מחמת שמסורבל בבשר. אבל במשך שאינו מסורבל כלל, כל שאינו נראה מהול כהלכתו - יש חשש מראית עין גם אם נראה מהול, שהרי לרואים אין במה לתלות את סיבת כיסויו¹⁵¹.

ב. יש שפירש שב' האופנים האלו חלוקים ביסוד טעמם: יסוד הדין במשך הוא משום שכל איש ישראל צריך שיהא נראה בבשרו "אות ברית קודש". וכשם שלכתחילה אסור למשך ערלתו משום שמפר בריתו של א"א¹⁵², כך גם בדיעבד כשמשכה ע"י מיעוץ, היות ועור זה נראה כאילו הוא עור הערלה, דנהו

השלמת המילה

האו"ז. 151. שאל שאל (שם). 152. ועפ"י מש"כ הרמב"ם (פ"ג מהל' תשובה ה"ו ובפ"ג מהל' מילה ה"ח) דכל המפר בריתו של א"א והניח ערלתו או משכה אין לו חלק לעוה"ב.

148. יו"ד סי' רסד. 149. ובפרט שכתב שם "נמשכה ע"י מיעוץ". 150. שו"ת יהודה יעלה (יו"ד סי' רנז), עמק שאלה (סי' ע), שאל שאל (סי' קעב), ובנחל הברית (סי' כב) כתב שכ"מ גם מפשטות

בסיבת הכיסוי

[ד]. יש שפירשו שבמציאות עתה אין חילוק ביניהם, אלא החילוק הוא בסיבת הכיסוי, ב"בעל בשר" - העור נמשך מאליו ע"י חולי או השמנה וכדו', אבל משוך הוא כשמשך ערלתו ע"י מעשה בידים, שהיות ועשה איסור החמירו בו שאפילו נראה מהול כשמתקשה צריך לתקנו¹⁵⁶.

חילוק מצד האדם

[ה]. יש שכתבו לחלק בין קטן לגדול, בקטן שהנידון הוא לענין חיוב האב (או הבי"ד) בתיקונו - דינו כ"בעל בשר" שאם נראה מהול לא החמירו בו (ואפילו משך בידים), אבל בגדול שהנידון הוא לענין חיובו העצמי בתיקון גופו - בזה חמור יותר ונידון כ"משוך" (אפילו אם העור נמשך מאליו)¹⁵⁷.

כ"ערלה מדרבנן", והסמיכוהו על הפס' "את בריתי הפר" ולכן צריך למולו. משא"כ במסורבל שתיקונו הוא רק משום מראית עין וחשד, ובזה היות וכשמתקשה נראה מהול - א"צ לתקנו¹⁵³.

[ב]. יש שחילק במציאות: אם העור רק מכסה את העטרה ואינו דבוק בה - נקרא "בעל בשר", אבל אם העור נדבק לעטרה - הרי"ז המשוך שהחמירו בו¹⁵⁴.

[ג]. יש שפירש ש"בעל בשר" הוא כשניטלה כל ערלתו והעור שנשאר ומכסה את העטרה אינו מהערלה כלל, ומשא"כ המשוך הוא באופן שלא חתך את כל הערלה (אלא דחפה למטה מהעטרה), והיות ועתה חלק מהערלה עצמה מכסה את העטרה - החמירו בו¹⁵⁵.

השלמת המילה

שנעשה מאליו, ולא ע"י שמשך בידים עכ"ל. וכך רצה לבאר בתחילה גם בשו"ת פרי יצחק (שם) אך דחה פי' זה. ¹⁵⁷. כ"כ בשו"ת פרי יצחק (הג"ל), וביאר משום שבגדול חייב כרת, וחייב כרת הוא על האדם עצמו כשיגדיל, שבוה עוסק הפס' של "את בריתי הפר". ואף שלמסקנא הוא רק מדרבנן, מ"מ מוכח שבמציאות זו עסקינן. ולדבריו אין חילוק במציאות מראיהם אלא שבגדול קראוהו "משוך" משום שזו הסיבה השכיחה בו, ובקטן כינוהו "בעל בשר", שאופן זה הוא המצוי בו יותר. וז"ל שם: בגדול לא משכחת לגביה בעל בשר ... כנודע בחוש דמעולם לא נראה איש גדול בעל בשר דבגדולותו ישוב הבשר לכסות העטרה, ורק דמשכחת לגביה משוך, היינו ע"י מיעוץ בעור אמתו תמיד עד שנשתרכב הבשר ומכסה העטרה או ע"י חולי, ואף דג"ז ל"ש למשוך בידים עור אמתו וכן ע"י חולי ל"ש כלל, מ"מ הוא אפשרות יותר מבעל בשר ... אולם בקטן הוא להיפך דענין משוך ... ל"ש כלל, אבל בעל בשר זה מצוי מאוד לגביה, והיינו

¹⁵³. כן ביאר באבי הנחל (בנחל הברית ח"ב סי' כ"ב ס"ק ג), ולדבריו במסורבל אין העור נמשך על העטרה כבריאתו אלא עובי הבשר ממק"א נכפל וחופה על העטרה, והוי כמכסה העטרה בבגד שבודאי אי"ז נחשב כמפר ברית, אמנם כיון דעכ"פ נראה ערל - צריך תיקון משום מ"ע. ¹⁵⁴. כ"כ בצמח צדק (יו"ד סי' רא), ראה בפרק ו סעיף כח ובפרק ז סעיף יח), שמדברי רוב הפוסקים נראה שאין חילוק בין דבוק לאינו דבוק. שר"מ בבית הבחירה למאירי (ביבמות עב א) שכתב וז"ל: משוך הוא - שאחר שנימול גדל בשר ערלתו ונמשך עד שכסתה העטרה אלא שאינה נדבקת בה עכ"ל, ולכאורה משמע שם להיפך מדברי הצ"צ וצ"ע. ¹⁵⁵. שו"ת ברכת חיים (סי' צא אות מח) וכע"ז בברית אפרים (סי' כז). ¹⁵⁶. כ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' כז) וז"ל: י"ל לפמ"ש באו"ז הגדול הלי מילה, דאם משך הערלה דצריך למול מדרבנן, אפי' אם נראה מהול כשמתקשה צריך למולו ע"ש, א"כ י"ל דמה"ט נקט בעל בשר, לאשמועינן דדוקא בכה"ג

מילה סוגיות; המושך ערלתו והמושך שלמה

כא. דעת הפוסקים מההאחרונים נראה שהקלו במשך¹⁵⁸ למולו שוב¹⁵⁹, ודלא כמי שהחמיר שדינו כ"בעל בשר", שאפילו אם נראה מהול רק כשהגיד בקישוי - א"צ בזה¹⁶⁰.

אדה"ר נולד מהול (אדר"נ פ"ב) ואף שאמרו ז"ל (סנהדרין לח ב) שמושך בערלתו הי', מ"מ הלוא אין סומא מוליד סומא, וכן אין בעל היותרת מוליד יותרת, כי אין התולדה אלא לפי עיקר צורת הבריאה ולא כפי שנעשה אח"כ חסר או יתיר, וא"כ למה נולדין התולדות עם הערלה, אך לפי דברינו הנ"ל יש לומר שגם זה בא מפאת שיתוף כח הנחש, ע"כ יצא עם הולד חלק הנחש דבוק בו. ומעתה מובן אילו תצויר ההולדה בלי שיתוף כח הנחש לא הי' טומאת לידה ולא ערלה בעולם ולא הי' זיבה וצרעת בעולם כלל.

שם משמואל (פר' תזו"מ שנת תרע"ז)

פושעי ישראל שנכנסין לגיהנום ומורידין דמעות כמעיינות עד שמצננין גיהנום בדמעותיהן (שמות רבה ז', ד') ומיד מצדיקין הדין ומיד אתי אברהם אבינו ע"ה ומסיק להו מגיהנום (עירובין י"ט א) ואף זה דמשכא ערלתו וכו' כבר אמרנו דרק אברהם אבינו ע"ה אינו מכירו שנימול אבל אליהו מלאך הברית שהוא עד ראייה על כל מילות ישראל כמו שמוכא בזה"ק (ח"א צ"ג א) הוא יסהיד דישאל מקיימין האי קיימא עיי"ש ויעיד על זה גם כן ואף דממשכא ערלתו, המושך דינו כמהול והוא בכלל כל מאן דאתגזר דאיקרי צדיק ואליהו מעלה אותו.

פרי צדיק (פר' משפטים)

השלמת המילה

שמתוך שהוא שמן ובעל בשר, ישוב הבשר וחופה העטרה או דמתוך רפיון הבשר בקטנותו יהא הבשר רך ומדולדל וכנודע בחוש עכ"ל. ובנחל הברית (בסי' כב שם) האריך להקשות ולהוכיח שלא מצאנו חילוק כבי"ז בין גדול לקטן. 158. והיינו לכל הפירושים הנ"ל בהגדרת המציאות של המושך. 159. כ"כ בפרי יצחק (הנ"ל במהלך הראשון) שכן נראה מסתימת רוב הראשונים שלא חילקו כהא"ו (והוכיח זאת גם ממה שהרמב"ם לא הביא די"ז בהל' מילה וכן מהשו"ע והרמ"א שהשמיטוהו לגמרי ומשמע שדינו

כבעל בשר לגמרי), ועוד כתב שכן משמע גם בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רמח). וכ"כ בשו"ת ברכת חיים (סי' צא) ובשאל שאל (סי' קעב אות ג). 160. כן מסקנת הפרי יצחק (שם בסוף הסימן), ועיי"ש שתמה על הרי"ף והרא"ש שהשמיטו די"ז שהמושך הוא רק מדרבנן, והרי יש בזה נפ"מ להקל בו את הקולות הנ"ל (בהקדמה לסעיף יז), שיש בבעל בשר (שאם נראה מהול כשמתקשה אין צריך תיקון), ואולי מוכח מזה שס"ל כאו"ז. אמנם כתב שם שכ"ז נראה לו להלכה ולא למעשה.

פרק יד
מדרוך
להורי הרך הנימול

בשעת הלידה..... תקפב

א. בירור שעת הלידה

אחר הלידה..... תקפא

ב. ברכת הטוב והמטיב • ג. בריאות התינוק

השבת קודם הברית..... תקפה

ד. 'שלום זכר' • ה. שחרית של שבת

הלילות קודם הברית..... תקפח

ו. עניני שמירה

ההכנות בימים שקודם הברית..... תקפט

ז. הזמנת המוהל (תפילה למציאת מוהל כשר ולהצלחת המוהל והנימול) • ח. בחירת השם • ט.
בחירת הסנדק • י. מקום וזמן הברית • יא. תכנון הכיבודים • יב. הכנות האב

הלילה שקודם הברית..... תקצט

יג. 'ברית יצחק' / 'וואך נאכט'

ההכנות ביום הברית..... תרא

יד. שחרית • טו. הכנות בעל הברית • טז. אכילה ומלאכה לפני הברית • יז. מה להביא
לברית • יח. הכנת התינוק

הברית..... תרד

יט. הדלקת נרות • כ. טלית ותפילין • כא. תפילות לבעלי הברית • כב. סדר הברית והכיבודים
[טלית לכיבודים • קוואטער • אמירת הפסוקים • הכרזת המכובדים (א) • 'חיקות' • 'כסא
של אליהו' • 'מהכסא' • סנדקאות • 'ליד הסנדק' • מינוי המוהל לשליח • כונת המצוה •
ברכות האב • הכרזת המכובדים (ב) • 'מהסנדק' • 'עמידה לברכות' • 'ברכות' • קריאת
השם • טעימה מהכוס • תפילה אחר המילה • לאחר הברית] • כג. סעודת הברית • כד.
ברהמ"ז • כה. ברכת הגומל

אחר הברית..... תריד

כו. הוראות המוהל • כז. שכר המוהל • כח. מנחה • כט. הטיפול בתינוק

'שלישי למילה'..... תרטז

ל. סעודת 'שלישי למילה'

מפתח האיורים

איור	פרק	סעיף	עמוד
א - ב	א	ד (הקדמה)	יג
ג - ד	א	ח	טו
ה	א	ח	טו
ו	א	ט	יז
ז	א	יח	כא
ח - י	ב	יא (הקדמה)	מב
יא	ב	כח	נה
יב	ב	כט	נו
יג	ב	ל	נט
יד	ג	ט	ע
טו - טז	ג	יד	עד
יז - יח	ד	י	צג
יט	ד	יב	צד
כ - כא	ד	יב	צה
כב	ד	יג	צה
כג	ד	יד	צו
כד	ד	טו	צו
כה	ד	יז	ק
כו	ד	יח	קא
כז - לד	ד	כב	קג-קד
לה - לט	ד	לא	קי-קיא
מ - מב	ד	לג	קיג
מג - מו	ד	לז	קטו-קטז
מז - מח	ד	לז	קטז
מט - נג	ד	לט	קיח
נד - נה	ד	מט	קכה
נו	ד	נג	קכז
נז	ה	ג	קלה
נח	ה	ג	קלה
נט	ו	יח	קנז
ס	ו	כא	קנט
סא	ו	כב	קס
סב	ו	לט	קסז
סג	ו	מח	קעא
סד	ו	נו	קעג
	זויות האיורים		
	לפני המילה		
	החוט והחריץ (אחר המילה)		
	עורות הגיד		
	ב' השיטות בהגדרת העטרה		
	שלבי 'חיתוך מקצת הערלה'		
	נולד מהול		
	נולד כשראש העטרה מגולה		
	מקום הטפת דם הברית		
	עור הפריעה נקרע ולא הוסר מהעטרה		
	שלבי 'חיתוך ופריעה כאחד'		
	סכיני מילה		
	מגן כשר		
	מגנים פסולים		
	מספריים למילה		
	מלקחיים		
	מפריד		
	ה'כפתור'		
	ה'חלון'		
	שלבי ההפרדה		
	שלבי התפיסה		
	הכנסת המגן		
	החיתוך		
	בין החיתוך לפריעה		
	שלבי הפריעה		
	החבישה		
	מילה מהודרת		
	'בעל בשר'		
	ערל מהתורה		
	ציץ ברוב היקף העטרה		
	ציץ ברוב גובה העטרה		
	ציץ ברוב גובה החוט הסובב		
	ציץ במיעוט גובה העטרה		
	ציץ מהפריעה ברוב גובה העטרה		
	ציץ מהפריעה במיעוט גובה העטרה		

מפתח פניני המילה

עמוד

מדוע נולדים עם ערלה ..... יא

הסנדק והמוהל קובעים את מהלך החיים של הולד, בחירת מוהל וסנדק יר"ש ..... יב

הקב"ה מציל את העולם בזכות דם המילה ששמור לפניו ..... יח

ג' המלאכים נבראו מהחיתוך, הפריעה והמציצה ..... כט

ללפף רגלי הנימול במפה של ס"ת ..... מט

החזו"א היה מחבב הסנדקאות ..... נד

איך ישראל מלין את בניהם ונכנסים לברית אלא בשביל אהבתם לאביהם שבשמים ..... ס

מילה היא סכנה עצומה עפ"י הטבע, אבל המצוה מגביהה למעלה מהטבע ואינם ניזוקים ..... סא

י"ג נולדו נימולים ..... סא

"ד' ערלות הן" ..... עב

המל ופורע כאלו קיים שס"ה מצות לא תעשה ..... עג

שלושת חלקי המילה - כדי להפריד מהאדם ג' בחינות הקליפה ..... פב

כונת המצוה וברכת המצות ..... פב

ישמעאל זוכה עתה בא"י בזכות המילה אבל רק כשחרבה כי אין לו פריעה (ונקרא פרא אדם) ..... צ

א"א קיים כל התורה קודם שנצטווה חוץ ממצות מילה כי לפני שנצטווה אין זו 'ברית' ..... צו

הקב"ה שומע תפלת ישראל בזכות המילה ..... ק

כבד את ה' מהונך ... אם יודע לאמץ את ידו במילה ראוי שיתמיד במצוה הנכבדת הזו ..... קטז

העוסק במצות מילה כאילו הקריב תנופה וחלבים ... המילה היא פה הגוף ..... קטז

'אוי לנו ... שיהי' ח"ו בני ישראל 'ערלים' ... מוהלים שאינם בני תורה ואינם מציינים לרב ..... קמו

שלילת ההרדמה בברית והתועלת בבכי התינוק ..... קמו

גדולה מילה שבזכותה מקבלים פני השכינה ..... קנז

אלמלי צער דינוקא היינו מברכים גם במילה 'שהשמחה במעונו' ..... ריז

המל בנו בשמיני כאלו בנה מזבח והקריב עליו את בנו לעולה ..... רמ

כשנשמת המוהל תעלה למעלה הקב"ה יעביר ממנה כל מלאכי חבלה ומקטרגים ..... רמא

במילה שופכים דם כדי שלא יהיה שופך דמים, מגלים ערותו כדי שלא יגלה עריות ועובדים בו לשם עבודה זרה מהאומות כדי שלא יעבוד ע"ז ..... רנה

בעת המילה באו בנימול כל בחינות נפש רוח ונשמה שלו ואח"כ מסתלקין, וחוזרין לפי מעשיו ..... רנה

כשמדקדקים למול כהוגן ... אינו מרגיש הכאב כלל ובפרט שהמצוה מגינה בעזרתו ית"ש ..... רנט

אילו תצויר ההולדה בלי שיתוף כח הנחש לא הי' בעולם טומאת לידה ולא ערלה זיבה וצרעת ..... עדר

אאע"ה אינו מכיר המושך ערלתו אבל אליהו הוא עד ראייה על כל מילות ישראל ויעיד ויעלה אותו .... עדר

המילה מתקן הגוף להיות כלי מוכן לקבל הנשמה, ע"י המילה יכולין לקבל הארות שבת ותפילין .... רצד

רפאנו בברכה השמינית, משום שלע"ל כל ענין הרפואה בעולם יהא רק במצות מילה ..... רצד

אבינו אברהם מל על דעת הבורא ..... רצט

המילה קבועה בבשרם שעכ"פ לא יתקפם בכח להימשך לדבר איסור שהוא תוצאות ג' העבירות .... רצט
 "אני ממש מקנא בך, הרי היית על המזבח!" ..... שג
 החת"ס פרע ואמר "אין לי צפורן, רק אליהו הנביא סייע בידי" ..... שטז
 אין בכל האברים כדמות זה ... בידיים נימולים ובפה מוצצים לתקן חטא אדה"ר שהיה בידיים ובפה ... שגג
 הטעם שהחיתוך בסכין, הפריעה ביד והמציצה בגופו ..... שגכ
 כסא של אליהו - ב' טעמים: מושב כבוד למלאך הברית, כסא כבוד לשכינה ..... שכט
 אם ה' חפץ במילה למה אינו נולד מהול ..... שכט
 השלמת הבריאה והשלמת האדם מוטלת עליו ..... שלד
 ערלת הלב אינה מנחת לישראל לעשות רצון בוראן, ולעתיד לבא הקב"ה מסירה ..... שמו
 תכלית האדם תושג רק ע"י טורח ועמל, המילה להחליש הגורם לעבירה, ולהתגבר על טבע העולם ... שמו
 ע"י הסרת הערלה הוסרה הערלה בנפש ... הסרת הערלה בחי' שמור ל"ת, התגלות מילה זכור מ"ע .... שנ
 טעם אמירת ק"ש בלילה שקודם המילה ..... שנ
 אליהו מלאך הברית יעיד גם על המשוך שיש בו קדושת הברית בעצם מיום המולד לשמונה ..... שעב
 היה צריך אלף דורות של עבודה להגיע למדרגה שנתעלה האדם במצות מילה ..... שעב
 המילה להחליש התאוה בעוד בשרו קל להתרפא, הבורא א"צ לשלימות מזולתו רק הטוב הוא לך .... שעז
 אמירת הפסוק 'שמע ישראל' בברית ..... שפח
 'קדשנו במצותיו' - בכל מצוה יש כונות, העושה כאשר צוה הי"ת מתקן אף מה שנעלם מכל נברא .... שפח
 מקדימין ברכת המצות להראות כי כח גשת אדם למעשה הוא מצד הציווי והוא יותר מכל הטעמים .... שפח
 במילה נתגלה קדושת ישראל מצד תולדות האבות ... שהם נשמרים בקדושת הברית בעצם ..... תג
 וכתוב עמו הברית - הקב"ה כביכול, שלח ידו ואחז עמו, והיה אברהם חותך עד שמל ..... תיד
 בכל מילה הי"ת אחזו ביד המוהל והוא נקרא פעולת הי"ת משא"כ שאר מעשה המצוות ..... תכו
 המילה היא הויה למעלה מהטבע ולכן היא בשמיני, והיא במדרגה מעל שבת ולכך דוחה את השבת .... תל
 הדור החדש חלש בתו"ש מפני שהוריהם מלו אותם באיחור ומשום טירחא דציבורא ..... תנ
 הגרע"א זצ"ל היה מוהל ולא הניח סנדקאות או מילה אשר לא היה לו חלק בו ..... תנה
 כשאברהם נמול המליכו הקב"ה על כל האיברים, ולא היה צריך להתגבר על היצר ..... תנט
 עיקר שלימות אע"ה הי' כשנימול ונעשה ברי' חדשה ..... תפ
 הקב"ה ענש את אליהו הנביא שיהי' בכל ברית, מהו העונש בזה ..... תפג
 מעונש המבטל פסח ומילה (כרת) נוכל לידע שכרם. אף שהאדם בעוה"ז, אי"ז מקומו כי בן מלך הוא
 ... אם משים אל לבו מעלת נפשו וגודל חבת השי"ת אליו לכו בווער כאש להבה באהבתו ית' ..... תצא
 למוהל - טהר עצמך במקוה וקשט עצמך בבגדי שבת, למנהגכם למוול בבית כי אתם הפצים שיבא אליהו
 אל בתיכם - בדוק אם המקום נקי ... כי לא יעמוד שם אליהו אפילו מרחוק ..... תצז
 יש למוול בשבת גם כשמעונן, אין פתאים יותר מאתנו וה' מצילנו בניסים בדרך נסתרת ..... תקא
 התינוק קרוי חתן שנתחתן בהקדוש ברוך הוא על ידי הברית ..... תקד
 אף וחמה בלעוהו, בעבור עיכוב המילה והפריעה, בזכות המילה שנעשית בצור יצאו ממנו מים ..... תקד
 אין צריך לכסות ערות הקטן בברכה שאין קדושה כקדושת המילה המביאה לידי גלוי שכינה ..... תקד
 החת"ס זצ"ל מל באיזמל שמל בו רבו והידיית מהעץ אשר נשענו תחתיו המלאכים, ובאיזמל זה לא אירע
 לו שום תקלה ..... תקיג

מכון 'משמרת ברית קודש'

מנחם משיב 3 ירושלים / 94465 / פקס: 1532-5386602 / 261718@gmail.com

לקט מתוך ההערכות על הספר

"הגם שכבר יצאו הרבה ספרים על מילה, מ"מ ספר כזה שמפרט כל מעשה המילה בפרטות לא נעשה עדיין, וכל מי שאין לו שום מושג באופן המילה יכול לקבל מושגים מה המצוה, ואחז"ל דת"ח צריך שידע הל' מילה, ופי' המהרש"א דלא רק דיני המילה אלא גם אופן המילה. עברתי על הספר הנפלא ונהניתי מאוד מכל פרק ומכל סעיף".
הגרש"ק גרוס שליט"א (בעמח"ס שו"ת שבט הקהתי)

"לא על הרבה ספרים ניתן לומר בכנות 'מעולם לא בא כבושם הזה', ועדיין לא השתמשתי במטבע לשון זה במדור מאז היווסדו. אולם הפעם מדובר במקרה חריג, בספר חריג: מוהל ידוע ותיק, מומחה ות"ח, דור תשיעי למוהלים ומפקח ארצי בתחום זה, ישב שנים רבות וליקט וערך וסידר ושרטט ובחן וניפה, עד שהו"ל ספר שלם שמביא לפני הקורא את כל מה שצריך אדם לדעת בנושא המילה".

הרב יואל קטן שליט"א, מדור "קריית ספר"

"קבלתי בשמחה ובעונג רב את ספרך 'מילה שלמה', וכשמו כן הוא - אוצר בלום ושלם בכל העניינים הנוגעים למצוה הגדולה והחשובה".

הרב פרופ' אברהם שטיינברג (מנהל היחידה לאתיקה רפואית בביה"ח שע"צ)

"קיבלתי את הספר בהתרגשות רבה, מעולם לא נתקלתי בעריכה כ"כ יפה ושלימה על הנושא, ההגשה מאוד ברורה וקריאה ... אני מעיין בו ככל שיש לי זמן, זהו נכס מובד וחשוב להעשרת כל אלו העוסקים במצוות המילה".
פרופ. ג'ק בניאל (ראש המערך האורולוגי בביה"ח בילינסון)

"ספר שניגש בגישה מקפת לכל הבעיות שקשורות במילה... יצירה מושלמת מכל הבחינות".
פרופ' יונתן הלוי מנהל ביה"ח שע"צ

"התענגתי על כל מילה שקראתי, יישר כוח עצום".

ד"ר סודי נמיר הי"ו (כללית שירותי בריאות, מחוז המרכז)

"עלי להודות למחבר שליט"א על עבודת הקודש ויצירת המופת שהוציא תחת ידיו מעשה ידי אומן. זכיתי בס"ד להכניס 5 ילדים בבריתו של אאע"ה אולם באף אחד מהם לא זכיתי להבין את הפרטים הבסיסיים של מצוה נשגבה זו, כשתמיד היה לי חלום שיבוא יום ואזכה ללמוד גם נושא זה. עד שבשעטו"מ פגשתי את הספר בדוכני המכירה והבנתי שחלומי עומד להתגשם. רכשתי את הספר ועל אתר קבעתי לי חברותא ללימוד בו. תקצר היריעה מלתאר את התענוג מללמוד, להבין ולדעת סוף סוף נושא כה חשוב ומעשי, יחד עם תחושת ההחמצה על שלא זכיתי לכך לפני 11 שנים. כמובן שכל אב טרי לבן זכר וזכה ממני להמלצה חמה ביותר לספר, ואני אף מתנדב בחפץ לב לתת מספר הסברים תמציתיים לזירווי הלימוד בהתאם ללחץ בימים שקודם הברית..."

הרב מ.ש. רח' מימון ב"ב

"נוכחתי ב'שלום זכר' בו התווכחו כמה ת"ח בהלכה מסוימת, עד שפתחו את 'מילה שלמה' ומצאו שם תשובה מפורטת לספקותיהם. ללא ספק - 'מילה שלמה' הוא ה'שמירת שבת כהלכתה' לענייני המילה!"

הרב ש....., רחובות

"לא מוהל אני ולא בן מוהל אני, אך מעולם לא היה לי מושג מה עושים בברית מילה, מהו עור הערלה ועור הפריעה וכדו' כי קשה לי מאוד להסתכל על דם, ספרכם ממש האיר עיני לדעת מהי ברית מילה".

אברך מב"ב

מכון 'משמרת ברית קודש'

מנחם משיב 3 ירושלים / 94465 / פקס: 1532-5386602 / 261718@gmail.com

ברכת כ"ק האדמו"ר מנדבורנה זצוק"ל

"הספר הנכבד העולה על מזבח הדפוס, וכשמו כן הוא "מילה שלמה", כי תוכו רצוף בענייני מצוות הכנסת ילדי ישראל בבריתו של אאע"ה ... והנה זכה מכובדנו הדגול מוהל מומחה הה"ג המו"מ בתורה וביראת ה' טהורה, כש"ת מוהר"ר שלמה שוחט שליט"א, לבאר פרטי המצוה באר היטב בהלכה ובמקורות את כל פרטיה ודקדוקיה לקיימה בכל ההידור ובשלימות אשר הרבה גופי תורה תלויים בה. ואמינא לפעלא טבא איישר חיליה, כי דבר גדול עושה בישראל אשר רבים צריכים להם ויהיו להם למשיב נפש, כי כבר אתמחי גברא ואתמחי קמיעא מזה זמן זמנים טובא ויצא טבעו בעולם כמומחה.

ואליכם אישים אקרא... להיות ברכה אל בתיכם, אשר סגולותיה ידועים לעסוק במצוה השובה זו ... וזכות המסייעים בידי הרב המחבר שיוכל להפיץ מעיינותיו ולשבת באהלה של התורה בנחת ובשלווה, יתברכו הם וצאצאיהם לקיים כל מצוות התורה בשמחה כרצון הבורא, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאיוט"א, אכי"ר".

יעקב ישכר בער בהר"צ זצ"ל מנדבורנה

ברכת הגה"צ רבי צבי מאיר זילברברג שליט"א

ידי"נ הגה"צ המופלג מאד מאד בכל הענינים הרב ר' שלמה שוחט שליט"א הוא מוהל והרבה שנים מתעסק בחיבור נפלא מאד מאד על עניני מילה. ונראה מאד שהספר יביא תועלת מרובה מאד לכל מי שרוצה להשיג החלק התוה"ק השייך למילה. וגם בעזה"י אקוה בעה"י בעצמי ללמוד הספר בשביל התועלת שלי, שזה ממש ספר נפלא ... המצוה היא עצומה וידוע מספה"ק כמה הענין הזה ... תוה"ק על עניני מילה הוא תיקון נפלא מאד מאד לכל עניני קדושה הן על העבר והן ובעיקר על העתיד, להתעלות בקדושה וטהרה ולזכות לנחת דקדושה אמיתית ולכל ההשפעות הטובות בכל הענינים. ואשרי מי שיש לו הזכי' ... ויזכה עי"ז להשפעות נפלאות ולכל הברכות ע"י הכח והאור והקדושה של יוסה"צ שהוא הצינור לכל ההשפעות הטובות.

צבי מאיר זילברברג

ביאור: הלומדים בספר משתתפים ע"י כך בברכות מיוחדות השייכות לברית, שהרי מצות מילה היא גם סגולה עצומה לשפע של ברכה, ישועה [ישנם סגולות נפלאות השייכות לברית מילה, כמו קבלת התפילות (פדר"א פ' כט)], וכן תשובה שלימה ובפרט תיקוה"ב (כדברי האריז"ל בכ"מ) וכן שמירת הקדושה (ב"ח יו"ד סי' רס)]. ורפואה: [מצות מילה הוא שורש התיקון והרפואה לנפש האדם בכל הענינים (תורת אמת פר' אמור ד"ה וספרת), כל ענין רפואה שנמצא בעולם הוא באמצעות מצות מילה: (שם משמואל פר' וארא תרע"ב) וכ"כ בפרי צדיק (פר' ואתחנן)]. ולא רק מעשה המילה אלא גם לימוד הלכותיה [כדברי האג"ט בהקדמתו וכן התו"ח בסנהדרין קיא א, הט"ז עה"ת וישלח, כלי יקר דברים ל' יא ועוד].

הספר נמכר בהנאות הספרים המובחרות (הפצה - ספרייתי גיטלר).

לבירור נקודת המכירה הקרובה: 02-5386602 (להשאיר הודעה) / 054-8435730

ברית מילה

ההכנה המושלמת לברית של בנך...

רב מכר

מילה שלמה

יצירת המופת הייחודית
במהדורה מפוארת

הספר שילווה אתכם
מרגע הלידה ועד ל'שלישי למילה!

הופיע שוב (בהדפסה שלישית)

800 עמודים מרתקים

בשילוב איורי מחשב

ממכתבי הלומדים בספר:

"הגם שכבר יצאו הרבה ספרים על מילה, מ"מ ספר כזה לא נעשה עדיין... עברתי על הספר הנפלא ונהייתי מאוד מכל פרק ומכל סעיף".
הגרש"ק גרוס שליט"א (בעמח"ס שו"ת שבט הקהתי)

זכיתי בס"ד להכניס 5 ילדים בבריתו של אאע"ה אולם באף אחד מהם לא זכיתי להבין את המצוה הנשגבה הזו, כשתמיד היה לי חלום שאזכה ללמוד גם נושא זה. עד שבשעט"מ פגשתי את הספר וחלומי התגשם. תקצר היריעה מלתאר את התענוג מלמוד, להבין ולדעת סוף סוף נושא כה חשוב ומעשי, יחד עם תחושת ההחמצה על שלא זכיתי לכך לפני 11 שנים.
הרב מ.ש. רח' מימון ב"ב

...'מילה שלמה' הוא ה'שמירת שבת כהלכתה' לענייני המילה!
הרב ש... רחובות

- המדריך השלם לבעלי הברית - הלכות, מנהגים ותזכורות.
- מאות פסקים בלעדיים מגדולי דורנו.
- פניני אגדה - אוצר רעיונות להכנת הלב ולדרשות הברית (מחשבה, חסידות ומוסר) והנהגות מגדולי הדורות.

ספר חובה להורי הרך הנימול!